

2	משה־לייב הלפרן Memento mori
3	רונית מסלון דברים לכבוד קבלת פרס ברנר של אגודת הסופרים העברים
5	דורי מנור עד פה תבוא ולא תוסיף - על כתיבת שירה בשפת האם
12	אורית נוימאיר פוטשניק שירים
14	ערן שגיא אב
23	בעז טרסי בעומדו על ההר, בראותו אותה
26	סטנלי מוס אבות. תרגום: חוה פנחס כהן
28	ניר אילון שירי שלג
30	משה גרנות איך הכרתי את אשתו של הקולונל
35	טליה הורקני גולם
42	אבי־משה גיל פיליפ רות ובלוז הפרה החולבת
48	רבקה איילון ורינה בשן על ישראל אלירז
51	נירה תוכל שרינה
57	שירי שפירא גברים קטנים
68	גל עזרון שירים
72	תמר רפאל ילדים חשובים מאוד
82	ענת לב־אדלר שירים
84	חמוטל בר יוסף שני שירי זוגיות
86	יעקב יעקב שירים
88	יוסי אלפי שירים
94	לילך גליל שירת האבהות החדשה
102	רמי מארק רום דברים ישנים
108	רשימת ספרים מאת חברי אגודת הסופרים שראו אור לאחרונה
109	המשתתפים בחוברת

עורך: מתן חרמוני / מועצת מערכת: יו"ר - ד"ר דורית זילברמן, ד"ר דיתי רונן, אביחי קמחי, מיא שם־אור
 יו"ר אגודת הסופרים העברים: צביקה ניר

גיליון מס' 1 / כרך צ"ב (שנה 92), ניסן תשע"ח, מרץ 2018

Literary Journal - Published by the Hebrew Writers Association in Israel

Edited by Dr. Matan Hermoni. P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel

יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט

כתובת המערכת: בית הסופר על־שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל־אביב 61070

טל': 03-6953256/7 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com

עריכת לשון: נעה רוזן / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן

בשער: רוני סומק, השרות הראשונות מתוך "תימהון" שכתב אהרן אפלפלד

דברים לכבוד קבלת פרס ברנר של אגודת הסופרים העבריים, 27.12.2017 (נקראו מעל הבמה על ידי בתה טליה)

המומנט של קבלת פרס ברנר, דווקא ברנר, חשוב ויקר בעיניי במיוחד. מפני שמכל כותבי הפרוזה בספרות העברית הוא אולי הכי משמעותי בשבילי. משמעותי לא רק במובן של "אהבתי את כתיבתו" – כי לא תמיד אהבתי את כתיבתו – אלא במובן העמוק של ספרות כדרך רוחנית וכדרך של מוסר. בעצם, התשובות המורכבות והשבורות של ברנר והשאלה הספרות מהי הכי ענייניו אותי, הכי תפסו והפעילו אותי. למרות שלא תמיד הבנתי למה הוא מתכוון. לא הבנתי למשל למה ברנר מתכוון במושג "הריאליות הקדושה", מהי "הריאליות הקדושה". אבל ההדהוד של הניסוח הזה, גם בלי ההבנה, הייתה לו משמעות עצומה לגביי. כמעט כמו של מנטרה.

כיוצרת, כאדם שחי בתוך הרפובליקה הספרותית, אני מנחשת שברנר לא היה בדיוק האדם הכי מאושר מפרסים והפרסת פרסים. רוב הסיכויים שהיה מפוצץ את זה בדרך זו או אחרת. אני חושבת שמי שרוצה לדעת משהו על ההבחנה החשובה בין כבוד וכיבודים, שרווחים בשדה שלנו, תאוות הכבוד, לבין הרצון לאמת והערכת האמת צריך לקרוא את ברנר מאוד טוב.

ברנר מצטרף כמובן אל השושלת הגברית מאוד של הספרות העברית, אולי אפילו יוצר אותה. למרות שהגיבורים שלו הגברים, אין ביניהם ובין הסטריאוטיפ של הגבר הכוחני ולא כלום. ברנר תמיד עסוק בכוחו של החלש. בעצם – בנשים, בנשיות, בכוחם של חסרי הכוח. זה מה שמעניין אותו. החלוקות האלה, הנוקשות, בין גברים לנשים, לא לגמרי נכונות או תופסות לגבי חלק גדול מהגיבורים שלו.

מעניין איפה קראתי את ברנר בפעם הראשונה בחיי ברצינות. זה היה כשהייתי בת עשרים ושהיתי חודשים ארוכים בעיר דואלה שבקמרון הצרפתית, בבית דודי. שם, בנופים ובהוויה שלא ייתכנו רחוקים מהם מהעולם של ברנר, קראתי בפעם הראשונה את "שכול וכשלוך" ליד הבריכה הגדולה שהייתי דגה ממנה את עלי המנגו שנשרו. המוזרות של ההקשר, של הסביבה, דווקא חיזקה את הזיקה שלי לרומן המופלא והבלתי-נסבל הזה. למדתי שם הרבה מאוד על החומרה העצמית שיש בכתיבה של ברנר ואותו רצון להגיע עד לבה של האמת, אפילו אם אתה מפסיד את הקורא.

בסצנת הספרים המאוד מסחרית של התקופה הזאת קשה מאוד למצוא את האבנים שאני מדברת עליהן – החומרה העצמית והחתירה לאמת. אני לא רוצה להתיימר ולהגיד שנגעתי בהן אבל מקווה שעקבות הניסיון שלי להגיע ישנם בטקסט. זה בדיוק ה"אף-עלי-פיי-כן" של ברנר.

משה-לייב הלפרן Memento mori תרגום: בניסין הרשב

ואם מוֹיֶשֶׁה-לֵיב הַמְשׁוֹרֵר יִסְפֵּר
כִּי בְעֶשֶׂר בְּבִקְרָ דְוִקָא, בְּלִי מִשִּׁים,
כְּרָאוֹת הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ כְּרָאִי
הוּא רָאָה אֶת הַמָּוֶת עַל-פְּנֵי הַגְּלִים –
הֵיאָמִינוּ לְמוֹיֶשֶׁה-לֵיב?

ואם מוֹיֶשֶׁה-לֵיב אֶל הַמָּוֶת נִוְפֵף
בְּיָדוֹ מִרְחוֹק וְשָׂאֵל לְשְׁלוֹמוֹ?
וְדוֹקָא עַת בְּמִים הַמֶּוֹן הֶרְכָּבוֹת
בְּחֻדוֹת הַחַיִּים הַשֶּׁתְּכָר לְתָמוֹ
הֵיאָמִינוּ לְמוֹיֶשֶׁה-לֵיב?

ואם מוֹיֶשֶׁה-לֵיב בְּדַמְעוֹת יִשְׁבַע
שְׁכָל-כֶּךָ אֶל הַמָּוֶת נְהִיָּה לְבוֹ
כְּאֶשֶׁר יִנְהָה הָעוֹרֵג לְעַת עָרֵב
אֶל אֲשֶׁנֵּב רְעִיָּה שְׁקַדְשָׁה בְּחָבוֹ –
הֵיאָמִינוּ לְמוֹיֶשֶׁה-לֵיב?

ואם מוֹיֶשֶׁה-לֵיב יִסְפֵּר כִּי הַמָּוֶת –
לֹא אָפֵר לֹא אָפֵל – שְׁלָל צְבָעִים לְהוֹדוֹ
כְּמוֹ שֶׁהוֹפִיעַ בְּעֶשֶׂר בְּבִקְרָ
אֵי-שֵׁם בֵּין שְׁמִים וְיָם לְבָדוֹ –
הֵיאָמִינוּ לְמוֹיֶשֶׁה-לֵיב?

דורי סנור עד פה תבוא ולא תוסיף - על כתיבת שירה בשפת האם

לנילי מירסקי, לזכרה

"בחור ישראלי צעיר, מתרגם שירי בודלר לעברית, מציג שיעורים פרטיים בעברית מודרנית ומקראית. המעוניינים מוזמנים להתקשר למספר 45423525". זאת הייתה לשון המודעה שפיזרתי בכמה חנויות ספרים ברחבי העיר כשבוע אחרי שהגעתי לפריז, בן עשרים וקצת. איש לא התקשר. כעבור חודש או חודשיים, כשכבר שכחתי כמעט שתליתי את המודעה, עניתי לטלפון בדירה. "בוגנו'ור, הגעתי למסייה מנור?" הגבר מעברו השני של הקו, בעל קול מבוגר ודיקציה רהוטה ומיושנת, הציג את עצמו כרישאר, פרופסור לספרות. את המודעה שלי הוא ראה בחנות הספרים ההומואית במארה, Les mots à la bouche ("על קצה הלשון"), והחליט להתקשר. "אקדים ואומר", הוא התריע, "אני שולט בעשר שפות, כולל לטינית ויוונית עתיקה, ואני כבר מבוגר מכדי ללמוד עוד שפה. אבל המודעה שלך עניינה אותי, ואשמח להזמין אותך למסעדה". למשמע ההיסוס בקולי הוא הוסיף: "שיהיה ברור: אין לי שום כוונה מפוקפקת, אני פשוט אוהב להכיר אנשים חדשים, בעיקר כאלה שיש לי אתם נושאי עניין משותפים".

הוא קבע אתי פגישה בבית קפה ששמו Au Père Tranquille, "אצל האב השקט". "אתה תראה", הוא אמר לי, "זה בדיוק מול בית קפה מפורסם שנקרא Le Père Fouettard ('האב המצליף')". תהיתי אם הוא בחר במודע במקום בעל שם סמלי כל כך, אבל אחרי שהכרתי אותו הבנתי שכל מחשבה כזאת הייתה כנראה ממנו והלאה. רישאר התברר כגבר גבוה ורזה, בעל עיניים מאירות ושיער חום קלוש ומדובלל, פרופסור מפורז קלאסי. הוא היה צעיר בכעשרים שנה מכפי ששיערתי למשמע דבריו בטלפון: הוא היה אז כבן חמישים, אולי אפילו פחות. ואף על פי כן, גם בפגישה פנים אל פנים היה בו משהו שהפיץ ניחוח חזק של יושן. הצרפתית שלו הייתה נפלאה: שפה עשירה, ספרותית, רבת-רבדים, אטית, בלתי-עכשווית במפגיע. שוחחנו ממושכות על שירה צרפתית ועברית ועל האוניברסיטה השווייצרית שבה הוא לימד באותה עת. ואכן, התברר שאין לו שום כוונות נסתרות. הוא לא רצה ללמוד עברית וגם לא ניסה לחזור אחריי, אף שלא הסתיר שהוא הומו. בעצם, המילה "הומו" קצת צורמת בהקשר שלו: מדויק יותר לדבר על רווק נחצי מהדור הישן, שכאילו הגיח זה עתה מבין דפי "סדום ועמורה" של פרוסט.

בחודשים שלאחר מכן הזמין אותי רישאר, שבאותה עת שקד על כתיבת ספר שנושאו "מוטיב הציפור הפצועה בשירה האירופית מהרנסנס ועד הרומנטיקה", לעוד ועוד מסעדות, וגם לדירתו הצפופה, העמוסה אוצרות וחפצי אמנות למיניהם, מקצתם ירושה מסבתו ("מהצד היהודי"), הוא הסגיר בחצי התנצלות אחרי ארבע או חמש פגישות:

יש משהו קצת עצוב אבל גם מצחיק בעובדה שגם אני, כמו הכלה שלי הסגורה בחדרה, לא מגיעה לחתונה. אבל אני מקווה שקצת כמו במקרה של הנובלה עולה ההבנה שהיעדרות, לפעמים יש לה משקל לא פחות מאשר לנוכחות. ושחתונה כלשהי – כזאת או אחרת, חצייתקנית או רבעיתקנית – בכל זאת מתרחשת. אני רוצה להודות לחבר השופטים הנכבד שמצא את הנובלה ראויה לפרס המאוד מרגש הזה. הערכה, כפי שניסיתי לומר קודם, איננה דבר מובן מאליי, איננה קליפה מזוללת.

ולבתי טליה, שמקריאה את המילים האלה, אני רוצה להודות שבעתיים.

רישאר הוא בן לדור של צרפתים שכל אזכור, ולו עקיף, של השתייכות דתית נראה לו כמעשה אנטי־רפובליקאי מגונה) ומקצתם מציאות שהביא אתו ממסעותיו הרבים בעולם. הוא הראה לי שלל מקומות נסתרים בעירו האהובה, והכיר לי ידידים שנהג לארח בביתו. כפי שאנשים אחרים אוספים בולים, וכפי שאני אספתי בילדותי לוחות זמנים של חברות תעופה, רישאר אסף ידידים אקזוטיים למיניהם, מכל המוצאים ובכל הצבעים. רובם היו צעירים שחיו בפריז או שהו בה תקופות ארוכות, וקצתם היו תיירים או אורחים לרגע. רק כעבור זמן הבנתי שגם אני הייתי בעצם פריט באוסף: כל התרגומים והשירים שלי בעברית לא עזרו, ואפילו לא ההיכרות עם הספרות הצרפתית והשליטה הטובה שלי בשפה: גם אני הייתי אקזוטי.

עם הזמן התחוויר לי שההתייחסות הזאת אליי כאל יצור "אקזוטי" אינה מוגבלת לשיגעון הפרטי של רישאר, אלא מאפיינת במידה רבה את היחס אליי בפריז בכלל. ברחוב לא בלטתי בחריגותי: צבע העור שלי בהיר למדי, כך שלמזלי נחסך ממני היחס הפטרונאי והעיון לפעמים שזוכים לו מהגרים צפון אפריקאים או שחורים מצד סוחרים, שוטרים ובעלי שררה למיניהם. יתר על כן, עד מהרה למדתי להתלבש כמו פריזאי, כולל קשירת הצעיף והפשל הצווארון, ולמדתי לאנפף כמו פריזאי, ולעשן כמו פריזאי, ולסדר את השיער כמו פריזאי (בין השאר חדלתי לצבוע את השיער בכתום, מנהג תל אביבי שעורר תגובות מבועות בעירי החדשה, הגאה בשמרנותה), ואפילו את המבטא הדרומי-העתיק שלי המרתי במבטא פריזאי מהוקצע למדי. ואף על פי כן מרגע שהתברר לבני שיחי שאני בא מִישראל קוטלגתי מיד, וללא כל אפשרות ערר, כ"אקזוטי".

ליחס הזה היו גם יתרונות, כמובן. מתוקף ישראליותי עוררתי סקרנות ועניין, ובברים של הומואים זה היה קלף מנצח. בעיקר בבר הקבוע שלי, ה־Duplex, הבר ה"אינטלקטואלי" של המארה, שאותו פקדתי כמעט מדי ערב. במשך השנים הכרתי ב־Duplex כמה אנשים מרתקים, בעיקר מקרב הזרים המתגוררים בפריז, אבל פגשתי בו גם מספר רב לאין שיעור של הומואים צרפתים, רבים מהם תלמידי האוניברסיטאות ה"נכונות" ובווגרי בתי הספר ה"נכונים", שאת הרפליקות הקבועות שלהם, האחידות עד כדי השתאות, כבר הכרתי בעל פה ויכולתי לדקלם מתוך שינה. "אז מה, באמת היית בצבא? שלוש שנים? ואתה דתי או אתאיסט? סליחה אם אני שואל שאלות חטטניות. חבר טוב שלי היה בקיץ בתל אביב, הוא אומר שזה מקום מדהים. הבחורים, החוף... כל האתרים ההיסטוריים... גם אני רוצה לנסוע פעם לישראל, אבל אני לא יודע אם זה הרגע הנכון. לא קל עכשיו המצב אצלכם". אִנְחָה, שאיפה ארוכה מהסיגריה. "Allez, צריך כבר לעשות שלום!" "כן, צריך", נהגתי להגות לעברם בלאות וללגום מכוס הבירה שלי. "בהחלט צריך".

אבל היחס הזה גם סימן קו גבול ברור: "עד פה תבוא ולא תוסיף", כפי שציווה אלוהים את הים בספר איוב. הטריטוריה שהוקצתה לי הייתה תחומה מראש, ובמשך כל שנות שהותי בפריז לא מצאתי שום דרך סבירה לחרוג ממנה. שכן "אקזוטיקה" אין משמעה זרות בלבד. אל תחושתי הזרות והאי־מוכרות כשלעצמה נכספתי עוד מהארץ, והתרפקתי עליה כל עוד הצלחתי לאחוז בה. אבל הנה מצאתי את עצמי מושא ליחס שאינו תלוי

כלל במי שאני, מושא למשיכה או לדחייה שאין להן קשר לאישיותי ולכישורי, אלא לעצם הביוגרפיה שלי, לעצם היותי אחר.

יכול אדם להיות בן בית בפריז, לגור בה שנים, להכיר את כל מנהגי המקום ולשלוט בכל הליכותיו – כל עוד לא השיל מעליו את זהותו הקודמת ואימץ תחתייה זהות צרפתית חלופית (אם מתוך התכחשות לעברו ואם מתוך הדחקה וחיכוי אפקטיבי ככל האפשר של סביבתו החדשה, ומוטב – בגילוייה הקונפורמיסטיים ביותר) הוא ייוותר "אקזוטי", או למצער חריג. בכך, נדמה לי, פריז שונה מהרבה ערי עולם אחרות, שאינן מבקשות להעביר את הזרים החיים בהן על תרבותם, אלא מאפשרות למגוון של זהויות תרבותיות לשכון זו לצד זו. לי, על כל פנים, לא הייתה יכולת החיכוי וההדחקה שהייתה לכמה ישראלים וזרים אחרים שהכרתי, שנעשו עם השנים צרפתים יותר מהצרפתים. ידעתי היטב שלעולם לא אוכל להצטרפת כמו אותם פרוֹטָאָוסים המסוגלים לשנות צורה כאוות נפשם, ולמען האמת גם לא רציתי. אפילו בימי ההיקסמות הגדולה מפריז, בשנה או בשנתיים הראשונות לשהותי שם, התעקשתי להישאר מה שאני. אבל מה אני, בעצם? בפריז שאלתי את עצמי לראשונה את השאלה הגדולה הזאת. ישראל? יהודי? קוסמופוליטי? אֶרְצָה או לא ארצה, אני כל אלה גם יחד, כנראה. אבל בראש וראשונה, כך הבנתי שם: אדם עברי.

למעשה, רק מעת שעזבתי את ישראל הבנתי עד כמה העובדה שאני דובר עברית כשפת אם משפיעה על כל תחום מתחומי חיי; אם ברחוב ובחיי היום־יום ואם בהתמודדות מול האדמיניסטרציה הצרפתית, אם בקשרי לימודים ועבודה ואם בקשרי חברות. וקודם כול, כמובן, בקשרים רומנטיים. בשנותי הראשונות בפריז היו לי בני זוג צרפתים, וכמי שצרפתית אינה שפתו הילידית מצאתי את עצמי בעמדת חולשה מתמדת ביחס אליהם. זה היה שינוי עמוק מבחינתי, כי בעברית הייתי רגיל להסתמך, בכל סוג של קשר, על יכולתי הלשונית. והנה, פתאום נאלצתי ללמוד לתפקד בתוך מערכות יחסים שבהן אני נמצא במצב של נחיתות ורבליט מובנית. על האילוץ הזה, או ליתר דיוק: על הקונוונציה הזאת, בירכתי יום־יום. לאהוב בשפה זרה, לריב בשפה זרה, לספר על משפחתך ועל ילדותך ועל נעוריך בשפה זרה – זה היה שיעור חשוב לא רק בענווה לשונית, אלא גם באהבה.

אבל שאלת שפת הכתיבה שלי, כמשורר עברי צעיר החי בסביבה דוברת צרפתית, הייתה סבוכה הרבה יותר. האם אמשיך לכתוב רק בעברית? האם אכתוב שירה בצרפתית? האם אפשר בכלל לכתוב שירה בשפה שאינה שפת אמך? והאם יש טעם להוסיף ולכתוב בשפה שקהל קוראיה נמצא במקום אחר, שעה שהאנשים שבקרבתך אתה חי אינם יכולים לקרוא ולו מילה ממה שאתה כותב? התהיות האלה העסיקו אותי לא מעט בשנותי הראשונות בעיר.

בפריז עשיתי למעשה מעין זהות כפולה: מכאן – חיי משורר ומתרגם צעיר שכבר עשה לעצמו שם מסוים בארצו ובקרב קהל הקוראים של שפתו, והוא מפרסם בקביעות מיצירותיו מעל עמודי "תרבות וספרות" של "הארץ" ומעל במות אחרות; ומכאן – חיי

צעיר זה, אנונימי, בהיר עור אבל אקזוטי, שאין לו כל קשר לעולם הספרות המקומי, לא ככותב ואפילו לא כקורא (מיעטתי מאוד באותה תקופה לקרוא ספרות צרפתית עכשווית. העדפתי להתמקד בהשלמת חורים בקלאסיקה, ובקריאה של יצירות שלא הייתה לי הזדמנות לקרוא עד אז בעברית). אהבתי את הכפילות הזאת. היא הגנה עליי ואפשרה לי להתפתח כמשורר בקצב הנכון לי, הרחק מהקלחת המחניקה של הסצנה הספרותית התל אביבית.

לעברית שלי לא חששתי. אדרבה: מהר מאוד הגעתי למסקנה שטוב לה, לעברית, להיות נתונה, ולו לזמן מה, במין חממה. במילים אחרות, שמחתי שלעברית שלי יש הזדמנות להתקיים בסביבה שבה אין היא חשופה ללשון העיתונות והתקשורת האלקטרונית, ללשון הפרסומות והפזמונים, ואפילו לא ללשון היום-יום ברחוב, אלא רק לשפה שבה אני בוחר באופן אקטיבי: שפת הדיבור והכתיבה בין חברים (שהרי עם חברים מישראל נשארת בקשר הדוק, וגם בפריז הכרתי עם הזמן דוברי עברית לא מעטים), ושפתם של הספרים שאני קורא. אני מתאר לעצמי שאילו הייתי כותב פרוזה, לניתוק המסוים הזה משפת היום-יום היו יכולות להיות לאורך זמן גם השפעות בעייתיות. אבל מאחר שכתבתי שירה ולא פרוזה הבחנתי בעיקר ביתרונות הגלומים בכך.

בכתיבה בעברית הרחק מן המקום שבו היא משמשת שפת דיבור יומיומית ראיתי מעין מקרה פרטי – ואולי מוטב: נסיוב מוחלש – של תפיסת השירה כשפה-בתוך-שפה, שלמדתי מפול ואלרי וממשוררים קלאסיציסטים אחרים. גם אני, בעקבותיהם, ראיתי בשירה אמנות לשונית המבקשת לנפות את שפת היום-יום מסיגי האקראי, וליצור ממנה איזו הוויה חדשה, טרנסצנדנטית, שהשפה משמשת לה אמצעי ובעת ובעונה אחת גם מטרה. מובן שגם לפי הגישה המחמירה הזאת אין כל קשר הכרחי בין הריחוק הגאוגרפי מהמקום שבו מדוברת שפה לבין האפשרות להפיק ממנה שירה, ואף על פי כן חשתי שהמרחק יכול לסייע לי להתבונן בעברית מבחוץ, ולכן, אולי באופן פרדוקסלי, דווקא להיטיב עם הכתיבה בעברית, ולא להקשות עליה.

גם לצרפתית שלי לא חששתי: באופן אינטואיטיבי ראיתי בה שפת תקשורת בלבד. שפה יקרה ללב, שאפשרה לי לחרוג מגבולות משפחתי ושפתי, להציץ מעבר לגדר ולראות, בפרפרזה על גרטרוד שטיין, ש-*There is a there there*. שפת קריאה שבזכותה התוודעתי לעולם שלם של קלאסיקה, שפת תרבות ואהבה, אבל שפה שלעולם תהיה לי פילגש ולא אשת חיק (אבוי, מרגע שאני חושב על הצרפתית כעל שפת כתיבה פוטנציאלית נפלטות מהמקלדת שלי מטפורות נדושות וסטרייטיות-להכעיס. בעצם, אין בזה פלא: הצרפתית הספרותית בת זמננו, פרט לכמה חריגים ברוכים, היא שפה שאין קונוונציונליות והולכת-בתלם ממנה. כך חשתי מהרגע הראשון שהתוודעתי אליה, ואני מניח שגם לתחושה הזאת היה חלק בבחירה שלי שלא לנסות ולכתוב בה).

אם כן, מתוך בחירה והחלטה מודעת מעולם לא כתבתי שירה שלא בעברית. בצרפתית כתבתי מכתבים ורשימות ועבודות לאוניברסיטה, ובשליבים מאוחרים יותר

של חיי כתבתי בה מאמרים וספרי לימוד ואפילו דוקטורט, אבל מעולם (עד כה, בכל אופן) לא השתמשתי בה לצורך כתיבה ספרותית. חשתי, בצדק או שלא בצדק, שכדי לכתוב שירה, כדי שאוכל להפיק את השפה-שבתוך-השפה שאליה אני חותר בכתיבתי, אני זקוק לאינטימיות שאין גדולה ממנה עם שפתי. על השירה שלי, כך האמנתי, לשאוב מן התהומות העמוקים ביותר של התודעה (וגם של הלא-מודע, כמובן, כל עוד אין הוא מוטל על הדף באקראי, אלא זוכה לטיפולו האמנותי של המודע). עליה להעלות באוב את כל הרפאים של השפה, ולאפשר לכל מילה להדהד בכל הדוידה הפוטנציאליים ולהזדהר בכל ניצוצותיה האפשריים. את זאת, כך האמנתי, אני יכול לנסות ולהשיג אך ורק בשפה שבה גדלתי, בשפה שבה חוויתי את חוויותי הקדמוניות והמעצבות, שבה שמעתי את שירי הערש של אמא ושבה למדתי לדבר ולקרוא וללכת.

האם טעיתי בהכרעה המוקדמת הזאת? קשה לי להשיב על כך באופן חד-משמעי. ובעצם אין כל דרך להשיב: הרי כל תשובה תהיה בהכרח בגדר היפותזה שלא התמשה. אבל מאחר שאני מודע עכשיו הרבה יותר לממד הבלתי-אמצעי, המיסטי-כמעט, שבתפיסת השירה הטורה בנוסח פול ואלרי – תפיסה שהחזקתי בה באותם ימים כבי"ג עיקרי האמונה – אני מצטער שלא ניסיתי לפחות לחרוג מעט מהחלטתי. כי באותה תקופה ראשונה של חיים בצרפת ובצרפתית יכולתי לסגל את עצמי לאפשרות לכתוב גם בשפה שאינה שפת אמי. אם לא כיצירה של ממש, לפחות כתרגיל מעניין. פירותיו של ניסיון כזה היו מן הסתם "טהורים" ו"שלמים" פחות מפירותיה של כתיבה בעברית, אבל דווקא בדרכם הבלתי-טהורה והבלתי-שלמה הם היו יכולים בוודאי להיות לי משמעותיים.

האם בחירה כזאת הייתה גורמת לי להיות "אקזוטי" פחות בעיני הפריזאים? סביר להניח שכן. בפריז יש מסורת ארוכה של קירוב סופרים המוותרים על הכתיבה בשפת אמם לטובת הצרפתית, אם באופן מלא ואם באופן חלקי: מאזן יונסקו ועד סמואל בקט, מאמיל סיראן ועד מילאן קונדרה, מחורחה סמפרון ועד ג'ונתן ליטל. מה שבטוח הוא שחיי הפריזאיים היו שונים לגמרי אילו יכולתי להראות לרישאר, או למי מחבריי ובני זוגי, ולו שיר אחד שכתבתי בשפתם.

אני חושב למשל על אַרְמָן, בחור צרפתי יפה תואר שפגשתי ערב אחד, כמה חודשים אחרי שהגעתי לפריז, וביילתי אתו שניים או שלושה לילות, עד שהוא החליט לוותר על התענוג ונעלם לבלי שוב. האם הקשר הזה היה נמשך אילו יכולתי לתת לו לקרוא את השיר שכתבתי עליו?

ל"ו הברות על Armand

יְפֵה וְשִׁינִי,
פְּיָה בְּשֵׁר וְדָם,
הַשְׁתַּנֵּת בְּכִיּוֹר.

מֵאֵז חֲזִי נְחֻמָּץ.
חֲרָסִינַת לְבָבִי
קְרָמָה גִידִים וְעוֹר.

אני מהרהר בשפה האחרת, השפה שעליה אני אנוס לוותר. כמה כואב הוא הוויתור הזה, וכמה בלתי־נמנע! זה הכאב (תמחל לי לאה גולדברג על הפרפרזה) של שתי הלשונות.

אפיטף למשורר

לֹא עֵבֶר, לֹא כָּלָה.
פְּרִי אֶסוֹן אָמוֹר,
אֶסוֹן מוֹשֵׁר.
כָּאֵן תִּהְיֶה
הִלַּת עֲלָה,
הִלַּת עֲלָה נוֹשֵׁר:
נְדוֹן לְקָר
(עוֹלָם, כֶּסֶה!)
נְדוֹן לְמוֹת
עָקָר.

L'eau avare, l'eau qui l'a
Pris à son amour,
A son mouchard.
Quant à elle,
Il a talé,
Il a talé nos chairs –
Ni dans les corps
(Ô lames cassées!),
Ni dans les mottes:
A quarts.

סביר להניח שלא. ובעצם, למה להניח משהו? היו דברים שיכולתי לבטא רק בעברית, לא רק משום שזאת לשון הכתיבה שלי, אלא גם מפני שהשפה האקזוטית הזאת שימשה לי מעטה הגנה הכרחי: בצרפתית לא העזתי לומר לו דבר, הייתי נבוך ומסוגר מדי. ידעתי את השפה, אבל לא את המילים. ואילו בעברית יכולתי לברור היטב כל מילה: יכולתי לספר בלי חשש שהתאהבתי בבחור המוזר הזה, שכבר בליל פגישתנו הראשונה נעמד בחדר האמבטיה הקטן שלי והשתין כמו לתומו אל תוך הכיור. ארמן לא יכול היה לדעת שהאקט הבוטה הזה הזכיר לי מיד את הביטוי המקראי "משתיין בקיר": בן רגע הפכה הפיה בשר ודם לגבר, ולא סתם לגבר אלא ללוחם נועז, שספק אם יישאר עד הבוקר ("כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאִיבֵי דָוִד וְכֹה יִסִּיף אִם אֲשָׁאִיר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ עַד הַבֹּקֶר מִשְׁתִּין בְּקִיר"). והוא אכן לא נשאר. והוא לא יכול היה לשער שלבי המאובן פחרסינה שזורת הוורידים של הכיור, לבי שעד אז היה משותק ומבוהל מכדי להתאהב, קרם בגללו גידים ועור. ממש כמו העצמות היבשות מספר יחזקאל, אבל במהופך: גידים ועור – לא עור וגידים, ולא בעצמות יבשות אלא באדם צעיר וחי. שהרי כל מהות היכרותנו הייתה מהופכה, מנוגדת לטבע וחורצת לו לשון. והוא לא יכול היה להבין את חזי הנחמץ – מחומציות השתן, בוודאי, אבל גם מגודל ההחמצה, שכבר צפיתי שתבוא וכמעט ייחלתי לה. וחשוב מכול: הוא לא יכול היה לנחש שכדי לשמור אותו אצלי, כדי להחזיק בו לעולם, ולו בשיר, ולו בזיכרון, בחרתי לכלוא אותו במחבוש של ל"ו הברות, כמספר הצדיקים הנסתרים במסורת היהודית, שהוא לא ידע עליה דבר וחצי דבר.

מאז ועד היום, כבר עשרים שנה ויותר, לא ראיתי את ארמן, ואולי לא אראה אותו עוד לעולם. וגם אם יום אחד אשוב ואראה אותו, לעולם לא אראה עוד את תפארת יופיו הנערי, שוודאי התעמעמה מאז ונגוזה לה לבלי שוב במרחבי הזמן. אבל לכל זה אין עכשיו שום חשיבות: ארמן נשאר, והוא כלוא בשירי לתמיד. אם בצרפתית שוב אין פֶּארמן ההוא כל ממש, הרי שבְּעֵבֶרִית הוא כלוא, יפה ושיגיוני, לעולם. למעשה, בצרפתית כתבתי עד היום רק שיר אחד, אבל זהו קודם כול שיר עברי. כלומר זהו שיר דו־לשוני, שיכול להיקרא בעת ובעונה אחת בעברית ובצרפתית, אלא שהצרפתית בו היא משנית לעברית, שפחה שלה ולא אדונית. בעברית זהו שיר במתכונת של אפיטף, ואילו בצרפתית זה אולי טקסט פיוטי קוהרנטי, אבל בוודאי לא שיר העומד בזכות עצמו. כתבתי אותו עוד לפני שעברתי לגור בפריז, בימי הגיליון הראשון של "אב" ב־1993, בהשראת שיר המצבה הדו־לשוני (איטלקית ועברית) של המשורר היהודי־איטלקי אפרים לוצאטו (1729–1792). אני קורא לעצמי עכשיו את השיר הזה בקול רם, פעם בהגייה עברית ופעם בהגייה צרפתית, ובכל קריאה

אורית נוימאיר כוסטשניק שירים

צהריים

מנונת עלובה פרוצה ואבודה,
שרועה על הגחון בשעות העבודה.
זרוע נטויה ויד חזקה
פושטת ממך ילדים משפחה.
עירם ועריה כל כך נכונה,
גופי ער ואני ישנה

קומי, קומי כבר, אשה טפשה
זו רק היד שלך העדינה,
לא חזקה ולא נטויה
ולסירים שלך
שקודחים במטבח,
אין ריח שצוריה.

אחר הצהריים

גבר במגרש המשחקים
עומד נטוע בפשוק רחב.
שרשי הפיקוס הכבד
חודרים במרצפות ומבטיו
הולכים וסוכבים ברוח
כמו שרשי אויר

גבר במגרש המשחקים
מצל מעל ראשי הילדים.
את אמא בעצמך, הוא זר.
ולא תוכלי כבר
לטפס, לכרך רגלים
סביב ענף, להתנשם

בתוך עלוה סמיכה,
כמו על חזה רחב.

נסיעת עבודה

לעמד עירמה בחלון,
במלון, בקומה העשרים
ולעוף.
העננים מציצים מהחלון,
מחכים שאתמסר להם, לרוח
הלוחשת לי כשוף.

לעמד עירמה בחלון,
במלון, בקומה העשרים,
לנשם ולהרגיש,
איך עוד מעט אפרש כנפים
ורגלים. לטיפות אלה ידים
ישאוני אל הכביש.

לעמד עד שתקרא המציאות החרופה.
אגיף את החלון, אני חנה ולא לילית.
מנמסת, מסדרת, חנוטה בחליפה,
תבלע אותי המעלית.

א.

על המצבה: אלכס שגיא (סשיצקי) נפטר ט' באב תשס"ה. 1950-2005. תנצב"ה. איש ברזל בעל לב.

ב.

ביום שישי 12.08.2005, קצת אחרי שבע בערב, צביקה* (אחיין של אבא והשותף שלו בחברה לעבודות מסגרות ואלומיניום) טלפן והודיע לנו שאבא אושפז בבית החולים אסף הרופא. אבא טלפן אליו והזעיק אותו לדירה (שניהם גרו בשנים ההן

(צביקה לא מסכים לפגוש אותי. הוא כועס ולא מוכן להגיד למה. הבן שלו, יובל, אומר שזה בגלל שאבא היה חייב לו כספים אחרי פשיטת הרגל של החברה [ארליך שגיא 1988 בע"מ]. בסוף הוא מסכים לדבר אתי בטלפון. את השיחה הראשונה הוא מסיים אחרי כמה דקות [ערב יום העצמאות והוא, כרגיל, מארח את כל החברים]. השיחה השנייה - גם היא קצרה - מתקיימת בשבת שאחרי יום העצמאות. הקול שלו חלש, וכמה פעמים במהלך השיחה אני מבקש ממנו לחזור על דבריו):

אבא שלך לא התאבד, אני לא יודע מאיפה אתה מביא את זה. אף פעם לא הבנתי. תקרא את הדוח מבית החולים. הוא קרס בגלל בעיה בלב, בעיה שהחמירה במהלך האשפוז. משככי כאבים הוא לקח אחרי הניתוח להוצאת הגידול בבטן, אבל אני יודע בוודאות שהוא אף פעם לא לקח יותר מדי. למה שהוא ייקח יותר מדי? אבא שלך לא רצה למות, למרות כל האיומים שלו. מאז שאני מכיר אותו פעם בכמה חודשים הוא אמר שזהו, שאין יותר סיבה להמשיך. והוא תמיד המשיך. אני חושב שהוא תמיד האמין שיהיה טוב, שישתדר בסוף.

המכתבים? לא יודע מה להגיד לך. אני חושב שהוא הכין אותם ליתר ביטחון, אם משהו יקרה. הגוף שלו לא היה במצב טוב. הסוכרת, המשקל. ערן, הוא התגעגע אליך מאוד, הנתק של השנתיים היה קשה לו. הוא דיבר עליך הרבה. הוא גם כעס עליך אבל היו שם גם מילים טובות. שאתה חי כמו שהוא היה רוצה לחיות, שאתה הולך אחרי הלב שלך... בגלל זה אתה לא תקבל את המכתב שלך. אל תשכח שלפעמים הוא נהיה אדם אחר. ממש אדם אחר שהיה משתלט עליו פתאום, בעיקר בשבתות. הוא כתב שם דברים רעים ועצובים, ואני לא רוצה שזה יהיה הזיכרון שלך ממנו. הוא מונח אצלי במגירה, אחרי המוות שלי תעשו מה שאתם רוצים, אבל עד אז אני מחליט על הדברים האלה, אני רוצה לשמור עליך ואני רוצה לשמור על הזיכרון שלו (אני שומע כמה נביחות קצרות, וצביקה מרחיק את שפתיו מהטלפון וצועק, "לייקה, אסור. אסור". היא נובחת שוב. פעם, פעמיים, ואחר כך משתתקת). אל תשכח מי היה לידו כל הזמן, אל תשכח מי טיפל בכל הבלגן שהוא השאיר, מי דאג לזה שתקבלו את ביטוח החיים שלו למרות שהוא לא שילם את הפרמיות.

הוא היה איש טוב אבא שלך, אני מקווה שאתה זוכר את זה. בבסיס שלו הוא היה איש טוב, אולי האיש הכי טוב שהכרתי בחיי. הוא פשוט אף פעם לא הצליח להתגבר על הטראומה מיום הכיפורים, בגלל זה הוא התנהג ככה. תחשוב איך אתה היית מתנהג אם כל לילה החברים המתים שלך היו באים לבקר אותך. כל לילה במשך שנים. והוא לא רצה לטפל בעצמו, תמיד אמר שהוא לא מאמין בטיפול, ולא מאמין באלוהים ולא מאמין בנפש. רק גוף יש, ואחר כך גם זה אין.

איזה מכתב רביעי? אני לא יודע על מה אתה מדבר. לא היה שום מכתב רביעי. שלושה מכתבים. לי, לאחותך ולך. לא היה לו עוד מישהו.

בבאר יעקב). כשצביקה הגיע לדירה הוא גילה שהדלת נעולה ואבא לא ענה לצלצולי הפעמון ולדפיקות על הדלת. הוא הזמין אמבולנס ופורץ שפרץ את הדלת תוך שניות. צביקה נכנס עם הצוות הרפואי וגילה את אבא שוכב על הרצפה בחדר השינה, בהכרה מעורפלת. על השולחן, ליד המחשב, היו מונחות ארבע מעטפות זו על זו. אחת ממוענת לנועה (למרות שכמה שנים לפני היא החליפה את שמה לנועה ללא ו') שגיא. השנייה לערן שגיא. השלישית לצביקה ארליך, והרביעית ללא כל סימון עליה. ליד המעטפות היו שלוש חפיסות ריקות של משככי כאבים. צביקה מסר שמצבו של אבא יציב ולא נשקפת סכנה לחייו. הוא ישן עכשיו ולא כדאי להפריע לו. תבואו מחר. בשבת 13.8.2005 נעה** ואמא נסעו יחד לבית החולים לבקר אותו. כשחזרו סיכמנו

** (שישי בצהריים. אני יושב בחצר ביתם של אחותי ומאיר [רומנו] בגבעת עדה. מאיה, האחיינית שלי, שוכבת בעגלה, ישנה. היד של אחותי מונחת על בטנה של מאיה, עולה ויורדת עם תנועות הנשימה הרכות. יש רוח נעימה, ואפשר להריח אדמה ואיזו רטיבות עמוקה. על השולחן שתי כוסות מיץ תפוזים וצלוחית קטנה עם שקדים. מן הבית הצמוד עולים קולות דפיקה. השכנים משפצים את הבית כבר כמה שבועות ומרגיזים את אחותי בחוסר ההתחשבות שלהם):

ממה אבא מת? זו שאלה קשה. זה לא ברור. ממש לא ברור. כאילו, אני לא יודעת. אם השאלה ממה הוא מת, אז זה לא ברור לי. או שהוא מת מדום לב, שאני יכולה רק לשער מה גרם לו, או שהוא התאבד, ואני לא יודעת איך. אין לי העדפה לגרסה כזו או אחרת. יש רגעים שנוח לי יותר עם גרסה מסוימת. יש נימוקים לכאן ולכאן. יש לי מיעוט ראיות, אני לא יודעת הרבה דברים, בכלל, לא רק בנוגע למוות של אבא. אני הולכת בעולם בלי לדעת הרבה דברים. יש את הראיות של הרופאים. אדם התמוטט, הסיפור של מה שהיה שם. מפנים אותו, רואים בעיה בלב וכו'. ויש סיפור אלטרנטיבי, הסיפור שאתה מחבב. סתם, אני צוחקת. קצת צוחקת. ובכל זאת נמצא מכתב התאבדות שנכתב סמוך למועד המוות, צירוף המקרים נראה תמוה. שמעת, לא יודעת ממי, שאולי באמת הוא הרגיש שהוא הולך למות ולכן כתב את המכתב. היה מכתב בשבילי והיה עוד אחד לפחות. מכתב שמיועד גם לך וגם לצביקה, אולי לאנשים נוספים. אני לא יודעת כמה מכתבים היו שם (היא מחייכת אליי, "אתה נהנה להיות בלש?"). ביקרתי אותו כנראה בשבת. ביום, אני זוכרת שהיה אור בחדר שלו. דיברתי אתו על זה שאני הולכת עם אמא לבריכה, או שכבר היינו בבריכה. הוא חיך, נראה בריא. התלוצץ עם רופאיו. באמת, אני לא סתם אומרת. שני רופאים נכנסו לבקר והוא הצחיק אותם. אתי הוא דיבר על הבריאות. דיברנו עליו, על הבריכה. החדר היה ירוק והוא היה שם לבד. אווירה טובה. אמא הייתה אתי, אבל אני לא זוכרת אותה משתתפת בשיחה. במכתב הוא ביקש שליחה.

זה היה ביקור מסביב, אני חושבת שנמנענו ממהו. אני לא זוכרת את התחושה בביקור. מסביב, בשיחות, הייתה תחושה של ניסיון התאבדות. הייתה תחושה קשה סביב אבא, חששתי לו. הוא הסתגר בבית במשך שבועות לפני המוות. הייתה תחושה של ניתוק, חייתי על אוטומט. רק פעולות, בלי מחשבות ובלתי להרגיש שום דבר. והוא היה מדוכא, הוא נעלם בבית. הדאגה של צביקה הדהדה בי. הייתה את האמירה שאמרת לי כשלמדתי באיטליה, אתה זוכר? אמירה מאוד חזקה, שהוא רצה להתאבד. אתה אמרת לי, בזה אני בטוחה, שאבא אמר שהסיבה היחידה שהוא לא מתאבד זה כדי לא להרוס לי את איטליה. אמירה מאוד קיצונית, ואני האמנתי לך. ידעתי שזה נכון.

הוא לא היה מסוגל לקשר קרוב בתקופה שלפני המוות. תקופה ארוכה שהוא פשוט נעלם. בימים שלפני הוא לא ענה לטלפונים, ואני כל הזמן טלפנתי והשארתי לו הודעות. צביקה דאג נורא. לפני התקופה היה שלב שקיבלתי את האבחנה ההיא (תמיד כשהיא מדברת על האבחנה היא קוראת לה "האבחנה ההיא"). ואבא שמע אותה בפעם הראשונה ולא ידע מה לעשות. שנינו היינו בדיכאון קליני. גם אם נפגשנו לא יכולנו ממש לדבר (היא עוצרת לכמה שניות, מיטיבה את השמיכה של מאיה וממשיכה).

נישקתי וחייקתי אותו בסוף הביקור. תכננתי לבוא עוד פעם. אני חושבת שלמחרת. ולמחרת אתה

שנלך יחד – שלושתנו – לבקרו למחרת. בראשון בבוקר נעה ואני הגענו לדירתה של אמא*** בקריית אוננו. היא הייתה אמורה להסיע אותנו לבית החולים. ברבע לאחת

אמרת לי שאבא נפטר. או אתה או אמא. הייתי בדלת. אני חושבת שזה היה ברחוב המעגל, בדירה של אמא. היא חזרה הביתה, בכתה, ואמרה לי "אלכס נפטר" (אחותי ואני בוכים עכשיו, ביחד. "אני לא מאמינה שאתה מחזיר אותי לזה בצורה כזאת. לא ידעתי שזה עדיין כואב כל כך"). אחת המחשבות הראשונות שהיו לי היא שאני לא מאמינה שלא הספקת לבקר אותו וכמה שאתה מסכן. זה נראה לי נורא. הוא דיבר עליך בבית חולים. הוא או צביקה. יכול להיות שאבא שאל איפה אתה או שמישהו אמר איזה משהו. אבא ציפה שתבוא. אה, ערן הזה. איך הוא לא בא? ואתה אמרת לי, אחרי ששמעת שהוא אושפז, למה לבוא כששום דבר לא השתנה. שאלת אם הוא בסדר ואמרת לי, לא, אתה לא החלטת לבוא, עד הסוף לא רצית לבוא. אל תמציא. אמא אמרה, "אתה בא עכשיו, המצב של אלכס מידרדר". צביקה היה מבוהל. היה מאוד חשוב שתבוא.

זה היה נורא, זה היה נורא. פשוט צעקתי לא. פשוט צעקתי לא. לא אופציה, לא קורה שאבא מת. זה לא משהו שקורה שאבא מת. כל הגוף שלך, כל המינד, הכול יודע במאה אחוז שאבא תמיד חי, גם אם הוא חולה וגם אם הוא מאיים להתאבד. אתה פשוט יודע שהוא תמיד חי. אבא תמיד חי. שם קיבלתי מכה שהפכה את החיים שלי. הוא היה הדבר הכי ודאי שהיה לי. הכול נשען עליו. זה נורא-נורא כאב. עצב שלא ידעתי עד אז. עצב שגם אפשר להתענג עליו, באיזו דרך מוזרה אפשר גם להתענג עליו. מאוד אהבתי את אבא אז. הוא היה טוב, הוא היה נערץ. הייתה לי נאמנות לאבא שאי אפשר היה לגעת בה. הכי אהבתי והכי הערכתני אותו, יותר מכל האנשים האחרים. דמות חמה של דובי...

אני זוכרת את דני בוכה בלוויה, הדסה עם מטפחת, הרגשתי אותה ממש כואבת. צביקה אמר משהו בסגנון של "באה לרקוד לו על הקבר". זה מאוד מייצג את החיים של אבא. מישהו שאתה אוהב ומשהו טוב שקורה לך אתו ואז האמירה שאומרת שהוא נחש. דואליות שאתה חייב ללמוד לחיות איתה. בעצם דני לא הייתה בלוויה, אני לא יודעת מאיפה הבאתי את זה. אני זוכרת מישהו קרובה לאבא בוכה. יש לי ידיעה, יש סימן שאלה למה מישהי לא הייתה בלוויה. כל הלוויה הזאת בסימן של הנוכחות החסרה הזו. אולי באמת הנוכחות החסרה של דני...

הייתי עטופה בלוויה הזו. תחושה שמישהו מחזיק אותי כמו שצריך. יש כאב אבל יש שם עוד דברים. הייתי לא כשירה כדי להבין שיש שם דברים נוספים, מחזקים. היו שם הרבה דברים טובים בלוויה. כמו בלידה, פשוט הייתי מוצפת. לוקח זמן לפרק ולחזור לנשום. אני זוכרת שאחרי הלוויה צביקה הביא לי את שרשרת הזהב שהייתה לאבא על הצוואר. זה היה הדבר הכי מוחשי למוות. אבא היה יצור מאוד לא מושג מבחינתי. דגם לכל הגברים שהייתי אתם, גבר שתמיד יישאר רחוק, אבל הייתה לו שרשרת זהב והיא הייתה אצלי ביד. כמו שרשרת של אלוהים, של המלך שלך. מכרתי אותה אחרי כמה שנים (והנה המכתב שאבא כתב לה, על דף ועליו לוגו החברה של צביקה ושלו. למעלה, התאריך. 08.08.08. "היי נועה, אין לי הרבה מה לומר מעבר לכך שאין לך חלק ואשמה במה שקרה. תמשיכי בחייך ושמרי על עצמך. תמיד אוהב אותך וצר לי שאני עושה לך את מה שעשיתי. אבא").

... (זה הביקור השבועי של אמא אצלי. מאז הקיץ היא מגיעה כל שיש או שבת ומביאה לי אוכל לשאר השבוע. בהתחלה היא קנתה אותו בכל מיני מעדניות יקרות, אבל בשבועות האחרונים היא מנסה לבשל. תמיד מרק, תמיד אורז, תמיד כרובית מטוגנת. היא דואגת לי, והמפגשים האלה משמשים אותה כדי לראות מה מצבי ומה מצב הדירה. היא משתדלת לא להעיק יותר מדי, ובדרך כלל אחרי כמה דקות היא קמה והולכת, לא לפני שהיא מנשקת אותי פעמיים בכל לחי, וזה מנהג חדש. בדירה חם קצת, והיא יושבת מול המאוורר ומלטפת את סנורקה. היא מגמגמת הרבה ואני צריך להתאמץ ולדובב אותה בהתחלה):

הוא מת מהתפרקות כל המערכות שלו בגוף, בשורה התחונה הלב שלו נדם. פק, קו ישר. זו לא דעת מומחה. התאבדות זה דרך חיים, לא משהו ספציפי שעולה לי, כל דרך החיים. כשהסתכלתי על משהו בטופס שביקשת אז, אני חושבת שהבנתי שהאירועים האלה הביאו את הגוף למצב נפשי ופזי שאי אפשר להתמודד איתו. לא משהו ספציפי, לא ירה בעצמו או משהו כזה. כל מיני אירועים יכולים

להגביר את הסיכוי לאוטם שריר הלב. אין תמיכה חברתית, אין חוסן נפשי, יש השלכות כלפי חוץ. מרידות, טינה, כעסים, ההתבודדות. הם מחלישים עוד יותר והסוכרת הגבוהה, אין התפתחות, יש הצטמצמות. צריך להילחם בעולם וזה מחלחל. אי אפשר להיות במצב מלחמה כל הזמן. מה הם עשו לי ומה הם עשו לי ומה אני אעשה להם...

לא יודעת איך להסביר את המכתבים. יכול להיות שזה נובע מכך שיש לי התנגדות להבין את המוות שלו כהתאבדות. יש משהו מבייש בהתאבדות. מאז משה (אחיה הצעיר של אמא, שהתאבד בתלייה על עץ כשהיה בן עשרים ושמונה). הרגשתי הרבה חמלה כלפיו. אולי הוא התכוון להתאבד ופשוט לא הבפיק. ביקרתי אותו בשבת בבית החולים, או אולי כבר בשישי, אני לא זוכרת. בשבת הייתי בכריכה בסביון עם נעה ואחר כך נסענו יחד לבקר אותו. צר לי שאתה לא ביקרת אותו. באתי עם נעה, היה חשוב לי להיות איתה. אחר כך היא ביקרה אותו שוב, לבדה. אבל אולי אני מתבלבלת. היא לא נהגה אז...

בביקור הייתה התבדחות, הוא היה מוקף בצינורות והוא שמח. הוא ניסה להצחיק אותנו, אני זוכרת שהוא ממש התאמץ להצחיק אותנו... בית חולים מגעיל, ככה זה אסף הרופא. לי זה עשה טוב שבאתי לבית החולים. שאלתי אם הוא צריך משהו. אני זוכרת את החיוך שלו. פתאום אני חושבת על זה שיש לכם בדיוק את אותו החיוך... גם צביקה היה שם. ואולי גם הלנה, אשתו של צביקה. קראו לה הלנה? בעצם לא. הם לא היו נוכחים, אבל הם היו קודם לכן בבית החולים, היה אפשר להרגיש את העקבות שלהם. הייתה לי תחושה של שביעות רצון שבאנו.

חשבתי שהוא קיבל התקף לב ונפל באמבטיה. אתם העלייתם את עניין ההתאבדות. בגלל הצוואה והמכתבים, אני לא יודעת. אולי רק שצביקה לא רצה להראות לנעה מכתבים, הוא רצה לשמור עליה, לשמור עליך. רצייתי להתרחק, אז אני לא זוכרת כמעט שום דבר. אני זוכרת שנכנסתי לבית של אלכס אחרי המוות. נעה לא רצתה להצטרף. זה היה נורא, המדרגות בבאר יעקב. אני זוכרת מלא בובות, איזה מוזר זה היה. שלא אלכס יש אוסף בובות... והתחושה הזו, להיכנס לחדר שלו, זה היה נורא, עם המזרקים על הרצפה, המזרקים של מד"א. אני זוכרת ש... זה היה מה לוקחים... זו הייתה דירה עצובה. צד אחד עם מלא מלא קלטות פורנו, קיר שלם, והיה אתר היכריות פתוח במחשב שנגע ללב. הוא הציג את עצמו בצורה שריגשה אותי, כתב שהוא רוצה להכיר ("מישהי שיוודעת גם לקבל ולא רק לתת"). דירה של אדם עצוב. הכי קשה היה לראות את המיטה הפוכה, את הסבל שלו ואת כל הכובעים שלו. והכורסה. אני לא רצייתי כלום, רק את הבובות (כבר כמה דקות שאמא מדברת בעיניים עצומות). חשבתי עליך, דאגתי לך, איך אתה מרגיש אחרי ששנתיים לא ראית אותו. נשמה של בן אדם. אבא שלכם, הוא זכה והביא אתכם לעולם. עלה לי הנושא של אדם שאוסף חפצים ואין לזה כל משמעות. לא ציפיתי שהוא ימות כל כך מהר. חמישים וחמש וחצי. אני היום בת שישים וחמש. שאני אזכה... שלא נדע... בדיוק אני כותבת צוואה היום. אתה זוכר שבמטבח יש קלסר עם כל הביטוחים ומספרי חשבונות הבנק? כמה שאלות עולות להורה. לפעמים החיים מובילים. אין סיכוי לכסות את מה שיכול להיות בחיים.

אני נזכרת עכשיו בפעם הראשונה שראיתי אותו. ראיתי אותו עם ג'קי, חבר שלו, בקריית אוננו, ברחבת נשלסך שלוש או חמש, מול בית ההסתדרות. בדירה של שרה, חברה של נחמה (נחמה אחותה. כבר עשור הן לא מדברות. אמא מחייכת עכשיו), כזה בייבי פייס מלא, נחמד, עם רעמה בהירה. הייתי עם סנדל קרוע ומיני, נראיתי חמודה. בת עשרים וארבע. נראיתי יפה. הוא לבש מכנסיים קצרים, ושתקתי. תמיד שתקתי בשנים ההן. הוא השאיר לי פתק אחר כך, אם אפשר להיפגש איתו. שמרתי את הפתק הרבה שנים. שרה מסרה לי את הפתק. נתתי את הטלפון לשרה, והוא צלצל אליי... אני לא זוכרת לאן הוא צלצל... אני לא בטוחה איפה גרתי אז... ונפגשנו. ישבנו בתל אביב, הוא לקח אותי לתל אביב והוא ישר סיפר לי - הוא נראה בהתחלה ילד טוב - אבל הוא סיפר לי שיש לו כל מיני כעסים. ראיתי שהוא כועס על מישהו שקפץ אותו, וזה העלה לי סימן שאלה. והוא סיפר שיש לו משפחה מוזרה. אחות בת שש-עשרה, אבא ניצול שואה והוא לא בקשר טוב אתו למרות שהוא עובד אצלו. ויש לו גם אח מאוד מוכשר, אח שיודע איזו תורת נסתר ופעם הוא ראה אותו מרחף... איזה דברים שהיו לאבא

עשרה בערך צביקה טלפן אליה ואמר שאנחנו חייבים להגיע במהירות לבית החולים. אבא גוסס. הוא ניתק, ואמא צעקה שאנחנו צריכים להזדרז והיא יורדת למטה, לחכות לנו ברכב. כמה דקות אחר כך צביקה טלפן שוב ואמר שאין לאבא הרבה סיכוי, ואם אנחנו רוצים לראות אותו... הוא ניתק את השיחה ולא ענה לשני ניסיונות חיג של אמא. בסביבות אחת-עשרה הוא טלפן, בוכה, ומסר שאבא מת. *** אמא התחילה לבכות ואחותי צרחה. נכנסתי לחדר וטלפנתי לגילי, **** לאדיר ***** ולהילה. ***** קברנו את אבא עוד באותו ערב, בחושך שהוא על ידי פרוז'קטור יחיד, שמשך אליו המוני יתושים. היה חם ואני לא קראתי טוב את הקדיש, ואחרי היתקדש לא הפסקתי

שלך בראש... ישבנו בגינה ליד הים. עד היום אני לא מבינה למה אחרי חמישה חודשים החלטתי שאו שהוא מתחתן אתי או שאנחנו נפרדים. וכבר אז... אני לא מאמינה מה עשיתי לעצמי... הוא לא מצא חן בעיני ההורים שלי, והם חשבו שמגיע לי משהו יותר טוב, ולא מסגר. הוא נראה להם פשוט מדי, לא נחמד, לא משתדל למצוא חן. ישר מצאתי סיכות של נשים אחרות, היה סיפור עם דני, והיו סיכות בדירה בויצמן... ביום כיפור הראשון שלנו יחד הוא רצה שניסע לבני ברק, כדי להתריס... והיה לו קשר עם מישהי בת שמונה-עשרה, אחות של אלה, אשתו הראשונה של שלמה (אחיו של צביקה). היה משהו תוך כדי, כל הזמן היו לו עוד עניינים... גיליתי את זה, ואחר כך הוא אמר שהוא מוכן להתחתן אם אדבר עם אבא שלו. וישבתי עם שמואל שלוש שעות. הדסה אמרה לי שמאוד מצאתי חן בעיניהם אבל הם לא אמרו לי, כדי שהוא לא יפרד ממני. חשבתי שאני אוהבת אותו. לא יודעת, אולי כדי לצאת מהבית. כל מי שרצה אותי הלכתי אחריו. אחרי השיחה עם שמואל עשינו שולם בינו לבין אלכס. וזה אחרי שזרקו אותו מהבית בגיל שבע-עשרה. הוא מאוד אהב לרקוד והקים מועדון ריקודים, אחרי מלחמת יום כיפור הייתה לו תאונת דרכים. את הדסה הוא לא אהב, אבל אולי אני ממצאה את כל זה, אולי כל מה שאני מספרת לך זו המצאה אחת גדולה.

מתוך מכתב הסיכום: "ב-14.8 לאחר קבלתו חולה הידרדר נשימתית, נכנס לבצקת ריאות, טופל במשתנים ללא הטבה במצבו והונשם. בוצע אקו לב שהדגים אקונוזיה אינפרו פוסטריורית וירידה בינונית בתפקוד של חדר שמאל. בדיון צוות הוחלט על ביצוע TEE לשלול אי ספיקה מיטרלית איסכמית כסיבה לבצקת ריאות וצנתור כלילי לאחר מכן. TEE לא הדגים אי ספיקה מיטרלית, אך התחילה הידרדרות המודינמית, הופיע CAVB. הוחל בהחייאה הכוללת CPR, מתן אדרנלין, אטרופין, אמינים במינונים גבוהים. מצב של החלולה התייצב למספר דקות, אך שוב הידרדר, חזר CAVB. הופעל קיצוב חיצוני, הוכנס קוצב זמני ללא השפעה. במוניטור הופיע VT→VF, חולה קיבל מספר מקות חשמל, עיסועים, אדרנלין, אטרופין, ביקרבונט. למרות כל הטיפולים במוניטור אסיסטולה ובשעה 11:00 נקבע מוות" (ד"ר יוליה יופיק. שגיאות הכתיב במקור).

**** זוגתי בשנים 2001-2004.

**** חבר ילדות.

**** זוגתי בימים ההם. שבועיים אחרי תום השבעה נפרדנו.

להיתקע ולגמגם. סבתא הדסה ***** חיבקה אותי, וגם סמדר, ***** אחות של אבא

**** (מתוך צילום וידאו שאחותי צילמה. סבתא בבית החולים תל השומר, במחלקה הפנימית. עשרה ימים לפני מותה [2.2.2007]. זו שיחה של כמה שעות, על הילדות של סבתא, על הוריה שנהרגו בתאונת דרכים כשהייתה בת עשר, על הטיול שלה לדמשק - עם שתי חברות - ב-1943, על המתכונים שלה. איך היא מכינה עוגת גבינה ודייסת סולת וקציצות דגים, מהם המינונים המדויקים. ואבא עולה מדי פעם, באופן לא מאורגן, עד שלבסוף הוא משתלט על השיחה. והנה המשפטים על אבא של סבתא הדסה, כשהיא יושבת על כורסה ליד מיטת האשפוז ומאחוריה בוחק חלון מסנור): הביטי, את בוודאי מכירה את הסיפור ממבואות ים? לא? טוב, בכל אופן אספר. לאחר הריב שלו ושל שמואל, ולאחר הבריחה שלו מן הבית, הוא החליט ללכת לפנימייה. והיה לו טוב שם. הוא לא הגיע הביתה אף פעם ומובן שלא טלפן, אבל נסעתי לבקר אותו בכמה שבתות, ואני זוכרת איך התרשמתי ממנו. הוא נראה בהיר יותר, שזוף, השם הזה, אלכסנדר זיסקינד ששיצקי, כבר לא הלם אותו. נדמה היה שהוא הצליח להיחלץ ממנו לבסוף. ואיך שהוא דיבר, במין ביטחון חדש. סיפר לי איך הוא מצא את המקום שלו, ואיך גם הים הוא הים שלו, והוא יהיה חובל בצבא, והכול יהיה בסדר, כל אי-הנחת הזו תירגע קצת, תהיה תחושה של בית ואני אהיה גאה בו. הבטיח שאהיה גאה בו, כמו כשהייתי כשהפיצו אותו שתי כיתות בבית הספר היסודי (סבתא שולחת יד אל עינה הימנית. משהו בפרקוס משתנה לרגע. אני חושב שאני מצליח להבחין עכשיו בשערה של אחותי שנכנס אל תוך גבולות הפריים). ואז, אחרי חודשיים או שלושה, הוא הגיע בוקר אחד אלינו, שפוף כולו, וסיפר שסילקו אותו, והוא לא רצה להגיד למה, ואיך השתבש כל זה (שנים אחר כך אבא סיפר לי, באחת מן הנסיעות המשותפות שלנו למבואות ים - הוא אהב לקחת אותי לשם. להראות לי את החדרים, את הכיתות, את הסירות הקטנות שעליהן הפליגו כל בוקר - שהוא בעט בראשו של תלמיד שישב לפניו ושבר את אפו ושתיים משיניו. והוא היה גאה בסיפור הזה, למרות שהוא גרם לסילוקו מהמקום שהוא עצמו כינה אותו "גן העדן שלי"), ואז הוא הצטרף למסגרייה של שמואל והכול שוב חזר לנתיב שלו, לנתיב המשובש...

היה ברור שהוא אבוד, ילד אבוד, שלא אוהב שמחבקים אותו ולא אוהב שמנשקים אותו ונהיה נבוך כשמחמיאים לו (אחותי משתעלת והמצלמה רועדת לשנייה ומתייצבת). ולחשוב שהוא סיים כך את חייו? את יודעת שגם שמואל ניסה פעם? (סבתא מיישירה מבט אל המצלמה), הוא בלע רעל עכברים באחד מן הלילות ואז נבהל, ומכולם הוא טלפן דווקא לאלכס, למרות הריב ולמרות שלא דיברו, שיבאו וייקחו אותו לבית החולים. היה זה כה מוזר לראות את אבא שלך מגיע אלינו כך פתאום, באמצע הלילה, אחרי שנים שלא ראיתי אותו (ואבא חזר על הסיפור הזה שוב ושוב, איך ברגע האמת אביו נזקק לו, דווקא לו, ואיך למרות כל מה שהוריו עשו לו הוא מיד נכנס לרכב ונסע אליהם, ואחר כך שהה ליד שמואל בבית החולים במשך שלושה ימים). וכששמואל חזר הביתה אחרי יומיים הוא היה כל כך נבוך, והכין לי את ריבת התפוזים שאני אוהבת - ורק ביום הנישואין שלנו הוא היה מכין לי את הריבה הזו - ואלה היו ימים שבהם סלחתי לו, כמעט סלחתי לו, על כל הרעה שהוא עשה למשפחה, על כל הרעה שעשה לי (אבא סיפר לי. שמואל הכה אותה ולפעמים היה יוצא אל הרחוב ברמת חן וצועק, שכולם ישמעו, שהוא נשוי לאישה ערבייה).

**** (הדירה של סמדר וחנן [לבית כשר] ברמת השרון. לכלב הפודל שלהם [סולין] יש מין מתקן צהוב על החוטם, שאמור להפחית את הנביחות שלו. תמיד קצת לא נעים לי לפגוש את סמדר. היא לא יודעת אם לנשק אותי או לחבק או פשוט ללחוץ לי את היד. הפעם היא נישקה, אולי מכיוון שהיא ידעה שזו עומדת להיות פגישה על אבא. שעת בוקר מוקדמת, חנן בעבודה ושני הילדים הגדולים לומדים [אורן מדעי המחשב באוניברסיטה העברית ותום תכנון ערים בטכניון]. רק ליאור נמצאת בקומה השנייה, ואני שומע את הצעדים שלה חולפים מעליי מפעם לפעם):

אני לא יודעת למה אבא שלך מת. אני מכירה את שתי הגרסאות ואין לי מושג איזו מהן נכונה. חוץ מזה, מהמוות שלו אני זוכרת רק את השבעה, ואיך הטלוויזיה הייתה דלוקה כל הזמן כי רציתם לראות את השידורים מההתנתקות, ואני זוכרת שכעס עליי כשאמרתי לך איך הכול

(מיכאל, ***** אחיו, לא הגיע). היו הרבה אנשים שלא הכרתי שם, מסביב לקבר, וגם הפנים המוכרות, רובן של נשים, ***** היו לא ברורות. לא הרגשתי כלום ולכן

מתחבר, תאריך המוות שלו, ההתנתקות, ואתה כמעט צעקת עליי ששום דבר לא מתחבר לשום דבר, וזכר איך צעקת עליי? איך אני יכולה להגיד משהו כזה בשבעה של אבא שלך, שלא האמין בשום דבר. אני עדיין חושבת שכל זה קשור (היא מחייכת עכשיו, כמעט מתריסה), לא יכול להיות שלא. זה מטופש לפעמים, אנשים שמשקיעים כל כך הרבה מאמץ בניסיון להתעלם ממה שהעולם מנסה להגיד להם. מאנשים שאומרים "נו, זה סתם צירוף מקרים", אבל המושג הזה, צירוף מקרים. חשבת עליו פעם? הרי חייבת להיות סיבה לכך שמקרה מסוים יצטרף למקרה מסוים אחר... ולא בטוח שזו סיבה שאפשר להבין אבל חשוב להתייחס לצירוף הזה, להבין שיש כאן משהו, לא ללכת עם הראש באדמה כל הזמן. יש שמים, יש גם מעמקים אחרים...

זו הייתה שבעה עצובה נורא, כי הייתם לבד כל הזמן...אף פעם לא הייתי בשבעה ריקה כל כך. רק אחותך ואתה וצביקה והכלב המצחיק שלו... איך זה שלשבעה של אבא שלך כמעט לא הגיעו אנשים... היו שנים שהיו איך-ספור אנשים סביבו, שנים שהייתי גאה בזה שהוא האח הגדול שלי, גאה בו למרות שידעתי שהוא קצת מופרע... אתה סולח לי? אני לא רוצה לפגוע, אני נסחפת עם המילים האלה, בשנים האחרונות לא יוצא לי לדבר הרבה... זה מצחיק ועצוב איך כבר אין לי צורך לדבר... אין מה להגיד ואין למי להגיד ואין סיבה להגיד... הבנתי מצביקה שאבא שלך היה בודד מאוד בשנים האחרונות, ובגלל זה גם בלוויה עצמה כמעט לא היו אנשים. אבל למה הטלוויזיה דלקה כל הזמן, תגיד לי? איזו מין שבעה מוזרה ארגנתם לעצמכם? כמעט כאילו ישבתם שבעה על ההתנתקות הזו, אבל מה לכם ולהתנתקות? אתה הרי מצביע למשותפת... גם נעה כמוך? אני לא אבין אתכם אף פעם, איך אפשר לתת את הקול שלכם לאנשים שבסוף, ברגע האמת, לא ניתן לחמוק מכך שהם האויבים שלכם, שזה או אנחנו או הם... (סמדר הולכת לשירותים ואני מסתכל על פסל עץ של דמות ארוכה ושחורה ומשהו בזמן משתנה לרגע, אולי בעקבות שינוי האור. התנועה חוזרת כשאני שומע את קול הדחת המים ופתיחת הדלת, ואחר כך סמדר מתיישבת שוב מולי וישר ממשיכה).

ואיך לא היה אף אחד שבכל זאת דאג לאורחים המעטים שכן הגיעו. לא היה מה לשתות, לא היה מה לאכול, וזה הביך אותי שבשבעה של אלכס, של אח שלי, אין אף אחד שדואג לאורחים... ולחשוב שבעצם היו שתי שבעות. זו שלכם וזו של סבתא, שישבה לבדה ובכתה. היא אהבה אותו נורא, תזכור את זה, היא אהבה נורא את הבן הבכור שלה, והיא בכתה גם על הנתק הזה, של עשרים השנה, שבהן הוא לא הסכים לדבר אתה, ועל הנתק מנעה וממך, ואיך כל המשפחה הזו לא הפסיקה להתפרק ולהתפרק, במקום הפוך, במקום לשמוח בכל ילד שמצטרף, בכל חתונה... איזו משפחה מוזרה... הכול התפרץ אצלה, ואחר כך משהו נרגע... כאילו היא הבינה משהו. אתה זוכר איך היא שמחה שהתקרבתם בחודשים שאחרי המוות? ואיך שהיא התרגשה כשהיא ראתה שהוספתם סשיצקי למצבה שלו, למרות שסשיצקי בכלל לא היה שם המשפחה שלה, והוא היה שם המשפחה של האדם שדיכא אותה... הדסה כהן, בעצם הדסה כהן... (שתיקה ארוכה עכשיו, ואני עייף ורוצה כבר לסיים את השיחה הזו. אני רואה כאן פנים שלא ציפיתי לראות). הוא הפחיד אותי, לא יודעת למה, אבל אבא שלך תמיד הפחיד אותי, כשהייתי ילדה קטנה, כשגדלתי... הוא נראה מסוג הגברים שיכול לעשות הכול, שאין לו שום בלמים.

..... (מיכאל גר במצפה הילח, עם זוגתו ועם בנו. ניסיתי לטלפן אליו כמה פעמים והשארתי לו הודעות, אך הוא לא ענה ולא חזר אליי. שלחתי אליו מייל, עם הסבר קצר על הסיבה שאני רוצה לפגוש אותו. אחרי עשר דקות הוא ענה): "ערן, אני נאלץ לסרב לבקשה שלך. אין לי עניין לדבר על אביך, ובלאו הכי איני חושב שאוכל לחדש לך משהו בנוגע אליו. רוב חיינו לא היינו קרובים ואני מניח שאתה יודע זאת. בנוסף, השינוי של שם המשפחה שלי (מסשיצקי ללב רחב) לא נבע ממניעים אסתטיים. לדידי, משפחה אינה עניין של דם משותף. כל טוב, מיכאל".

***** (אבא תמיד אמר שאם הוא היה מתחתן עם דני הכול היה נראה אחרת. כמה פעמים במהלך

הילדות נסענו לבקר אותה ואת הבת שלה בקיבוץ חצרים ואני קינאתי בהן. גם אני רציתי להתנהג ככה, גם אני רציתי קיבוץ. דני לא הייתה בלוויה ולא הייתה בשבעה. לא היה קשה להשיג את הטלפון שלה, ואחרי שיחה קצרה [היי, דני? מדבר ערן שניא. הבן של אלכס"] היא הזמינה אותי אליה. דירת קיבוץ בת שלושה חדרים. על הקיר בסלון תמונות שהיא ציירה, בעיקר תמונות של נוף דרומי. הרבה צהוב ושמים כחולים ובוהקים. הבת שלה, מיכל, גרה בצרפת. היא ארכיטקטית במשרד גדול בפריז. דני בת שישים, והפנים הכהות שלה נראות חלקות מאוד. אני לא מצליח לאתר ולו קמט יחיד. היא מתעקשת שנאלץ צהריים לפני שנתחיל לדבר על אבא, ובמהלך כל הארוחה היא שואלת אותי שאלות על חיי. היא לא מצליחה להבין איך עדיין אין לי ילד. כשאני אוכל את הקינוח - גלידת פטל ולימון שהיא הכינה בעצמה - היא אומרת שאני מזכיר אותך, את אלכס. אנחנו מדברים אותו דבר, וגם העיניים. הרדיו פועל בשקט. פסנתר מנגן. היא מדברת ברצף, בקול שמרגיע אותי כשאני יושב שם מולה על הכורסה): למדנו ביחד ביסודי, אתה יודע? הוא היה ילד יפה נורא וחוק, והיה לו מגגום רך שנשמע מתוק כל כך. ולא קרה בינינו כלום שנים, כלומר דיברנו ועשינו כל מיני דברים בבית ספר ובתנועה, אבל לא היה בינינו שום דבר קרוב, היה מין מרחק שהיה נראה שאי אפשר לגשר עליו. שני סוגים שונים של חיות. עד לצבא, כל זה השתנה בצבא. אבא סיפר לך על היפהפייה? מצחיק, הוא האדם היחיד שהכרתי שהעניק שם לרכב שלו. הוא לא הפסיק לשטוף אותה. אפילו את הצמיגים הוא היה מנקה עם מטלית רטובה... בכל מקרה, אני זוכרת שראיתי אותו חוזר מהצבא עם השיער הבלונדיני הזה, לבוש במדים שהחמיאו לו מאוד, והוא עצר לידי ושאל אם אני רוצה להצטרף אליו לים. הצטרפתי, בוודאי שהצטרפתי.

ומאז התחלנו להיפגש, לא משהו מאוד מחייב או קבוע, כשהזדמן לנו, כשהוא רצה... תמיד היו לו עוד בחורות, אבל לפעמים הוא הגיע אליי לבסיס ואסף אותי, וזה היה מרגש אותי, לדעת שאבא שלך בא לאסוף אותי, וכולם מסתכלים עליי כשאני יוצאת מן השער והולכת אליי, אל הגבר היפה הזה שהיה מחכה לי כמו שמחכים בסרטים, נשען על היפהפייה, מעשן, והשיער שלו... ואהבנו לנסוע יחד לטיולים ארוכים. לכנרת, לאילת, למעינות בדרום ובצפון... וידעת, תמיד ידעתי שאני לא ממש החברה שלו, אני לא יפה מספיק בשביל להיות חברה שלו, אני אפילו חושבת שהוא אמר לי את זה פעם, כשרבנו, כי בהתחלה רציתי יותר, מוכן שרציתי יותר... אבל זה התאים לי כך, בסופו של דבר התאים לי פשוט ללוות אותו, לפעמים מרחוק ולפעמים מקרוב, ואני חושבת שזה מה שקצת הרס לי את החיים, כי תמיד קיוויתי שהוא יתעשת, שהוא יבוא אליי ויגיד "אותך אני רוצה, את היחידה שבאמת מכירה אותי"... אבל אתה יודע איך זה, דברים כאלה לא קורים במציאות. הוא הכיר את אמא שלך ואני חיבבתי אותה. הייתה לה נפש טובה והיא שימחה אותך, היא מצאה דרך להחזיק אותך, לשים גבול להשתוללות שלו...

ואחר כך אתה באת, ואחותך, ואני נכנסתי להיריון עם מיכל והחלטתי לשמור אותך, למרות שידעתי שאצטרך לגדלה לבד (היא עוצרת לרגע ומושכת חפיסת סיגריות מהתיק שלה. היא מפנה אותה אליי ואני לוקח סיגריה ואחר כך מסתכל עליה כשהיא מכניסה סיגריה לפיה ומציתה אותה. את שלי אני לא מדליק בינתיים). אתה זוכר את מיכל? אני חושבת שהיא מאוד חיבבה אותך. הייתה לי פעם, מזמן, אפילו פנטזיה קטנה שאולי אתה והיא... הנה, תראה (והיא שוב שולחת יד אל התיק ומוציאה ממנו אלבום תמונות קטן. היא מעלעלת בו ומפנה אותו אליי. מיכל, גבר גדול מאחוריה, עם ראש מרובע וצוואר עבה, ועל הכתפיים שלו ילד קטן עם שיער בלונדיני). אני אמורה לטוס אליהם עוד חודשיים לכמה שבועות. היא בהיריון שוב, והם יצטרכו עזרה בתקופה הראשונה. כאן אני בכל מקרה לבד, למרות כל החברות אני לבד... מזוור איך החיים לוקחים אותך לכל מיני מקומות בלי שאת מחליטה שום דבר ואז פתאום הם מפסיקים לקחת והכול נגמר, ומה שהיה היה וסביר להניח שכבר לא יהיו הפתעות גדולות, המשך של מה שיש ואז התפוררות וזהו...

חבל על מה שקרה לאבא שלך. הטעות הגדולה שלו הייתה שהוא הלך מאמא שלך. היה לו קשה

בעז טרסי בעומדו על ההר, בראותו אותה

ומה ראתה הצפור
ומה חשב אז השועל
ומה שתקה שם אילת הפלע
כשעמד הוא לבדו על ההר.
והאם היה זה בין השמשות?
כי אז אולי עוד עברו בו צלי שרעפים
על דברים נבראו בערב שבת:
פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון
(והלוחות? גם הם? מאז?)
ואם לא כן, הרי מהו זכר קפח שמש י"ז תמוז?
ויום הכפורים?
ואלף באלול?!

ואולי אף חלפו לו צלליהם של מראות:
גדי אובה,
איש מכה,
נסתר פניו,
אהיה אשר אהיה.
וגם הבכור המת.

ואולי עוד לפני כן,
כשדבר לא היה עוד ככלות הכל,
עוללות יום יומם
נפרשו לפניו שוב וחזר
אודי שמש,
ומרחבים
של צהרי זהב מדין.

ואולי כשל זה של אחות שהיתה לו -
עלי באר לא-ענולה.

שיחקתי, כלומר התנהגתי לפי איך שנדמה היה לי שאני אמור להתנהג. פנים עצובות, בלבול, תנועות לא ברורות של הידיים. כל הזמן חשבתי על החולצה השחורה שלבשתי באותו יום, חולצה חדשה מזארה, שעכשיו הייתה קרועה ומזוהמת. גם כפות הרגליים שלי התמלאו בחול והטרידו אותי, כי החול נראה לי ספוג במוות.*****

אתה, אבל הוא היה צריך להישאר. גברים צריכים להישאר עם המשפחות שלהם, הם לא חזקים כמו שהם מדמיינים לעצמם, הם מתפרקים לבדם, כשאינן אף אחד שדואג להם... כשההורים שלך התגרשו הצעתי לו לבוא אליי, לנסות להיות יחד, ממש ביחד, אבל אז היו לו את כל הבחורות הצעירות ההן ומה היה לו לעשות עם מישהי כמוני שידעת עליו הכול, שמכירה את העבר שלו? אדם לא רוצה להיות עם אדם שרואה את הכאב שבו במלואו, אי אפשר להיות ככה, אני לא מאשימה אותה... אני כל הזמן חושבת עליו, ולפעמים אני לא יכולה לתפוס שאני לא יכולה לחייג אליו ולדבר אתו. היה כף לדבר אתו, הוא הצחיק אותי נורא, הוא היה אדם מצחיק וחכם ומתוק.

אני מצטערת שלא באתי ללוויה. זה היה לי קשה מדי. בשבעה כבר הייתי בדרך אליכם, אבל בראשון הסתובבתי חזרה. חשבתי שאני לא קשורה אליכם ולא רציתי להפריע, מה אני אפול עליכם ככה, אה? מה יש לי אתכם, זה מה שחשבת, היה את אלכס שחיבר, אבל בלעדיו... (היא נוגעת לי ביד ואני מחכה כמה שניות ומושך את ידי ממנה. אני מצית את הסיגרטה, ודני קמה וניגשת אל המטבח. היא מכבה את הרדיו ושקט משתרר. יש רחש ממטרות הבא מן החוץ כשהריאות שלי נמלאות עשן).

לא הייתה שיחת טלפון שלישית עם צביקה. הוא לא טלפן שוב. הוא עדיין לא מוכן לתת לי את המכתב מאבא ולא מוכן להקריא לי אותו. אבל אני מדמיין עכשיו שיחה שלישית. כלומר אני ממציא אותה (חורף, שנה אחרי. אני גר בדירה ישנה בעיר אחרת. ה, יער, ריח של בישול עולה מאחת הדירות השכנות. אולי מרק עוף). אני עונה. שלום, שלום. מה שלומך? בסדר. ואתה? גם, אני חושב שגם אני בסדר. יופי. ובשיחה הזו הוא מוכן להקריא לי את המכתב. רק להקריא. הוא עדיין לא מוכן לתת לי לראות אותו. כשאני מנסה להתעקש ולשאול למה לא, הוא עונה שיש שם עוד דברים במכתב הזה, דברים קשים שלא קשורים אליי. אני שותק, מסתכל מבעד לחלון (צל חולף במהירות. ציפור או מטוס רחוק. ואולי ענן). אני שואל אותו מה התאריך שמופיע על המכתב. זה אותו תאריך שהופיע על המכתב שמוען לאחותי. 08.08.05. אתה מקשיב? כן, אני שומע. "היי ערן, היחסים בינינו אמורים היו להיות תיקון של היחסים של שמואל ושלי. אני אשם שהם הסתיימו בדיוק באותה צורה, בנתק ארוך כל כך. סלח לי. אני מקווה שתזכור גם את הרגעים היפים שלנו יחד ושתספר עליי דברים טובים לילדים שלך, כשיהיו. אוהב אותך, אבא".

ועכשיו אין לזכור אם הייתה רק באר זו,
כי בארות הרבה היו, וגם סלע צור מעיגו מים
ההוא וענשו, והתדהמה.
איך לא אתא לו הזמן,
כי אחר כך כבר מדבר מתנה
וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות.

ואולי עוד לרגע נשקף לו גם זאת:
ערי כנען התרבות
וכבשת הרש
ועבד כי
והבית הגדול שנקרא שמך עליו
והעולות והשלמים
ובר קמצא
והסתר הפנים
ועל מה נשים מתות בשעת לדתן
וימליך מלכותה ויקרב משיחה
ונועצי היתדות בגולי אדמה.

וההם – שמאס בם מכבר
מריכם ומרקים
ונדרם ואסרם
ומקנם וצאנם
וראשי מטותם טרחם ומשאם, ורטנתם,
שבאו ושבנו וטרדוהו וקבלו בפניו עד זרא –
אלה, הלא זה מכבר שקחו
שכבד פה היה
וכבד לשון.
וערל שפתים.

ועל הר אחד שעלה בו,
שכמותו עוד יבואו הרבה –
איך נגש בו שוב ושוב,
מההר ההוא הראשון,
ומן ההוא לאחר, ולזה אחריו.

ועל שובו
ועלותו בו שנית ושלישית,
ועל ירדו.
ועד זה האחרון.

ובכל זאת האם באמת
היה זה גדי שאבד?
שהלך לבקשו ואחור כבר לא שב?

ואיזה שקט היה שם
מבמות הנגיא בשדה מואב,
ראש הפסגה,
ונשקף פני הישימון.

וגם זאת – כהרף, עדין
היה עוד דבר מה
שהבהב בו,
שאינו שאלה ואינו מענה,
ובחבו נדמה כמו מלה נשכחת,
שפעם, מזמן, עוד ידע סודיהן
וכמעט שנוכר.
אבל אז נזהבו למולו סגורים,
ושוב לא ידע אם ראה או עור,
ושוב לא ידע אם יראנה,
ושוב לא ידע, לכשיראנה,
אם ממנה או אליה לא בא.

הוא כנראה אהב את ריחה, נגיעתה, טעם שדיה
מהם ינק ישו חלב של נדיבות אנושית,
ארבעת אחיו הצעירים ינקו מאותן פטמות
נדאי ישו, עם ידיעותיו וחותמות והכוון
של כל מה שקרה, אף פעם לא קנא,
הקנאה היא עצתו של השטן.

חבר אמר לי שישו אמר:
"לך לך אל השדות ומצא את אמותיך ואבותיך האמתיים".
חשבת שאיכשהו עשיתי זאת
מאחר ובאמת היו לי שני אבות אף לא אחד אינו שמימי
נושא שקשה לי לדבר עליו.
אני במבוכה, העמד אותי במקומי.
אני זקן וקשה תחת עצי תפוח.
שתלתי יותר עצי תפוח ממה שאוכל לזכר.

חפשתי אך איני יכול לגלות טקסט
מתי ואיך נפטר אביו הארצי של ישו.
אני רואה שלא היה זה מיוסף, אביו הביולוגי.
אני רואה שישו היה בנם של פטריארכים ומלכים
מהר התמימים נשחטו, יוסף
ברח עם הבתולה והילד למצרים
על חמור שלא אכל חציר קדוש,
הבהמה אמרה להתפלל כאשר הם נחו.

מאחר יותר דברים קרו, יוסף תקן
את הארמית של ישו לעברית.
למד אותו תורה, תפלת שחרית. אולי skip
to skip a stone out to sea. האם יוסף למד את בנו הנגר
מה שלמד הילד את הרבנים? חידה קדושה.
נדאי ישו שר תפלות בבית הכנסת
ובבית שר בכל יום שירי אהבה בחלונות פתוחים.
ועצר את התנועה.
אנו יודעים שליוסף היו ארבעה בנים מדמו.
הוא הודג עם אשתו.
אז הוא ואשתו התנשקו קבוע, אולי בשבת;

נִיר אֵילוֹן שִׁירֵי שֶׁלֶג

(לילדי ישראל בארצות הצפון)

שֶׁלֶג רֵאשׁוֹן

חֲשׁוֹן הַצְּבָעוֹנֵי נֶשֶׁר וְהִתְחַלֵּף
בְּאוֹר הַדָּל הַמִּתְחַלֵּב
שֶׁל בִּקְרָקָר בְּרֵאשׁ כֶּסֶלּוֹ
הַחֲרֵף בָּא כְּמוֹ אֶלֶף בֵּית –
הַלֵּילָה יִנָּלֵד טִבֵּת
עִם רוּחַ עֵר וְקָר צוֹכֵט

הַלֵּילָה יִנָּלֵד הַשֶּׁלֶג
אֲבִיו אֲדוֹת מִימֵי הַפֶּלֶךְ
אֲמוֹ סִיבּוּב מִקַּל הַפֶּלֶךְ
הַיּוֹם לְשֶׁלֶג יוֹם הַלְדָּת
וְכִמוֹ בְּכָל שָׁנָה חוֹלְפֵת
יְכִינּוּ לוֹ עוֹגַת קֶצֶפֶת.

אֶרֶץ מוֹצֵא הַשֶּׁלֶג

הַמְּלֵאכִים עַל שִׁפְתַי הַנִּילוּס
עִם הוֹרְאוֹת עַל גַּב פְּפִירוּס
טוֹוִים פְּתִיתִים פְּתִיתִים שֶׁל שֶׁלֶג:
רֵאשִׁית, טוֹבְלִים בְּמֵי הַפֶּלֶךְ
כְּתַנַּת מְצָרִים לְבִנְהָ.
שְׁנִית, לְאוֹר הַלְּבִנְהָ
בְּפֶלֶךְ וְכִישׁוֹר טוֹוִים
חוּטִים חוּטִים לְאֶלְפִים
רוֹקְמִים צוֹרוֹת שֶׁל כּוֹכְבִים.
וּבְבִקְרִים הֵכִי קָרִים
בְּסִלְסוֹלוֹת שֶׁל גְּצָרִים

הֵם מְעֵלִים בְּחַפְזוֹן
עַל עֲנָנִים אֶל הַצִּפּוֹן.

*

שֶׁלֶג, שֶׁלֶג, מַה אַתָּה?

נּוֹצוֹת אָנוּ שְׂבִמְנוּסָה
מִפְּנֵי הַקָּר פְּזָרוּ בְּרוּחַ?
נוֹצָה, נוֹצָה, הֲגֵן כֶּסֶה –
שְׂמֵלֶת כְּלוּלוֹת לְעֵץ תְּפוּחַ.

שֶׁלֶג, שֶׁלֶג, מַה אַתָּה?

אוּלֵי אֲבָקָן סִבִּיוֹן שֶׁעָף
עַד שְׂנֹתֶפֶס בְּגַב עֲנָן?
כְּתַב אֶת שִׁיר גְּעִגּוּעֵיו
לְקִיץ בְּטַפְטוּף לְבָן.

שֶׁלֶג, שֶׁלֶג, מַה אַתָּה?

אוּלֵי קֶרְנֵי הַלְּבִנְהָ
שֶׁבְּאַרְצֵי חֲשָׁקוֹ לְגַעַת?
כֶּסֶה שְׂבִילִים פְּלוּמַת צִנְהָ
הֵיכָן הַדְּרֹךְ? אֵין לְדַעַת.

*

מִהֶמְחִבּוֹא לְקַחְתִּי טוֹפִי,
הַרוּחַ נֶעְצָר. הָאוֹר הַצִּיץ שֶׁבִּיר
הַשֶּׁלֶג נֶעֱמַד בְּאַמְצֵעַ הָאוֹר
וְכֵן יְדַעְתִּי מַהוּ יָפִי.

איך הכרתי את אשתו של הקולונל

האמת? לא ידעתי שפורייה לאוריאן – שנראה לי כמו גוי גמור, וגם בעל שם של נוצרי מבטן ומלידה – שפורייה לאוריאן זה הוא יהודי שלמד בחדר, והייתה לו א יידישע מאמע. כשקיבלתי אפטר מהצבא הייתי רואה אותו יושב במסעדה "קאלו פאלאן" (היה כתוב על השלט "מסעדה", אבל זה היה סתם בית מרוח של אנשי בוהמה פבוטשאני), וכל המי ומי בעיר, אנשי בוהמה, סופרים ושחקנים מתלקקים סביבו כמו שגורי כלבים מלקקים את אדונם. ניסיתי פעם לכרות אוזן לדבריהם – מודה, למרות שדיברו רומנית – לא הבנתי מילה! סביבו היה תמיד ענן של עשן (הוא עישן מקטרת), וריח חריף של אלכוהול שנשפך כמים. מי לא התכבד לשבת סביבו – ראש העיר ומפקד המשטרה, וגם מפקד הגדוד שלי – הקולונל יון מיטרסקו.

למה אני מספר כל זה? או! אז ככה, כמו שאתה רואה אותי עכשיו, הייתי בימים ההם חייל בחיל הפרשים בצבאו של הוד מלכותו מיחאי הראשון, והמחנה שלנו היה בקצה הדרומי של העיר... בעצם, הייתי צריך להתחיל מההתחלה: אני הייתי יערן של פירמת "גרינברג את הרמן", שני יהודים עשירים שגרו בעיירה שלי – פרומושיקה. הם חכרו את יערות סטורשטי – שלושת אלפים הקטארים. בהתחלה עבדתי אצלם כמנהל חשבונות – הייתי מקסימום בן ארבע-עשרה – למה? כי כאן בקופסה הזאת היה לי קומפיוטור – כל החשבונות עשיתי בראש, ובעל הבית היה משתגע. הם היו מבוססים ממני, ועשו אותי יערן ראשי, והיו לי אולי מאה פועלים שחטבו עצים והסיעו אותם אל הרכבת. הייתה לי משכורת טובה, בגדים יפים. שבע שנים עבדתי שם ועשיתי בוכטה של כסף. ואז הגיע צו להתגייס לצבא. בדיוק אז התפגר פּרְדִינַנְד הראשון, ועל הכיסא שלו עולה מיחאי, הנכד, שהיה ממשיך ינוקא, כי הפרלמנט לא הסכים שבנו של פרדיננד, קארול השני, יהיה מלך, כי הייתה לו פילגש יהודייה, ואמרו לו שיתכבד וישב עם היהודייה שלו בפריז.

איפה היינו? כן, אני מקבל צו גיוס, ורצו לשלוח אותי לגבול עם הונגריה, מעבר להרי החושך. ואז קראו לי "גרינברג את הרמן" לשיחה: "תשמע, מרדכי ברקוביץ' היקר, למה לך לסבול שם באורדיה על הגבול כמה שנים? אתה תפסיד משקל, ואנחנו נפסיד יערן". אז אני אומר: "אדרבה, תלמדו אותי איך אני יוצא מהצרה הזאת". והם שואלים אותי: "אתה יודע לרכוב על סוס?" אמרתי להם: "אתם צוחקים?! איך אני מטפל בעבודה בכל היער הגדול בלי לרכוב על סוס?" אז הם עונים לי: "אנחנו נקנה לך סוס ואוכף, ואתה תהיה טירון בחיל הפרשים רק שלושה חודשים. אחר כך נשמור לך את הסוס במשך שנתיים". כי צריך להבין, בחיל הפרשים אתה צריך לממן את הצבא – להחזיק על חשבונך את הסוס ולהיות מוכן לדגל במשך שנתיים. חובה להביא את הסוס לביקורת כל חצי שנה. "אתה מבין, מורדי ברקוביץ', אנחנו נשלם על

הסוס ועל המדים, הכול, ואתה משתחרר אחרי שלושה חודשים, עובד אצלנו ומקבל משכורת. מה אתה אומר?"

לא תאמין, כמעט כל הפרשים בגדוד שלנו היו יהודים. אמא יהודייה תמכור את הכותונת שלה כדי שבנה לא יסבול שנתיים בצבא הרומני. אי אפשר להגיד שלא טרטרנו אותנו בטירונות – אויב מימין, אויב משמאל, עלה על הסוס, רד... הסתער... אבל עם קצת בקשיש אפשר היה לפעמים להשתחרר מהמחנה ולאכול במסעדה כשרה, ובטח ובטח אי אפשר היה להשוות לחיל רגלים שהיה גיהנום בלי התחלה ובלי סוף. למה אני מספר את כל זה? אה, כן, אני רוצה להגיע למיטרסקו, לקולונל מיטרסקו. פתאום החליפו לנו את הקולונל – במקום קולונל פּוֹיָאָנו הגיע קולונל מיטרסקו, והוא אומר: "סטופ! מספיק עם געפילטע פיש. כל היהודים אוכלים במחנה וישנים במחנה כמו כולם. לא צריך לדפוק את היהודי כי הוא יהודי, אבל גם לא צריך לתת להם זכויות יתר שלא נותנים לחבריהם הרומנים!"

אל תשאל איך קיללנו אותו בלב, ומה שאיחלנו לו ולשיקסע המחומצנת שלו שתלויה לו על הצוואר לעיני כול בבית המרוח "קאלו באלאן". אל תשאל איך נראו היהודים במחנה – תשעה באב! והנה מתקרב סדר הפסח, ואפילו חיילים שאוכלים כל השנה שרימפס במיץ של לובסטר – אפילו הם רוצים לשמוע את ההגדה, את הילד המסמיק קורא ארבע קושיות, לאכול מרק זהב עם קניידלך וגעפילטע פיש וחזרת בסלק – שבלי זה יהודי לא מרגיש יהודי. אבל מיטרסקו עקשן כמו פרד. מגיע אליו רב העיר הזקן בבגדים שחורים ובכובע צילינדר, וממש כרע ברך לפני הגוי, והוא לבסוף ויתר קצת: "טוב, היהודים יצאו מהמחנה לסדר, אבל חוזרים לישון במחנה, ומי ששוכח את הפקודה..."

נו, תאר לעצמך, לחזור אל הדלות של המחנה, הסירחון והמסדרים אחרי ששתינו ארבע כוסיות, שרנו "דיינו", והדמעות בעיניים אל מול נרות החג... ערב פסח מגיע, ואני מתלבט באמת אצל איזה קרוב משפחה מכל הקרובים שיש לי בבוטשאני אתארח בסדר, שהרי כל השאר יהיו ברוגז אתי עד הפסח הבא... ואני חושב וחושב, והנה עוצרת על ידי מכונית – זה היה בשנת 1927, אז מכונית הייתה אטרקציה! אני מסתכל על המכונית, והמכונית מסתכלת עליי – כי הייתה מבריקה כמו ראי – ומי יושב במכונית? הרמן, בעל הבית שלי, עם אשתו פּרְלָה ובתם הלנה. בלעתי את הלשון, לא יכול להוציא מילה, ואז הרמן אומר: "מה את אומרת, פרלה, על החייל שלנו? איך הבריצי'ס יושבים עליו כאילו נולד להיות פרש!" ואז הוא אומר לי: "די מרדכי, מספיק לשחק בחיילים. בוא תעלה למכונית, ואני אביא אותך הביתה".

"איפה הביתה?" אני שואל כמו מטומטם.

"כמה בתים יש לך בפרומושיקה?"

ואני לא זוכר איך, פתאום אני במכונית, והמנוע מוציא קולות, ועשן יוצא לה מאחור, ואנחנו נוסעים. אני מסתכל על הנהג שחבש כובע אדום של גנרל, ועל הרמן שמסתכל עליי באהבה כאילו מצא את בנו יחידו, ובתם הלנה מסמיקה עד האוזניים, ואני... עדיין אילם – לא יכול להוציא הגה מפי.

אם שכרת בימים ההם כרכרה כדי לנסוע מבוטושאני לפרומושיקה - אתה בדרך חצי יום, אבל במכונית הגענו בפחות משעה - לא הספקתי לחשוב איזו שטות אני עושה. ההורים שלי שמחו: "באת לכל הפסח?" ואני מהנהן בראש - לא אוהב לשקר בפה, אבל הנהון זה לא ממש שקר, נכון? ואני אוכל ושותה ועושה חיים כל הפסח, ובלב הדאגה אוכלת אותי.

למה לקצר לך סיפור ארוך אם אני יכול להאריך לך סיפור קצר? מכל החיילים בכל ארבע הפלוגות של הפרשים היחיד שלא חזר ליחידה היה עבדך, מרדכי ברקוביץ'... אני חוזר לבוטושאני, והפעם בכרכרה, ובנסיעה יש לי המון זמן להבין שאני מטומטם עם תעודה. כשהגעתי לעיר יכולתי לשמוע את דפיקות הלב שלי. מה אני עושה? פתאום אני פוגש את סאפונארו, חבר שלי במחלקה, והוא שר לי את מגילת איכה עם כל הטעמים: "מורדי, רוץ מהר למחנה, מיטרסקו רוצה לתלות אותך!"

נו, כדי שיתלו אותי אני צריך למהר? אבל באמת המעיים התהפכו לי. אני נכנס ל"קאלו באלאן" לשתות כוסית - אולי אחשוב על משהו - והנה אני רואה יושב ליד שולחן בפינה של המסעדה - מי אם לא פוריה לאוריאן, מוצץ פייפ, ועל השולחן שלו כוס כפולה של צויקה...

אני בולע בשלוק אחד את המשקה, מקבל קצת ביטחון (הייתי לבוש בבגדים אזרחיים - המדים בתרמיל), מתקרב אליו, ובכל הנימוס מבקש להציג את עצמי בפניו. הוא מסתכל עליי דרך כל העשן ומראה לי כיסא לשבת לפניו.

"אדון לאוריאן", אני אומר לו, "אני חייל בגדוד הפרשים שבקצה העיר, ואני בצרה גדולה... אני יודע, תסלח לי על החוצפה, אני יודע שאתה מכיר... שאתה חבר... של האדון קולונל מיטרסקו... ואם הלב שלך טוב..."

"מה העניין, בני?" שואל פוריה לאוריאן במבטא של רומני דור עשירי, ואני מספר לו בדיוק מה קרה, לא מסתיר אותי.

לאוריאן שומע ומוצץ מהמקטרת שלו, שותה מהכוס ומזמין עוד כוס כפולה, ומזמין גם ארוחת צהריים בשבילי. אני מוציא את הארנק, והוא מראה לי בידו שהכול משולם, והוא שותה לאט, והזמן אוזל, ותאמין שאינני זוכר אם אכלתי משור הבר או מבור השר, ואני אומר לעצמי בלב שאני יושב כאן עם שיכור, ושום דבר לא יצא מזה. סוף־סוף קם פוריה לאוריאן מהכיסא ומסמן ללופסקו, בעל המסעדה, שירשום את הנוק על חשבוננו. יצאנו החוצה והוא סימן למרכבה שתיקח אותנו לביתו של יון מיטרסקו בשדרות התה 58.

למה שאקצר לך סיפור ארוך אם אני יכול להאריך לך סיפור קצר? בשדרות הכי יפות בבוטושאני, על יד הפארק של העיר, חי הקולונל שלי כמו לורד בבית לבן ורעפים שחורים, מסביב עצים ופרחים, מרפסת בגודל של אולם ספורט עם עציצים... לאוריאן שלי יורד מהכרכרה ונכנס הביתה בלי לדפוק, בלי לבקש רשות: "הי מאריה, יונל בבית?"

"בשעה כזאת?! בטח במחנה..."

אני, כמו הזנב של לאוריאן, רואה אישה מלאה כבת ארבעים שכל האיברים אצלה במקום, לבושה בחלוק נגלי'נה - לא הבנתי איך לאוריאן קורא לה מאריה - איך לא גברת מיטרסקו?

"אתה, ברקוביץ', נשאר כאן, ואני הולך לחפש את הארחי פרחי הזה!"
ארחי פרחי?! הרי אפילו הזבובים עומדים דום כששומעים את השם של מפקד המחנה!

"מאריה בובתי, שימי עין על הבחור שלי שלא יברח, ואני אחפש את יונל".
ואני נשאר ככה כמו פוץ באמצע החדר, מחזיק את התרמיל, מפחד להניח אותו מהיד.

"מה אתה מסתכל עליי כמו על איקונין בכנסייה? אתה לא רואה שאני רוצה להתלבש? תסתובב במחילה!"

אני מסתובב, אבל על הקיר הייתה מראה ענקית בצורה של ביצה, ואני רואה שהיא מורידה את החלוק, והיא רק בתחתונים, ומהחזה שלה נשפכות שתי מחלבות ענקיות, וגם בתחתונים היה חור קטן, ויצאו משם קצת שערות, והרי אני הייתי בחור צעיר, וכשרואים כזה מראה הדם הרי גועש... ואז היא מנסה להכניס את כל הקומפוזיציה הזאת לקורסט, והכול נשפך מלמעלה, וגם מלמטה, ואני חושב: איזה ניסיון רוצה הקדוש ברוך הוא לנסות את מרדכי היהודי? עלה לי לראש שהיא רוצה איכשהו לנקום אתי על הפילגש המחומצנת שיש לבעלה. ואז היא מבקשת ממני למשוך בשרוך של הקורסט מאחור, ואני, שכבר לא היה לי מספיק מקום במכנסיים, משכתי בשרוך הלא נכון, והיא צעקה עליי שאני שלומיאל...

וטוב שהתעשתי בזמן, כי אם היה מגיע הקולונל באותו רגע... היה משפד אותי בחרב שעל הקיר. ובאמת הגיע לאוריאן ולקח אותי לתחנת הרכבת, כי הקולונל מחכה למפקד הראשי של כל חיל הפרשים הרומני, הגנרל ג'ורסקו, והמחנה צריך להיות טיפ טופ, ובדיוק אז מצא מרדכי ברקוביץ' את הזמן המתאים לערוק...

היית צריך לראות בתחנת הרכבת את קולונל מיטרסקו במדי הייצוג - כל החזה מדליות, אותות ומופתים. קונסיירג' בבית מלון - כלב על ידו! מסביבו אולי שלושים קצינים ומשמר כבוד של חיילים, ואני רועד מפחד על הברוד שעומד אוטוטו ליפול עליי. ולאוריאן ניגש לקולונל, טופח לו על הכותפות המוזהבות: "הי, יונל, יונל, שמעתי שאתה מבקש להכניס את הקוואן שלי לקלבוש!"
"מה זאת אומרת?" תמה מיטרסקו.

"אני אגיד לך מה זאת אומרת - זה (ומראה עליי) הוא הקוואן שלי, ויש לו המזל הרע לשרת את הוד מלכותו דווקא במחנה שלך, ואני שמעתי שאתה רוצה להכניס אותו לקלבוש?"

כפתור ופרח! רק אז הבנתי לראשונה שבעל הקלסתר הגויי הזה, שכל הבוהמה של בוטושאני הם כפרת ציפורנו הקטנה, שיש לו שם של יוני אורתודוקסי או של פליט ארמני - שפוריה לאוריאן זה הוא יהודי כמוני!

טליה הורקני גולם

צלצול הטלפון פרץ ליומו של אלון בדיוק כמו אלפי הצלצולים שהצטלצלו בחייו, עוד מהיותו ילד, כשאמו הייתה ממחרת עם מגבת מטבח אל מכשיר הטלפון; בנעוריו, כשהשתדל להסתיר את הזדרזותו אל השפופרת; בבחרותו, כשהוא סטודנט בדירת סטודנטים וצליל המזכירה האלקטרונית היה מחליף את קולו כשלא רצה לענות; ועכשיו, שלושים שנים אחר כך, במטבח מאובזר היטב, כשהוא מפעיל מכונת קפה המשמיעה נשיפות כבדות, יורקת אוויר חם, והוא לא ממתין לדבר.

ודוקא אז הבקיע את מכשיר הסמסונג קול שאינו מוכר, שקט ונינוח, ואמר לו: "שלום, אלון? מדבר תומר. אפשר להיפגש אתך?" וכך, בסיומה של השתקות מכונת הקפה, טעמו המוכר של האספרסו המריר והקשה, ויומו של אלון כבר לא היה עוד ככל יום.

הוא היסס. שקל לסרב, אך מהר מאוד הבין ששיחת הטלפון וקולו של תומר ימשיכו להצטלצל בראשו ללא הפסקה כסירנה טורדנית. ולכן לאחר יומיים התקשר אליו ואמר, "זה בסדר. ניפגש. מתי יתאים לך?"

אלון היה סופר צללים. לא כזה שכותב ביוגרפיות של אנשים גדולי שם. להפך. עיסוקו היה בכתיבת "ביוגרפיות תרפויטיות", מונח שהמציא עם הזמן כדי לתאר את עיסוקו טוב יותר, בעיקר בשביל עצמו. הוא לא תכנן לעסוק בכך. בצעירותו לא כתב ואף לא אהב לקרוא ספרים יותר מהמוצע, למעט אהבתו יוצאת הדופן לספרי קומיקס. ילדותו הייתה רגילה, וללא שום אירועים מכוננים. הוא השלים את לימודי התיכון, שירת בחיל קרבי, ובשנות העשרים שלו למד פילוסופיה והיסטוריה של ארץ ישראל ולאחריהם סיים הכשרה כמדריך טיולים. עד גיל ארבעים הדריך עשרות רבות של טיולים, ונחשב לאחד המדריכים הטובים בזכות יכולתו לקשור שיחה, להתחבר, ובד בבד למרכז סביבו קשב שהלך וגבר ככל שהתנסה בכך יותר ויותר.

באחד הסיוורים הדריך משפחה שביקשה לעקוב אחר סיפור התבגרותו של אב המשפחה, בן שמונים וחמש. הסיפור שלו התפרש מימי הפלמ"ח, דרך הפיגוע במלון קינג דייוויד, המצור על ירושלים, פיגועי שנות השבעים ועד לאלה שלאחר הסכמי אוסלו בשנות התשעים, כשעמד לפני פרישה לגמלאות. תפקידו של אלון היה להנחות את המסלול ולהעמיק את המעטפת החברתית וההיסטורית של הסיפור. ברגישות הצליח להשתלב אל תוך המשפחה בלי להפריע לנימי הנוסטלגיה להישזר אל תוך האתוס הלאומי, ובחן רב התמסר בין האישי לכללי. כל אלה יצרו התרגשות עצומה, ובסוף הסיוור ביקשו בני המשפחה מאלון להעלות את הדברים על הכתב. וכך, כדרך מקרה של אבן שסנדל תועה הסיט אותה ממקומה והנה היא מתגלגלת אל נקודה

"זה הקוואן שלך?!"

"כן, אהובי, אצלנו בפסח אוכלים מאכלים שמנים, והרי הוא רגיש כמו בתולה, והוא כמעט התפגר לנו בידים. בא רופא ועשה לו חוקן, והוא קודח מחום ומדבר שטויות מתוך הקדחת – חשבנו אוטוטו הקוואן היקר שלנו מחזיר את נשמתו לבורא. אבל אלוהים ריחם עלינו..."

"תגיד לי, ברקוביץ", פונה אליי מיטרסקו, "מדוע לא סיפרת לי שאתה הקוואן של פוריה לאוריאן?"

ואני, אפילו שהלב שלי היה במכנסיים, דווקא לא התבלבלתי ועניתי לו: "עם כל ההכנעה, כבוד הקולונל, איך אני, טוראי פשוט ועלוב, מגיע אל כבוד מעלתך כדי להודיע דברים כאלה?"

"טוב, בחורי, אם אתה הקוואן של פוריה היקר שלנו – אני חייב (שמעת? חייב!) לפטור אותך מעונש."

רוצה לדעת את הסוף? לא רק שלא ענשו אותי, אלא אף קיבלתי שבוע להחלים מהמחלה... ואם תרצה לדעת איך נפל עליי מהשמים כל הטוב הזה, אענה לך: פוריה לאוריאן היה חייב ל"גרינברג את הרמן" תמורת קרון של עצים להסקה בחורף, וחדשים רבים הוא הוגיע את מוחו מאין ייקח כסף לשלם. אני הגעתי ל"קאלו באלאן" כמו מן מן השמים. למותר לציין שהחוב בוטל.

אחרת בשבילי, כך גם בדרך מקרה חולצו המילים מספרי ההיסטוריה המאדירים והונחו בידי אלון אל עבר הפרטי, האחד, ניצלות מאנונימיות ומטות את חייו ממסלולם, אל עבר נקודה חדשה.

***

בבר־קפה ירושלמי מלוטף באבנים כבודות נישאים עשן סיגריות ומבטי גברים רעבים אל נשים רעבות, ותומר אומר לאלון ללא שום היסוס, "היא אהבה אותך, אתה יודע". שתי כוסות הבירה שלהם כמעט נוגעות זו בזו והקצף הלבנבן מפעפע. עווית קטנה, כמעט בלתי מורגשת, חולפת בעפעפיים של אלון, והוא לוקח את הבקבוק ולוגם מפיית הזוכית.

"אני לא יודע איך אצלך נמשכו החיים", ממשיך תומר ומביט בבירה שלו כאילו היא זו שנותנת לו את הרשות עכשיו סוף סוף להשתחרר, "אבל אצלנו זה לא היה פשוט". אלון שוב שוכח מהכוס המלאה שלו ומצמיד את הבקבוק לשפתיו.

***

זו הייתה קבוצה של אנשים עם צרכים מיוחדים. הוא התרשם מהעובדה שהם לא היו אנשים בודדים. זוגות־זוגות הרכיבו פאזל של לקויות. הם היו שונים זה מזה. חלקם חריפים ודברנים מדי, אחרים שתקנים, אחדים חומקים מקשר עין וכאלה שדווקא דורשים אותו במידה מביכה. הוא היה ערוך לכך. בסבלנות הקשיב למלל בלתי פוסק וקיבל אי אלו מגעים חריגים, טפיחה כואבת על הכתף, אפילו על הישבן. היא הייתה המלווה של הקבוצה. קשרו שיחה. קשרו קשר. כנגד הנישואין של כל אחד מהם. סירבו להמשיך ולהניע את משוטי היום־יום שצף באתנחתא מרגיזה כשלא ברור לאילו נקיקים סודיים עוד יוכל לזרום. מכיוון שלא היה לו רע בחייו, לא חשב לרגע על שינוי.

***

מלצרית צעירה, בוודאי מאוד צעירה אם משווים לרגע אל שני הגברים האלה שניצבים במרחב גיל העמידה, שואלת אותם אם הם רוצים עוד משהו. שניהם מבקשים עוד בקבוק, כאילו הבירה היא שמפרקת חטאים שנחטאו. "בזמן הקשר שלכם וגם אחר כך", אומר תומר, "תמיד הייתה הרגשה שהיא לא נמצאת רק אתנו, אלא בעוד איזה מקום. מקום אחר".

***

ובעצם למה לחשוב על שינוי כשאפשר היה לנגוס בכמה תפוחים בו זמנית? את הבלבול למד איך לדחוק. הוא מצא דרכים לכך, כמו בכל מערכת יחסים כפולה. נסע עם אשתו, השקיע יותר זמן, גם בסקס. זיונים נפלאים היו להם בתקופה ההיא.

פרק לתוכה את כל רגשי האשמה והיה נרגע. לכמה ימים. שקע בכתיבת "ביוגרפיה עתידנית" של חולה סופני בן חמישים ואחת שרצה להשאיר לבנותיו את תמונת חייו כפי שיכלה להיות אילולי המחלה. בזכות ההקשבה האמפתית סחט גילויי לב מרטיטים והעביר אותם אל האותיות, בלי להיגרר לקיטש. המילים שבחר היו מדויקות, עם עצב שרק נרמז, והוא עצמו לא נספג אל תוך דופנות החיים שעליהם כתב.

אף שהצליח לדחוק את הבלבול לא יכול היה להימנע מלתהות בינו לבינו על סודו של הקשר: האם היא רק בבחינת תבלין שמוסיף מתיקות חריפה, דרמה רוחשת, סמויה, בלועה במסתור? אבל ככל שניסה יותר, כך גם התרחק הפענוח והתעטף בצופן שאי אפשר לפצחו. בימים שחלפו בין פגישותיהם היה הוגה בה רגעים ארוכים, מקרין בזיכרונו את המילים שהתגלגלו ביניהם בהיעדר מאמץ, מתלפפות זו בזו, נפרדות לרגע, נמשכות לנושא אחר, ושוב נכבשות בלהט על מאמר שקראו, ספר מרתק או מראה כלשהו שברגישותם הדומה הבחינו בו יחד.

***

"הרגשה שהיא לא נמצאת רק אתנו..." המילים של תומר מהדהדות כאב צבוט, כזה שהתרכך עם הזמן. הוא מצית סיגריה. הדרך שבה הוא מחזיק אותה מסגירה שהוא לא מורגל בעישון. אחרי רגע הוא נזכר בנוכחות של אלון ומגיש לו את הקופסה. אלון מקרב את כף ידו אל זו של תומר, נבוך מהמרחק הפיזי ההולך ומתקצר ביניהם. "אתה מבין", אומר תומר, "ידעתי על הקשר שלכם גם כשהייתם יחד". הסיגריה של אלון רוטטת לרגע. הוא שואב עוד שאיפה, מעביר את מבטו לנקודה שבקצה הבר־קפה, משחרר סלסול עשן ולבסוף שואל, "איך ידעת...?" תומר מיישיר מבט ואומר, "היא פשוט סיפרה לי".

***

חודשים חלפו. שנה חלפה. גם שנתיים עברו. היו אלה ימים עמוסים ורגילים שמטלטלים על גבו את חובות העבודה, את כורח הפרידה מהחמימות והאינטימיות שבגידול ילדים צעירים והסתגלות להורות אחרת, הורות משקיפה־משגיחה אל עבר ילדים מתבגרים. לבת הגדולה מלאו שבע־עשרה והיא התחילה לצאת עם החבר הראשון שלה, מבטה מסתיר רק לפרקים את גילויי הפורקן החדשים. הוא ואשתו היו מתווכחים אתה על השעות שהיא חוזרת הביתה. הבן האמצעי אתגר אותם שוב ושוב בסרבנות שלו ללמוד, היה אומר על כל ציון בינוני "סבבה, לא מעניין". הבת הקטנה הלכה והתבגרה, אוצרת בפניה היפים את צלם של הוריה ומתכוננת בחריצות למופע בקונסרבטוריון. הזוגיות שלו הייתה יציבה ומיטיבה, כמו כל זוגיות מכוונת משפחה נטולת פסגות של קרבה או משבר. ולגבי הקשר שלהם, למראית עין שום שינוי לא חל אצלם. הם המשיכו להיפגש, המילים שלהם המשיכו לנוע בקלות, מרחפות בחלל מסעדה, בחורשה מוצלת, בגן ציבורי או בחצר כנסייה מוזנחת.

***

אלון מכווץ את כפות ידיו והמילים נסות מפיו. "מה זאת אומרת נמשך?" מקפיצה אותו לא רק ההפתעה, אלא בעיקר תחושת האשם. הוא לא שיער כלל שהפרידה ביניהם תפרוץ כזה בקע. ועוד יותר הרגיש אשם משום שחייו התנהלו באופן שונה כל כך משלה. "עד עכשיו זה נמשך", אמר תומר. העפעפיים של אלון שוב נעות במין פרפור של מבוכה. נדמה לו שהסיפור הגיע לנקודת הרתיחה שלו ועכשיו צריך רק להמתין עד שרטט הבועות ילך וידעך. משתררת שתיקה. לבסוף הוא שואל, "ולמה בעצם רצית לפגוש אותי?"

תומר מתכופף אל עבר התיק שלו ומוציא מחברת בכריכה קשה ומניח אותה על השולחן. "תקרא את זה. היא כתבה שם". אלון מביט אל המחברת שאין עליה שום עיטור וכל רמז על תוכנה. סתם מחברת שיכלה להיות ניצבת למשך שנים בין אלף אלפי מילים אחרות, חובקות חיים מקבילים, כרוכות בתוך ספרים אחרים.

"אתה עוד אוהב אותה?" אלון לא עונה. השאלה נראית לאלון כמרמזת על משהו, כאילו שתומר מגיש לא רק חפיסת סיגריות, אלא גם הצעה – הצעה מזורזת, הזויה, מופרכת, אולי גם בזויה. השתיקה של תומר נמשכת. הוא מביט בנקודה כלשהי בשולחן כמי שהטיל עליו גודש מכווץ של מועקה ועכשיו רווח לו. לאחר כמה דקות הוא מזמין חשבון ומשלם על שניהם. הוא פונה לכיוון דלת הכניסה ומותיר את אלון לבדו, מתנער מנוכחותו הנרעדת.

המחברת מביטה באלון, מנסה לתפוס את מבטו. אבל הוא משתהה. הוא מסמן למלצרית ומזמין עוד בירה. שנים שלא ישב כך באמצע בר-קפה. הוא לא זוכר מתי הייתה הפעם האחרונה. אולי לפני שלושים שנה? היו ברים ובתי קפה נחמדים בירושלים של שנות השמונים. הם היו קבוצת חברים. שותים, מעשנים, מנופפים באמרות של גדולי שם, אינטלקטואלים ואושיות תרבות. היה חוזר ברגל הביתה, מנדנד בגופו אלכוהול, צונח למיטה מבלגנת, מתעורר עם המוזיקה של השותף לדירה או עם ה"תן לי עוד..." של החברה שלו.

המחברת. היא שם. הוא פותח. כתב יד מבולגן, מטריד באי-סדר שלו. מחברת מלאה. הוא מתחיל בעמוד הראשון:

המכונית ממתינה לי בנימוס אופייני בחניון. נוקשת את הקוד, מתניעה, מערכת הסטראו נדלקת בתאורת לונה פארק. לוע של יום מאיר את העיניים ושער הברזל נשמע לשלט. מכוונת שיר למצב repeat. יוצאים לדרך. גברים ארוזים בשחור ונשים בחצאיות ארוכות חוצים את הכבישים, מתעלמים מקיומי. ילדים צעירים דוחפים עגלות במעברי חצייה כאילו מובילים צעצוע. רגליים נשמטות, מוצץ נשכח על הכביש ואין מי שירים. עוברת תחת הגשר האפל, הבטחה של אור שהתפוגגה ומתכנסת אל המסלול הימני בכביש מספר 1. מתעקלת. אט-אט הנוף מעלה דופק.

אפשר לתאר את נקודת הסיום של הקשר במילים פשוטות. אפשר גם לאייר במילים את הפנים שלה כשבבית קפה בצהרי יום סתיו שבאמצע האביב אמר לה, "תראי. אני לא יודע. לא בטוח. קשה לי להסביר". אבל אי אפשר להחזיר את היד פנימה, לחוש ולגלע את גרעין הפרידה: אולי הייתה זו השגרה שבאה לקנוס את מעשה האהבה, ואולי הייתה זו שאלה חבויה, בשביל מה להמשיך? או אפשר שהייתה זו התבארות עמומה שמעשים בסתר אינם יכולים להנביט עלי כותרת וביום מן הימים צריכים להינעל מאחורי בריח.

***

בבר-קפה ירושלמי עטוף צלילים רכים אלון לא יודע איך להמשיך. הוא מתבונן בתומר, בוחן אותו, את פניו, את כפות ידיו. תומר נראה אדם מתון, מיושב, מעמיק, והצליל היציב של המילים שלו, האטיות הנינוחה של תנועותיו, האופן שבו הוא מחזיק את כוס הבירה ומגיש אותה אל שפתיו – כל אלה משדרים גבריות יציבה ובטוחה בעצמה, בדיוק במידה הנכונה: אין בה טיפת יהירות ואף לא פחיסות. הוא ההתגלמות של ביטחון עצמי שנשים אוהבות. תומר ממשיך ואומר, "חשבתי שזו אפיזודה חולפת. החלטתי לחיות עם זה. כשנפרדתם היא ממש התאבלה. חשבתי שגם זה חלק מהתהליך ושהיא צריכה למצוא את עצמה מחדש, שזה רק עניין של זמן". התודעה של אלון מתנחשת באי-שקט. המחשבות המקדימות שלו על המניע לפגישה מתחילות להבקיע כדורי חרדה אל תוך האוויר הדחוס. ודווקא בתוך המתח שלופת אותו מתחיל להיפרם במעבה הזיכרון צרור מהודק: הנה היא, יושבת מולו בבית קפה, זו הפגישה הראשונה שלהם, לובשת חולצה שחורה צמודה, מנוקדת בסגול, שמבליטה את העדינות שלה. היא נראית לו נבוכה אבל בו בזמן ממזירות חושנית מתחצפת בה. אלון מנסה להפסיק את התפוזרת המרעילה שהחלה להיספג בו. תומר, שנדמה שמבחין ברוח החולמנית המתהלכת מולו, הוא שמחזיר אותו למציאות ואומר, "אבל זה נמשך".

***

הוא עזב את בית הקפה, מותיר אותה ישובה במקומה, מתנער מנוכחותה הסדוקה, משב של הקלה מרפרף בו. בחודשים שבאו אחר כך חשב עליה. אבל הוא, נפש מאוונת רוב הזמן, הצליח להרחיק ממנו והלאה את נגע האובדן, במין דילוג אקזיסטנציאליסטי, בנינוחות של פילוסוף, והזכיר לעצמו שיש משהו נכון מאוד בלחיות את החיים האלה בדיוק כך, עם כל העוצמה שנשטף בה, לצד דממה שהשתלטה כשנפרדו. מפעם לפעם היה מתחכך להנאתו ברגעים נצורים, ממרחק ובלי כאב. הוא החזיר שליטה מלאה לחייו, וזמן לא רב אחר כך אפילו הודה על סיפור האהבה הזה, שדווקא הבחירה לסיים אותו אפשרה לו בסופו של דבר לחזור הביתה בלב כמעט שלם.

באותה תקופה כתב את "תולדותיה של קרן אור" – סיפורה של קרן, אישה בת חמישים וחמש שבנה, שמלאו לו שלושים, החליט לעבור ניתוח שינוי מין בגרמניה.

חושבת על הבית. תמיד היה נדמה לי שהוא במקום בטוח, בשולי הפיתויים. לא התבוננתי בין חריצי הגדרות. השקפתי מעבר להם כמו שמסתכלים למקום רחוק דרך טלסקופ שמניחים אחר כך בצד. מפעם לפעם הצטופפו ראשי גברים אל הגדר, הציצו אליי, ניסו למשוך מבט ולסמן לי שחיים אחרים ממתנים בחוץ. באדישות הייתי מפנה את ראשי לאחור. במטבח התבשל סיר מרק, על כיסא הנדנדה חתול התנמנם, התינוק שלי שכב על גבו כבובה, שיחק בקוף תלוי על קשת והכה בזנבו שוב ושוב. האיש שלידי קרא ספר, בישל, רכב על אופניים, נע בשלווה בתוך הימים ובתוכי בלילות.

אני מתבוננת בכל אלה. חולף סתיו ועוד סתיו. חורפים מתערבלים ומתחלפים בדשא שבחצר. ברקים מבהיקים בחלונות, רעמים מעירים את ילדי, הוא מגיע אלינו למיטה רוטט מפחד. ימים של מלאות מפנים מקום לגרגרי עצב. ארוחות בוקר, ארוחות ערב, מקלחות, טקסי שינה, קיפול כביסה. כנפי צרצרים נושקים מנגינה.

ילדי כבר לא מהתל בקוף מתנדנד. הוא עסוק במלחמה. אני מקשיבה לקולות פיצוצי הטנקים שפולט פיו הקטן. שפתותיו נשמטות ובורקות עם כל פיצוץ שהוא משמיע. באצבעות דקות הוא מוליך חיילים מצד לצד, מפעם לפעם נשכב ליד חיילי האש שלו.

"אני מת עכשיו", הוא אומר ונשמט לאחור כשתלתל בהיר בוחק לרגע עם הנפילה.

"מה פתאום! עוד לא הרגתי אותך", הוא עונה לעצמו ונעמדה.

אני צופה בו מקרוב. הוא כל כך שקוע עד שאינו מבחין בי.

"איפה הרעים?" אני שואלת.

"הכחולים הם הרעים", הוא אומר ואינו מביט בי.

"לא נכון, הרעים אצלך!" הוא מחליף את קולו ומתווכח. "הירוקים לקחו לי

את כל הרובים והחביאו, ועכשיו אני מביא נגדם תחמושת משוריינת".

אני מחפשת דרך לחזור ולהרגיש את עונות השנה באופן פשוט, להסיר מהן כל מחשבה וכל מועקה, אבל אני נרדפת. בסוף משהו מגיע, אבל אחר: בשר ודם. בשר ודם. אתה. אתה, שבאותיות ובסימני חיים נוגע, מוליך אותן מצד לצד, מילה אחר מילה, יד בתוך יד, טווה חיים של אחרים, מחליץ להם דרך, הופך גלמים לפקעות של חיים. אני מסתחררת בקרוסלה גבוהה מעל פני הבית. עולה ויורדת, עולה ויורדת, על גבן של תשוקות וכמיהות. לבסוף נשכבת לידך איש מילים.

בבית מסתתרים מחבואים. בגדי תינוקות וצעצועים שנשמרו נמסרים לאחרים. אני ממלאת את החדרים בדמיונות: אתה רוכן עכשיו אל השולחן, אור מנורת קריאה מחדד את פניך. עומדת בשקט בפתח החדר. הבחנת בי. בחיוך אתה קורא לי, כורך זרוע סביב מותני. "תקראי את זה ותגידי לי מה דעתך". עוד מעט. אני

הולכת להכין תה וחוזרת עם צלחת עוגיות חמאה. מניחה על השולחן. "בואי, שבי לידי". אני יושבת על הירך שלך. המילים שלך מטיילות על המסך. בעדינות האצבעות שלך מלטפות את גבי.

הכביש מכפיל את עצמו אט-אט. בצדי הדרך אני רואה איך נבקעו ההרים, הוחלקו במשיכת סכין. אבל האדמה מסרבת, מסרבת לבטון. לצד הדחפורים המתעקשים היא נאבקת וממלאת את עצמה בירוק עז. בשמים מתמתחים גוני אודם מרהיבים. אני מטה את הסוכך. "קומי רגע". אתה ניגש אל החלון, מסיט את הווילון ופונה בגופך אליי. "אני נכנס למקלחת". אני אוספת את הפירורים שעל השולחן. "תעזבי את זה עכשיו. את באה אתי?" מבט משועשע. תכף. אני פושטת את הג'ינס, זורקת אותו בפינת החדר.

שמש שוקעת מזהיבה את החורש משמאל. צלצול טלפון נייד מפסיק את הגיטרות. "מתי את באה?" שואל הילד שלי. "עוד מעט אגיע חמודון", אני עונה. "תספור עד 400, תראה לי איך אתה יודע". הוא מתחיל לספור אל השפופרת. קול פעמוני ממלא את המכוננית. אני מתקנת את האיפור שנוול. אחרי הפיתול האחרון אני מגיעה אל המושב. בכניסה בנו כיכר גדולה, פסלי דמויות אדם הציבו בה: ילד רוכב על אופניים, אישה בחצאית יושבת על סלע, נער מחזיק קורקינט, אב מערסל את בנו. הפסלים מברונזה. הם נראים כאנדרטת זיכרון. אני מתקרבת אל הבית. הדלת פתוחה. מוזיקה בוקעת מהסלון. על השולחן העגול שבמבואת הכניסה מונחים ספר פתוח וכוס קפה. אתה יושב וקורא. המבט שלך מרוכז. כך הרגל נעה בקצב הצלילים.

אלון מפסיק לקרוא. הוא משעין את המצח על כף היד, עוצם את עיניו. הוא מדמיין אותה יושבת לשמאלו ונוהגת, מתפתלת בעמק האלה, אצבעותיה הדקות אוחות בהגה. הגיטרות מייללות, קצה שערה נע ברוח, עיגולי ברכיה מבצבצים מהשמלה, שמש מערבית מסנוורת.

השעה מתקרבת לחצות. הברמן מחליף דיסק. צלילים נוגים נישאים בחלל האלכוהולי. אלון מתבונן בחיים שלו שמתנהלים בלאות מתונה, עם נקודות שמחה עמומות, נקודות עצב דהויות, ובאופן כללי שגרה שנארגת מרצף אקראי של אירועים במרחב זמן ליניארי או אולי מעגלי. הוא שומע שוב את המילים האחרונות של תומר: "אתה עוד אוהב אותה?" הוא מחכך אותן בפיו, לוחש אותן. פוקח את עיניו אל מול חישוקי האור שמעטרים את מנורת הקיר, מעביר את מבטו אל עבר המחברת. בעדינות מחליק באצבעו על אותיות הדיו, מלטף מעלה ומטה. לוקח את המחברת בידיו, מקרב אותה אל גופו, מצמיד בלפיתה חזקה, צובטת, נלחצת. ואל תוך שבייל מתפצל נחלצת בזריזות ינקותית נקודה אחת שבלבו, נקודה של אושר וכאב, פוערת לוע עדין, נוגסת בגולם של זמן ויוצאת לטייל.

פיליפ רות ובלוז הפרה החולבת

ידעתי שסיכויי של פיליפ רות לזכות בפרס נובל לספרות קלושים, ולכן לא הופתעתי כאשר ב־13 אוקטובר 2016 הובהר סופית שאינו חתן הפרס. חברי האקדמיה השוודית פשוט לא יכלו להתעלם ממסכת הטיעונים שפרשתי במכתבי אליהם. דבר המכתב נשמר עד עתה בסוד משום שהדיינים העוסקים בפרס נובל מתנהלים בדיסקרטיות גמורה, ועל כל המעורבים לכבד נוהג זה. אך כעת, לאחר שכבר נפלה ההחלטה, אני רואה עצמי כפוף לחמישים שנות החיסיון שמטילה האקדמיה על תהליך הבחירה. זכות הציבור לדעת, ולכן עליי לחשוף את פרשת המכתב ששלחתי למזכירות האקדמיה השוודית, היושבת ברחוב קלרגראנד 4 בשטוקהולם, והעתק חתום ממנו גם מסרתי אישית בשגרירות שוודיה בבית אסיה בתל אביב.

הדחף להתערב בשיקולי המוסד היוקרתי התעורר בי במהלך קריאת ספרו של רות "הכתם האנושי".* לא פשוט לסמן דווקא ספר עטור שבחים זה כנקודת מפנה שתרחיק את רות, כנראה לעד, מן הפרס הנחשק. נאדין גורדימר, כלת פרס נובל לספרות לשנת 1991, קבעה כי זהו "אחד הספרים החשובים ביותר שיצאו מאמריקה". ומבקר ה"שיקגו טריביון" סיכם את רשמיו מן הספר בשורה מהדהדת: "בספרות האמריקאית היום ישנו פיליפ רות, וישנם כל השאר".

שבחים נלהבים כאלה יכולים לבוא רק מפיהם של מי שלא התנסו בחיי הרפת. חלקי לא יכול להיות עמהם מאחר שחוויתי מקרוב את עולמן של הפרות. שנים רבות היססתי, אך זכייתה של הסופרת סבטלנה אלכסייביץ' ב־2015 גמלה אותי מן ההתחבטות. הבחירה בכותבת בשפה הרוסית ככלת פרס נובל לספרות הגבירה את חששי כי סיכויי של פיליפ רות האמריקאי גוברים עתה בשל שיקולים פוליטיים זרים, הדוחפים כידוע לאיזון בין הגושים. חשתי כי עליי למלא חובה מצפונית. משימה אישית לא קלה, שהרי עד נקודת השבר נחשב בעיניי רות לסופר בן ימינו הטוב מכולם.

סיפרתי פעם למבקר ספרות ישראלי שקנה לו שם בקשרי הידידות שטיפח עם סופרי העולם על הערצתי לרות ועל התפעלותי מיצירותיו. "אתה צודק", אמר לי. "הכתיבה שלו שואבת אליה את הקורא כמו מערבולת מופלאה". שאלתי אם היה לו קשר עם האיש. "פעם החלפנו מכתבים", השיב. "כתבתי לו בגילוי לב מוחלט שחרף היותו סופר ענק לא הייתי ממליץ עליו לוועדת פרס נובל". הופתעתי וביקשתי שיחלוק עמי את נימוקיו. "מה שאני אומר לך כתבתי גם ישירות לפיליפ – שהוא גם שלא לצורך. מתאר משגלים שאין להם שום קשר לעלילה".

* הציטוטים מן הספר "הכתם האנושי" לקוחים מן התרגום של דוני ענבר, זמורה ביתן, 2002.

למרות הסתייגות זו המשכתי להתענג על שורותיו של רות. האיש טווה את סיפוריו כמכשף, בקי ברבדיה של הנפש האנושית יותר מכל הפסיכולוגים גם יחד. בין הדיאלוגים שכתב היו שריגשו אותי מאוד וגם הכתיבו את מצב רוחי שעות ארוכות לאחר שהנחתי את ספריו מידי. משפטיו הנוקבים עצרו פעמים רבות את שטף הקריאה. עיניי חזרו וליטפו אמירות כמו: "כבר השתחררתי מחיבוקה הקטלני של השאיפה למשהו אחר...". כמה חכם האיש הזה. הוא אינו חוצב את סיפוריו מדמיונו בלבד. כאשר הוא מתאר בית קברות הוא מציג תמונה המורכבת מפרטי פרטים, שאותם יכול לתאר רק מי שלמד לעומק את הלכות הקבורה, חזר וביקר שוב ושוב במקום, בחן מקרוב את תלוליות העפר הטרי ושוחח ארוכות עם הקברן עצמו. כמעט כל שורה שהוא מוציא תחת ידו מבטאת רגישות, ידענות ותבונה. המשגלים, גם אלה שאולי "אין להם שום קשר לעלילה", לא פוגמים בשלמות. בלעתי את כל מה שרות כתב, ספר אחר ספר, עד שנסדק עולמי הספרותי, ודווקא בגלל שנותיי כרפתן בקיבוץ.

הרפת שלי שוכנת בקיבוץ אשלי הדרום, ואליה הגעתי כאיש צעיר החפץ להתנסות בחיי שיתוף. הרפת של פיליפ רות שוכנת בניו אינגלנד שבארצות הברית, ואליה הגיע במהלך כתיבת ספרו "הכתם האנושי". עליי להקדים ולהודות כי שנים ארוכות חלפו מאז אחזו אצבעותיי בעטיניה של פרה. אחזו, משום שהייתה זו עבודתי, ולא חלילה בעטיין של אובססיות השמורות לפיליפ רות וגיבוריו. כך אתה מקיז מעט חלב בתולי מפטמותיה של הבהמה, מעורר אותה לחליבה האוטומטית. זו גם השעה לבחון בעין קפדנית את טיבו של הנוזל הלבן בטרם ייאגר אל מכל הנירוסטה וישוגר לתנובה. אם הבחנת בחוט של דם שמרצד לו בתוך הלוּבן, או בהתקרשות חשודה, החלב לא ראוי לשתייה.

אין רפתן ראוי שלא נושא עמו לעד את ריחו העז של התחמיץ, וגם את עדינותו של ההבל החמים המיתמר מגוש צואה טרי מיד כשהוא נחבט אל מצע הקש. מה שעמד לרות לרועץ לא היו זיכרונות קסומים המוכרים מאוד לכל רפתן. מדובר במידע של ממש, בעובדות מדעיות שאת כולן פרשתי במכתבי לאקדמיה השוודית. רות התוודע לעולמה של הרפת בזכות פוגיה פארלי, אחת מגיבורותיו של "הכתם האנושי". פוגיה זו חוותה זוגיות אומללה עם חייל משוחרר ששב הלום קרב מן המזרח התיכון. הרפת לבדה העניקה לשניים רגעי מפלט.

פוגיה מספרת כיצד הטיחו היא והחייל המשוחרר גושי צואה מהבילים זה בזה ומיד נסחפו משתוללים בצחוק מטורף אל שיאי הלא נודעים של מעשה אהבים פרוע. כלל לא הפליא אותי שרות נלכד באווירתה החושנית של הרפת. יומה של הרפת מתחיל עוד בטרם הפציעה השמש. שומר הלילה דואג לוודא שהרפתנים ייפרדו במועד מיצועם ומחלומותיהם. יש להוביל את הפרות אל חליבת הבוקר. התמהמהות פוגמת בתנובת הבהמות וממילא מחבלת ישירות בכלכלת הקיבוץ. למרות זאת, ובטרם אטריד את הפרות מרבצן, אהבתי להשתרע להרף קל ביניהן על מצע הקש, וכמעט לגלוש בחזרה לתרדמה המענגת ולהתחבר מחדש לחלומות הקטועים שנששתי בצריף מגורי.

נעם לי לחוש את חום גופן של הפרות בעוד החשכה הקרירה עוטפת את הקיבוץ שטרם ניעור להמולת יומו. אך זאת הייתה כמובן רק שהות קלה, ומיד הייתי כופה על עצמי ועל הפרות לסיים את הרביצה המשותפת ולצעוד יחדיו אל שגרת יומנו שלנו במכון החליבה.

החשבון הכלכלי מחבל לעתים באפשרות להעניק יחס אוהב ליצורים הגדולים הללו. זה נוהג של הרפת המודרנית. זמן קצר לאחר ההמלטה העגלה מועברת אל כלוב הממתין לה במשכנה החדש, הרחק מן האם. היא מטופלת בנפרד, מורחקת מהפרות הבוגרות, שעלולות בטעות למחוץ אותה תחת כובד משקלן. באופן זה האם מתפנה למחזור נוסף של התעברות וייצור חלב. היא ופרי בטנה גועים בתוגה וממרחק זה אל זה, נכספים לשווא להתרפק שוב זה על זה. בימים ההם טרם חלחלה לתוכי המודעות, ועמה תחושת החרטה, על הפרדת העוללים מאמהותיהן.

ברפת של פיליפ רות היחס אל הפרות מאוד אישי. זו הפילוסופיה של שתי הנשים הגרושות שחברו יחדיו כדי להפעיל רפת ידידותית לסביבה ולפרות. הדבר אפשרי כאשר העדר מצומק. ברפת שבה מבקר רות יש אחת-עשרה פרות בלבד, ולכל אחת שם: דייז, מגי, פלוסי, בסי, דולי, מיידן, האני, סילי, אמה, בובי וג'יל. אף על פי שגם בקיבוץ לכל פרה יש שם, שיטת העבודה התעשייתית מנעה בדרך כלל מתן יחס אישי. כלל זה נשבר רק בתחום האינטימי ביותר – חיי המין של הפרה. זהו התחום שבו מתכתשות ביניהן שתי אסכולות: הגישה התעשייתית נטולת הרגש, ולעומתה הגישה האישית ההומנית.

ניהולו המוצלח של העדר, גם ברפת הקטנה שבה ביקר רות, הכתיב שימוש בהזרעה מלאכותית. פונקציית הרווח של הרפת מגיבה באופן שלילי כאשר פרה לא מתעברת במועדה. אסור להחמיץ את היום. הפרה ה"דורשת" חייבת להמתין, קשורה ומוכנה לביקורו של המזריע. כדי לזהות את הפרות ה"דורשות" קיימו תורנות. לפני השקיעה היה על התורן להגיע אל הרפת כדי לצפות בהתנהגותן של הפרות. סימנים מובהקים מלמדים את הרפתן המיומן אם "גולדה", "חדווה" או "לבנה" צריכות להמתין למזריע. כך, לדוגמה, אם "חדווה" קופצת ורוכבת על "גולדה", ו"גולדה" אינה נמלטת אלא נותרת על מכונה, הרי לך סימן בדוק ש"גולדה" "דורשת", ויש סיכוי ש"חדווה" אף היא "דורשת", אך רצוי לאשש זאת בסימנים מחשידים נוספים: עצבנות, עודף פעלתנות וריר שקוף המשתרך לפרה מאחור. ככל שרכשתי מיומנות במלאכת הזיהוי האמנתי שדי לי להתרכז בעיניה של הפרה כדי לדעת שהיא "דורשת". ראיתי במבטה דוק של עצבות, ואפילו ערגה למשהו לא מוגדר שישבור במעט את שגרת יומה.

פרות מעטות בלבד זכו להתעבר כמנהגו של הטבע. כאשר המזריע נכשל במשימתו לעבר פרה, שנחשבה אצלנו למובחרת במיוחד, לא מיהרנו לחרוץ את גורלה ולשגרה אל השוחט. נתנו לה סיכוי נוסף עם "שמשון", פר הרבעה שהעביר את עתותיו במכלאה מבודדת, וקנה לו שם במצב רוחו ההפכףך. לעתים די היה במבטו הרושף של שמשון כדי להטיל אימה גדולה על ילדי הפעוטון שבאו לבקרו ברפת. היטב ניכר אז שמשון מדמיין עצמו כלוחם עז נפש, שעוד שנייה יסתער לנועץ את קרניו בבכיר המטדורים

של ספרד. אך לעתים הצטנף כשה שברירי בפינת המכלאה וייחל ליד רכה שתלטף את מצחו הרחב.

צפיתי בביצועיו הראשונים של שמשון עם שותפתי לעבודה המתנדבת ההולנדית קים. אני אמרתי שמשון "עולה, תוקע ויורד", וכלל לא מתאמץ לענג את בת זוגו הזמנית. "אתה טועה", השיבה קים. "נכון שהפרות הבוגרות לא ממש עושות לו את זה, אבל המבכירות הצעירות, אלה שהתנסו בלידה ראשונה בלבד, מאוד סקסיות, ושמשון ער להבדל ומגיב לגמרי אחרת". לאחר הרהור של שנייה פלטה בנימה משועממת, "כל כך צפוי שאתם הישראלים לא רגישים להבדל". נפלתי בפח ושאלתי, "מדוע שלא תדלגי גם את למכלאה של שמשון". קים, שהייתה נטולת עכבות לחלוטין, הגיבה ביובש: "לטעמי הזין של שמשון ארוך מדי ולא עבה מספיק". אמרתי לה שאם אכן כך, בקרוב אקשור אותה יחד עם הפרות שממתינות עם שחר למזריע. קים נתנה בי מבט אדיש והוסיפה ללגום מהקפה-נמס, שאליו הוסיפה חלב ישירות מעטיני אחת הפרות. "בוא נגמור לנקות את מכון החליבה ונצא להפסקה".

גם בתחום זה רות לא החמיץ את אחת מאושיות חייה של הרפת: הניקיון. הוא מתאר לפרטי פרטים כיצד מפורק מתקן החליבה לחלקיו, וכיצד כל חלק מקורצף בתורו. הוא יודע לכנות כל פריט בשמו: צינורות, שסתומים, אטמים, בוכנות. הכול, ואכן, כל חלק חייב לעבור טקס מדוקדק של ניקוי וחיטוי. יש להילחם ללא פשרות בסכנת הזיהום, גם כדי להגן על בריאותם של צרכני החלב וגם כדי להגן על בריאותן של הפרות. רות מקפיד להפגין שליטה בהווי הרפת. כך הוא מיטיב לספר את סיפורו, אך גם מיטיב לחזר אחר קוראיו, כאילו רשם בדיו סתרים על אותו עמוד ממש: "אני סופר אחראי שלומד לעומק את הנושא שעליו אני כותב לכם. אני לוקח את תפקידי ברצינות. למענכם". השיטה עבדה היטב גם עליי. פרפרתי ברשתו של רות עד שהרפת הכשילה אותו.

במבחנה של הרפת רות לא עמד יפה, וכישלוננו זה כסופר מייסר אותי כקורא. הסברתי לחברי האקדמיה שרות החמיץ לחלוטין את אופן הזיהוי של הפרות ה"דורשות". סופר כמותו אמור היה לעשות מטעמים נפלאים מהדרך שבה בני אנוש לוקחים על עצמם לגלות מי מהבהמות מבייצת ומי סתם מעמידה פנים. כיצד הרפתן המתבונן נגרר בדמיונו לערוך השוואות בין חייו שלו עם בת זוגו ובין נוהגן של ההולכות על ארבע שמול עיניו. כיצד הוא מתקנא בהן על שהן משוחררות מן הכללים המגבילים החלים על אנשים ונשים, ואולי אף מתאווה לחירות שהפרות נוטלות לעצמן לבטא את מאווייהן ולתת דרור ליצר שמסעיר את דמן.

אני משער שהיו בין חברי האקדמיה השוודית שלא התרשמו מטענתי, וגרסו בדיוניהם שאין בכך משום חטא ספרותי כבד דיו כדי לשלול מרות את פרס נובל. אלא שבמכתבי עשיתי שימוש בנשק נוסף, קטלני הרבה יותר. כדי לחשוף כיצד כשל רות ברפת חשפתי החטאת ענק. לשמעה אפילו הוא היה מודה שאילו היה יכול להחזיר את מחוגי השעון לאחור, שוב לא היה מתרשל במחקר שערך ברפת, וללא ספק היה כותב את סיפורו מחדש, ואז גם זוכה בפרס הנחשק.

הדגשתי בפני האקדמיה כי חטאו של רות חמור שבעתיים דווקא משום שהוא מתקרב מרחק נגיעה אל אוצר ספרותי אך אינו מצליח להבחין בו. כדרכו, הוא מתאר את תהליך ההזרעה המלאכותית ללא כל התחשבות בקוראים מעודנים שוודאי נחרדים מתיאורו כיצד "מושחלת זרוע אנושית בכפפת גומי ארוכה אל תוך פי הטבעת כדי לשלוף את הגללים ואז, תוך מישוש דופנות פי הטבעת בעזרת הכפפה, תוחבת הזרוע השנייה אקדח הרבעה דמוי מזרק אל תוך הנרתיק כדי לפלוט תאי זרע". אלא שרות, כמו דייג יגע שנרדם על משמרתו, אינו חש בדג השמן הלוחך את הפיתיון ואינו מושך את הקרס בשנייה הנכונה.

החלטת חברי האקדמיה להעניק את הפרס ב-2016 לאמריקאי אחר – בוב דילן – מלמדת כי שוכנעו שרות כשל. הוא לא ביטא ערנות מספקת, ולא למד כראוי את נוהלי כניסתן של הפרות ברפת להיריון. אם היה עושה כן היה מגלה את מה שאני גיליתי בירחון מקצועי שהיה מונח על הכוננית הצהובה בחדרון שבמכון החליבה, שבו היינו לוגמים קפה של בוקר. אחד המאמרים מנה שלל המלצות לרפתן ולמזריע, שכולן נועדו לשפר את הסיכוי שההזרעה המלאכותית תביא להתעברותה של הפרה. ההמלצה, שהייתה סוחפת את רות למחוזות שאליהם לא השכיל להגיע בספרו, היא זו הממריצה את המזריע לעסות את איבר מינה של הפרה ואף להתמקד במיוחד בדגדגן של הבהמה כדי להביאה לפורקן מיני. האורגזמה החייתית, כך מוסבר במאמר, מבטיחה התכווצויות וגינוליות שמגבירות את סיכויי הצלחת מסעם של הזרעים שנפלטו ממזרקו של המזריע אל עבר הביצית הממתינה לאיחוד המרגש.

אף אחד – לא נאדין גורדימר וגם לא המבקר הספרותי מן ה"שיקגו טריביון" – לא יכול היה לשכנע את חברי האקדמיה שסופר כמו פיליפ רות היה שומט עובדות כאלה לו היה מודע להן. נסו לשחזר את הדיון המלומד שסתם את הגולל על סיכויו של רות. דמיינו את המשוררת הנודעת קטרינה פרוסטנסון או את הסופר הדגול פרופסור אנדרס אולסון שואלים בדאגת אמת את חבריהם לאקדמיה: כיצד נסביר שהענקנו נובל לסופר שהחמיץ את העיסוק הספרותי באחד הפרדוקסים המהותיים ביותר של הקיום האנושי המודרני? דווקא בעולמה האכזר של החקלאות המתועשת – שבה בעלי החיים האומללים מקבלים יחס מביש, ושבה נמנעים מהפרות חיי מין נורמליים – דווקא בעולם מנוכר זה נדרש בן האנוש, נזר הבריאה, להיות מחליפו של הפר, להעניק לבהמה יחס שאין אינטימי ממנו ולענגה עד לפורקנה המיני.

כאן עליי להוסיף כי בדקתי ומצאתי שרוב חברי האקדמיה לא נולדו ובגרו באזור המוכר בשוודיה כ"חגורת החלב" בדרומה של המדינה, שבה נמצאות החוות המייצרות את רוב התנובה הארצית. הסקתי שלרוב החברים אין היכרות של ממש עם הווי הרפת, ולכן ניסחתי להם במכתבי את ליבת הפרדוקס המוחמץ: בן זוגה הטבעי של הפרה המיוחמת לא היה טורח להעניק לה יחס כה חושני ומתחשב כפי שנדרש ממחליפו האנושי.

בתחילה הוספתי במכתב הרהור נוסף, שהתבסס על הציטוט "יודע צדיק נפש

בְּהֶמְתּוֹ...". ורמוז שרות כשל בהבנת נפש בהמתו ולכן אינו צדיק, כלומר אינו ראוי לזכות בפרס. אך עד מהרה, ועוד בטרם אשתעבד לפסקה מתחכמת זו, בחרתי להסירה כי חשתי שכל המוסיף גורע, מה גם שעצם התייחסותי לספר משלי עלולה להסיח את דעתם של חברי האקדמיה ולעורר בהם ספקות, שמא לכותב המכתב ישנה אג'נדה נסתרת.

לנוכח ההכרעה אין בלבי ספק כי הדיון במכתבי הוליד קונסנזוס רחב, וכי רבים מן הנוכחים בו ביטאו באופנים שונים תחושה אחת משותפת: אילו היה רות ממלא עד תום את שליחותו כסופר ולומד לעומק את מכלול חיי המין של הפרות ברפת, או אז גם היה נושא אותנו על כנפי הפרוזה הייחודית לו לשיאים נשגבים הרבה יותר של עונג ספרותי. אך רות כשל במבחנה של הרפת, ותחתיו נבחר לחתן פרס נובל לספרות בן ארצו בוב דילן.

בחירה לא שגרתית זו עוררה סערה והמריצה עיתונאים רבים לנסות ולדובב את חברי האקדמיה ומקורביהם. בשולי אחת הידיעות שדלפו לרשתות החברתיות נאמר שבדיון נותחו שירים רבים, ואחד מהם אף עורר בקרב המתדיינים התעניינות יוצאת דופן ו"תגובות בנימה אירונית". המדליף עלום השם ציין, כבדרך אגב, שהיה זה שיר שביצע בוב דילן ב-1962 ונקרא "בלוז הפרה החולבת". איש לא התעכב להבין את פשרה של הדלפה זו, אך אני קיבלתי הוכחה ניצחת לכך שמכתבי מילא את ייעודו.

לבי דואב על רות, סופר נדיר שנגזר עליו להביט אל הארץ המובטחת ולא לפסוע אל תוכה בעטייה של רשלנות מקצועית רגעית. אך המועקה הפרטית שלי מכאיבה עוד יותר. איני מוצא מנוח ואני מטריד את עצמי בשאלה מתסכלת: אם הסופר הנערץ החמיץ נושא עתיר פוטנציאל ספרותי שאותו אני מכיר, איך אדע שלא נכשל בנושאים שעליהם כתב ושאיני מכיר? האי־ודאות מכרסמת בי. ואמנם, שורותיהם של סופרים דגולים מוסיפות להלך עליי קסם, אך עתה הן גם מציתות בי ספק שאינו מרפה – אולי גם שורה מרגשת זו מסתירה החמצה ספרותית כבירה?

על ישראל אלירז (1936-2016) – במלאת שנתיים למותו

חמישים שירים הקדיש המשורר ישראל אלירז, שהלך לעולמו לפני שנתיים, למשורר הגרמני פרידריך הלדרלין (1770-1843) בספרו "הַלְדֵרְלִין" (2002). המשורר הגרמני משך את לבו בחייו יוצאי הדופן: משורר מודרני, שובר צורות ורעיונות, שיותר משני שלישים מחייו חי חשוך מרפא בביתו של הנגר המשכיל ארנסט צימר. אלירז רואה מול עיניו את הלדרלין יוצר רהיטים בדרך שבה יצר קודם לכן שירה, ובדרך משל זו משליך עליו את הדרך שבה מתנסה גם הוא עצמו, אלירז, בתהליך כתיבת השירים.

שיר 4

עַל אַרְגֹּז כְּלִי עֲבוֹדָתוֹ יוֹשֵׁב הַלְדֵרְלִין
מוֹל גַּל הַכְּסָאוֹת כְּמוֹ לִפְנֵי

כְּלִי הַקֶּשֶׁה מְחַפֵּים, עֲרַמַת
הַבְּרוֹת, סִימָנִים.

הָאוֹר הַיּוֹמִיּוֹמִי הֶרֶךְ מִמְשִׁיךְ לְעֵבֶד
עַל עֲצָמוֹת הָעֵץ שְׁכּוֹפְפֵתִי
כֶּסֶף לְתוֹךְ כֶּסֶף.

הַשְּׂתִיקָה מְבִיאָה אוֹתִי אֶל הַלְא־נְאָמֵר הַמְדָהִים אוֹתִי.

אֶסְיָה בֵּין גִּנְגָס לְאַרְגוֹס
הִיא יָד, שְׁפָה, סוֹד.

לְנֶגֶד עֵינַי, מְאַחֲרֵי הַפְּנֵה, הוֹלֵךְ וְנֶרְשָׁם
אֵיזָה רֶשֶׁם דֶּק לְאַפְשָׁרוֹת
שֶׁל אֲשֶׁר מְפִים

כְּהֶרֶף עֵין נִמְחָק

מה שכולט במיוחד בשיר הוא המעברים הדרמטיים בין מצבי "עבודה" שבהם מצוי ה"נר" הלדרלין.

בתחילה הוא יושב על "אַרְגֹּז כְּלִי עֲבוֹדָתוֹ" מול "גַּל הַכְּסָאוֹת" – שני סימנים המעידים שהוא מצוי במצב של ניתוק מפירות עבודתו וממרכיביה. בהמשך מצטברת הוכחה נוספת לכך שאין הוא מזהה את עצמו כיוצר הכיסאות: ישיבתו מול ערימת הכיסאות מזכירה לאלירז ישיבה מול הווייה מפוררת של "כְּלִי הַקֶּשֶׁה מְחַפֵּים" (מזכירים בצלילם תופים) ו"עֲרַמַת הַבְּרוֹת, סִימָנִים". היסוד הריתימי של השיר והיסוד המילולי שלו, גם הם מפורקים אפוא ליסודותיהם.

לאט, מתוך התבוננות מרוכזת, משהו משתנה בעין הרואה. הלדרלין, כפי שמופיע בשיר, כבר סיים את עבודתו, אך "הָאוֹר הַיּוֹמִיּוֹמִי הֶרֶךְ מִמְשִׁיךְ לְעֵבֶד/ עַל עֲצָמוֹת הָעֵץ שְׁכּוֹפְפֵתִי/ כֶּסֶף לְתוֹךְ כֶּסֶף". המבט הזה, שאפשר לו לראות מול עיניו רק "גַּל כְּסָאוֹת", זוכה לרגע של חסד: אור יומיומי רך משתלב בו. מקור החסד אינו ההווייה האלוהית, שהרי האור הוא יומיומי, אלא משהו לא מוגדר המצוי בעולם, הממשיך לגלף את "עֲצָמוֹת הָעֵץ" שהוא עצמו יצר מתוך כאב ("עֲצָמוֹת הָעֵץ שְׁכּוֹפְפֵתִי כֶּסֶף לְתוֹךְ כֶּסֶף"). תוך כדי התבוננות (ארוכה, ככל הנראה) בכיסאות מוחלף מצב של "שְׂתִיקָה" (מנוכרת) בתחושה מפעימה של "הֵלֵא נְאָמֵר הַמְדָהִים אוֹתִי". שילוב של לוגוס ("שְׁפָה") ומסתורין ("סוֹד") מוביל לרישום של כיסא-שיר, שהוא בו זמנית גם אפשרות של "אֲשֶׁר מְפִים", כלומר של תחושת מלאות שנוצרה מתוך הריק.

אך בְּמֵעֵין מהפך השיר מסתיים באמירה: "כְּהֶרֶף עֵין נִמְחָק". כלומר מיד לאחר תום היצירה, עוד בטרם נקלט הרושם הדק של תחושת ה"אֲשֶׁר", חוזר המצב לראשיתו המעגלית, מצב של אֵין. הלדרלין חוזר שוב אל מצב ההתבוננות המנוכרת ב"גַּל הַכְּסָאוֹת".

שירים רבים של אלירז, כמו אצל משוררים מודרנים אחרים, מנסים להתחקות על המגע בין העין המביטה ובין הישות המושאית שבה מסתכלים. בכך הם כאילו תוהים על גישתו של קאנט, שהתודעה התבונית היא היוצרת את הקטגוריות הפרשניות של העולם. את אלירז, אם נרצה לסווג, נוכל לראות, מצד אחד, כמי שמפנה עורף לגישה הקנטיאנית, ומן הצד האחר, כבן-המשורר של ההוגה מרטין בובר (והדומים לו בהגותם). מעניין להשוות בין משל האילן של בובר ובין משל הכיסא (העשוי מן האילן-העץ), של אלירז. בספרו "אני ואתה" (בתרגום אהרן פלשמן) כותב בובר: "אני מתבונן באילן. אוכל לתפוס אותו מבחינת המראה [...] אוכל לחוש בו מבחינת התנועה [...] אוכל לסווגו לפי מינו [...] אוכל להתעלם לחלוטין מייחודו מבחינת הזמן והצורה עד שלא אראה בו אלא ביטוי של חוק [...] אוכל להפשיטו לכדי מספרים ומשוואות נצחיים [...] ואולם אפשר שבתוך כדי התבוננותי באילן אֲשָׁב, מתוך רצון וחסד כאחד, לקשר אתו, ואין הוא עוד לו. עוצמת הייחוד אחזה בי [...] לא רושם חיצוני הוא האילן, לא דמיון פנימי ולא תוצאה מקרית של מצב רוח: בממשותו הוא עומד מולי. הוא מתיחס אלי ממש כמו שאני מתיחס אליו – רק בדרך אחרת".

נירה תובל שרינה*

ירושלים, 1951

ככל שקרב מועד החתונה הלך וגבר המתח.

שרינה ניחמה את גבריאל שישב שבעה על מות אביו בחדר שהרבנית הקצתה לו בביתה רחב הידיים. החדר היה בקומת הקרקע והכניסה אליו הייתה מהחצר הפנימית. השמועה פשטה כי העלם האבל היה במקומות רבים אחרי המלחמה ואפשר לשאול אותו שאלות. לפעמים הוא עונה, קרקוב עומדת על תלה, כן, חציתי את הוויסלה סמוך למקום זה, אך הדבר היה בחשכת הלילה. לפעמים הוא מביט בפני השואל ועונה "באמת שאינני זוכר", אך ארשת של עצב שפרושה על פניו אומרת הכול.

כשנשארה אתו ביחידות ביקשה שרינה שיספר לה על ימיהם האחרונים של אמה ואחיה. "אני בטוח שלאמא הייתה נחמה גדולה בכך שהיא הצליחה להציל אותך. רק כמאה וחמישים יהודים מרודוס שרדו מהמחנות. לא חשוב מה יקרה לך, זכרי שהמזל עומד לצדך, ושאני אחיך. אם אי פעם תצטרכי אח, תקראי לי". שניהם החליטו שלעולם לא ייגעו במטבעות שאמם הטמינה למיכאל ולרפאל. לעולם.

רוב חפציה האישיים חולקו בין הבנות במעון לעולות. מישהו מבני משפחתה החדשה ליווה אותה בכל רגע.

עורך הדין מצא דרך נפלאה להפיס את דעתה. ידידו הטוב שגר בתל אביב סיפר לו על נחלה כפרית מצוינת ביישוב כפרי, קרוב לים. התושבים רובם יוצאי גרמניה. אתמול הוא שכנע את הרבנית לרכוש במחיר מציאה מגרש של שבעה דונמים כאות תודה על עזרתה. הוא מציע לשרינה את חלקו, שבעה דונמים סמוכים לחלקה של הרבנית. החשבון ביניהם יהיה סגור. עליה להאמין לו, יום אחד היא תרצה לנשק את ידיו אך מי יודע אם הוא יהיה בחיים. "איך קוראים ליישוב?" "שמריהו לוי, לויך, משהו כזה. אה, כפר שמריהו. רואים משם את הים, זה ממש קרוב".

שרינה הסכימה, והדבר עודד מעט את רוחה. הנה אדמה רשומה על שמה, ובעוד כמה ימים תהיה רשומה כדת וכדין באיזה שהם ספרים של רישום מקרקעין. אמנם היא רצתה דירה או חדר שתוכל להשכיר וליהנות מהכנסה, אבל גם זה הניח את דעתה. יום לפני המקווה היא עברה בספרייה. ספרו של טולסטוי היה ריק, מכתבה נלקח ותשובה לא התקבלה. תקוותיה שאריק לא יניח לה, שיילחם עליה, נגוזו. איך היא יכלה לדעת שהוא ניסה להתקרב למעונה בחסות החשכה ולא הניחו לו

* פרק מתוך "נשים הגונות", ספר בכתובים.

בובר אינו שולל את האפשרות לראות בעץ פנים שונים: האסתטי, הביולוגי, הפילוסופי או המדעי. כל אלו חשובים. אך רגע החסד הוא הרגע שבו כל אלו, או חלקם, מתאחדים בסוג של יחסי גומלין, של הדדיות, ובו המתבונן קושר עם העץ יחסי אני-אתה. הוא אינו מגדיר מהו הרגע הזה וכיצד הוא נוצר, אך קרוב לוודאי שזה הרגע שעליו כותב אלירז: "לנגד עיני מאחורי הפנה, הולך ונרשם/ איזה רשום דק לאפשרות/ של אשר מפּיִס". גם בובר יודע שרוב הזמן אנחנו מצויים בפעילות של אני-לו, ורק ברגעי רצון נחלצת מתוך זרותו של העולם אפשרות לזיקה כלפיו. ייחודו של אלירז הוא בנכונות להשתהות בסבל שגורמת האנתרופיה, אני-לו, ולצפות ל"אור היומיומי הַרְך", זיקת אני-אתה שתקשר אותו אל הנשימה שלו ותאפשר לו ליצור מן הכאב וההשתאות את מעשה האמנות שעדיין הוא בחזקת אֵין.

להיכנס, שבילה שעות ליד עץ הזית בפתח ביתו של אבשלום, לומד את קימוריו, ועיניו מחפשות את דמותה. הוא לא חפץ בטבעת, הוא רצה לראותה.

האישה שנשכרה להכין את גופה לליל הכלולות חיכתה בבית חמותה. תחילה היה צריך לרכך את עורה, אחר כך האישה חיממה סוכר לימון ומים והסירה את הפלומה שעל שוקיה. היא ניקתה אותה ומרחה שמן על עורה ועל שיערה, וסידרה את גבותיה בחוט שכרחה בין שיניה. כשסיימה מרחה שמן ריחני על פניה שלא יישארו סימנים. "סיימו?" שאלה שרינה, "לא בינתי. חמותך אוהבת אותך הרבה, אמרה שאעשה לך טיפול מכף רגל ועד ראש. נשאר לנו רק לחפוף את הראש ולטפל בציפורניים ובעקבייך. הנה כבר מביאים מים חמים, נקיים צלולים לגמרי."

הפעם נבחרו ללוותה דודתו של החתן, שניצלה את הדרך כדי לשוחח אתה על ענייני ליל הכלולות, וסבל שתפקידו היה להעביר את חפציה לבית חמותה. בגדי החתונה היו בביתה של הרבנית, שם הייתה אמורה לבלות את יום כלולותיה. את החופה יערוך הרב המקובל עצמו בבית הכנסת החדש, ואחר כך יוזמנו כל הקרואים לסעודה שתמשך עד אמצע הלילה בבית הוריו של החתן.

למחרת בבוקר התעוררה שרינה לקול נקישות רמות על דלת חדרה. נציגי הסוכנות חיכו לה, בירכו אותה על נישואיה וביקשו ממנה לפנות את יתר חפציה, שכן הדיירת החדשה כבר מחכה במבואה.

"אנו מצטערים, חלה אייבהנה. עלייך לפנות את מיטתך היום."

לשרינה לא היה רצון לריב עם איש. היא הוציאה את טבעתו של אריק ממקום מחבואה. כיצד תצליח להחזיר את הטבעת בעוד נציגי משפחתו של האיש שלו החליטה להינשא מקיפים אותה כמו נצים, משגיחים על כל צעד שלה. היום היא מוזמנת לביתה של הרבנית לשיחה על טהרת המשפחה, ואחותו הצעירה של החתן כבר ממתינה בפתח ללוות אותה. עליה לפגוש את חמותה בביתה של התופרת, בעיה התגלתה עם הבגדים החדשים שלה. לפחות היא תאכל ארוחה טובה ותראה שוב את גבריאל אחיה.

התופרת גרה בסמטה צדדית. גרם מדרגות צר הוביל לדירה הקטנה שמחלונה נשקפו חלונות השכנים. כביסה הייתה תלויה בכל מקום, הרהיטים הדלים היו נקיים מלכלוך, מחפצים גלויים, מחן. שרינה חשבה, זו הייתה יכולה להיות אני, חיה בדלות, מנסה לתאם בין עיניים טרוטות מעייפות לאצבעות נפוחות ממאמץ.

"שרינה, הגעת, יופי. הנה, זו הכלה, שתי השמלות האלה צעקניות מדי, הן לא יתאימו לכלום", אמרה חמותה. "לזו יוסיפו עוד וולן מלמטה, זה יאריך אותה והיא תהיה ראויה. זאת עשויה ממשי טוב, יהפכו אותה לחצאית. החלק העליון צר מדי, אבוד. הנה בדים יותר מתאימים לנו, זאתי תתפור לך מזה עוד שמלה או שתיים. בפעם הבאה שלא תבחרי לך בגדים בלעדיי, אנשים ידברו עלייך, זה יפגע במשפחה."

ערב ירד על העיר.

הרבנית עצמה ליוותה את שרינה אל המקווה, שם חיכו לה תופים, מחולות, מגשים

עמוסי תקרובת לחוגגות הרבות ובראשן חמותה, לצדה סבתו הקשישה של החתן שסקרה את הכלה, תנועותיה, פניה, גופה. שרינה שתקה. היא לא ציפתה לכמות כזו של אנשים. היא חשבה שהמנהג הזה ברברי, מיותר. כבר יש בבתים מקום לשטוף את הגוף! מדוע עליה לטבול עירומה מול עיניה הבולשות של הבלנית הזרה? היא הייתה גאה בגופה החטוב שרק אתמול ייפו אותו וסכו אותו בשמן.

הבלנית סקרה את מערומיה ביסודיות, מציפורני בהונותיה ועד קודקודה, והנחתה אותה כיצד לשטוף את גופה ולרדת במדרגות אל תוך המים. שרינה רצתה מאוד למלא אחר הוראותיה, אך קפאה על מקומה. פחד אחז בה. היא ניסתה לנשום עמוק, אך לא היה די אוויר בחדר המהביל. הקירות סגרו עליה. זיכרונות המחבוא מילאו את לבה. אחד מפחדיה היה שהמחבוא, ששכן מתחת לרצפת המטבח, יוצף במים והיא לא תוכל לנוס על נפשה. בלילות שבהם קולות המטר הברקים והרעמים הגיעו עד אליה רעדה עד חלוף הסופה.

חמותה נדחפה קדימה. חיוורון פניה של הכלה, עדינות יש בה! ואיזה גוף חזק, חלק, גמיש ויפה. גברת שאולי שמחה על ההזדמנות להציג את הכלה לעיני כול. היא חלצה את נעליה, הסירה את גרביה, הפשילה את שמלתה וירדה אל כלתה שקפאה על המדרגה העליונה, חיוורת ושקטה.

"הירגעי נערה. הנה אני כאן. את לא לבד. את תעשי מה שמוטל עלייך – תטבלי, אחר כך תתלבשי והמעיל יחמם אותך. את לא לבד, אני כאן כשאת טובלת, אני אעמוד לצדך בחופה, כשתלדי, תמיד. אל תדאגי יותר."

קולה של גברת שאולי נסך בה ביטחון. שרינה צייתה.

"ראית כמה היא יפה, הכלה הבתולה שלי?" התריסה גברת שאולי בפני חמותה. הזקנה ענתה לה בשפה זרה דברים שאגרמו לה להתרגז, "למה לקחת לך בהירה כזו? היא כמו בצק שלא אפו אותו."

"את, אף פעם לא מרוצה ממה שאני עושה. חכי עד שיניחו בחיקך נין, בן זכר יפה כמו נסיך."

"את בכלל לא יודעת אם הוא מסוגל להביא ילדים. איך תדעי? בשביל מה לחתן אותו? אחת כזאת, מה היא תעשה עם בעל לא מתפקד?"
"הוא יתפקד. את וכל הלשונות הרעות, אתם עוד תראו."

מעבר לקיר הדק שבו התירו לה לבסוף להתלבש בפרטיות שרינה שמעה הכול. היא שמה לב שעל נכדה בכלל לא דובר. מה אם היא תלד בת? מה הדיבורים האלה? למה היא נכנסת? היא החליטה להבליג. היא רצתה להינשא, לגור בשכונה היפה והמטופחת, בבית חדש, עם כובסת ומבשלת, להיות שייכת למשפחה. כשהיא תלד ילדים זה רק יחבר אותה אליהם יותר. יהיה לה תינוק בהיר ויפה, היא תדאג לזה. איש לא יסלק אותה. מה שהיה בגדר פנטזיה מתוקה הפך לתוכנית ברורה.

גברת שאולי רוצה נכד מוצלח ויפה? זה בדיוק מה שהיא תקבל.

הטקס הסתיים.

"אני אשמור את התכשיטים אצלי עד אחרי החופה. לפניך הלילה האחרון במעון עולות! אל תדברי עם אף גבר", לחשה לה גברת שאולי שרינה הנהנה ושתקה.

היא סגרה את שער המעון מאחוריה. לא הייתה לה כוונה לבלות שם את הלילה. אך היה עליה לנקוט אמצעי זהירות. שושנה באה לעזרתה. היא למדה בבית ספר לאחיות והייתה צריכה לצאת למשמרת לילה. שרינה נקשה על דלת חדרה.

"אני יכולה לישון במיטתך הלילה?"

"ודאי. הי, איך היה במקווה?"

"אני מקווה שאת תגלי בקרוב", כשהיא מכוונת לגבר הצעיר שמעון זגורי.

"הלוואי. משפחת זגורי עוד מבררת עליי, תגידי עליי מילה טובה אם תראי אותם?"

"מתי את יוצאת למשמרת?"

"מעכשיו עד שש בבוקר".

"אקום כשתבואי. תגיעי לחתונה?"

"ודאי. לכן אני עובדת הלילה".

הנערות נפרדו. שרינה עיבתה את מיטתה של שושנה בחפצים כצורת אדם, החשיכה את החדר וקראה אחריה, שכולם ישמעו: "תעירי אותי כשאת חוזרת. יש לי המון מה לעשות! לילה טוב".

היא עטפה את שערה, שהיה עדיין לח מהטבילה, במטפחת גדולה. במעיל הארוך ובראשה המכוסה איש לא יכיר את דמותה. החלון נפתח ונסגר. היא יצאה אל הרחוב מבעד לפרצה שבגדר ופסעה ברחובות העיר עד שהגיעה לשכונת רחביה. שרינה מצאה את הבית שעץ זית מרהיב, גזעו מפותל ובדיו כסופים, היה נטוע בחזיתו. העץ קידם את פניה כמכר ותיק.

רגליה רעדו ופיה יבש. לרגע חשבה להניח את הטבעת במקום שבו סיכמו מראש, אך צלילים שבקעו מהפסנתר משכו אותה פנימה. האיש שפרט על קלידיו פרט גם על מיתרי לבה.

שרינה פתחה את הדלת. יום שלישי, זה היה יום שלישי. הוא תמיד היה שם בימי שלישי, מנגן ולומד לסירוגין. החתונה עמדה להיערך ביום רביעי. מחר תהיה אשת איש, הערב עדיין לא.

אריק נשאר לשבת בגבו אל הדלת. משב הרוח הקר חימם את לבו.

היא נגעה בכתפו. הוא ניגן, היא נשקה לעורפו. הוא חדל.

על ידה, שירדה אל חזהו, היא ענדה את טבעתו לפרידה.

היא באה אליו, טהורה, צעירה, מחייכת. כשסגר אחריהם את הדלת הזמן עמד מלכת. הוא הסיר את מעילה. היא נטלה פיסת בד לבנה מהכיס, פתחה את קיפוליה וכיסתה את פניה.

הוא נשא אותה על כפותיו לחדר השינה. עיניה היו לחות. כשהגיעו חשף את פניה ונשק לה, גומע את פיה, שיניה, לשונה אל תוכו.

איך התפשטנו, הרי שפתותינו היו צמודות כל הזמן, היא שאלה את עצמה פעמים רבות כשזוכרה שוב ושוב באותו לילה. בעצם לא, הרי ראיתי את זכרותו כשהשכיב אותי על המיטה וחשף את שדיי, כשנגע בי בעדינות אין קץ וכססנט בי, "בבית הספר לרפואה מלמדים אותנו איך לגעת".

מבטו של גבר יכול לענג, מגעו יכול לרגש, שפתינו יכולות לאהוב. את כל אלה למדה באותה שעה קסומה.

היא נתנה לידיה דרור והן נגעו בו, גומלות על חסדי מבטיו. כשחש שלא יוכל לעמוד בכך יותר היא כיוונה את חלציהם על פיסת הבד ומשכה אותו אל תוכה. הוא זכר לנוע בה בזהירות, אחוז בה, תחילה מכאיב, אחר כך מענג, קורא לה בשמות יפים, אוהב אותה בגופו ובמילים שאמר, עד שפרק את אונו ונח, והיא, לפני שהניחה לו להיפרד מעליה, חילצה בזהירות את הבד ועליו דם בתוליה, שלא תיפול עליו טיפה מזרעו של איש שאינו בעלה.

הוא לא שעה למעשיה. הוא טבע בעיניה, אסיר תודה על מתנתה, כועס מעט על פרידתם הבלתי נמנעת. הוא חשב, בטעות, שהיא באה לתת, ולא ידע שבצמם היא באה לקחת.

היא המשיכה לשכב עירומה ויפה, הניחה לו להביט בגופה, לנשק את פטמותיה, ללטף את ירכיה, היא רצתה לקמר את גווה אך פחדה להפריע למלאכת הכיבוש שהתחוללה בשיפולי בטנה. שרינה הניחה את שתי ידיה מתחת לטבורה וביקשה מגופה שיקבל את ביכוריו של האיש ומשהו ממנו יישאר לה לתמיד.

אריק כיסה אותה, שלא יהיה לה קר. ואז חשף אותה, שיוכל לשנן את מראה איבריה השרועים פרקדן. אמר לה דברים. הוא דיבר מסוף אשמורת ראשונה עד שכמעט עלה השחר. כל זה היה מיותר. הילד שנטע ברחמה היה עצום אלפי מונים מכל אלה.

היא התלבשה לאטה ואספה אל כיס מעילה את הבד המקופל.

אחרי שהסירה את טבעתה לא הניחה לו לנשקה. הוא לא הבין, הרי אנו נפרדים, מדוע עיניה רגועות כל כך וכל כך שקטות?

עוד דבר אחד היה לו לומר לה כשהבין שהיא הולכת ממנו.

"האיש הזה שיהיה בעלך, ביררתי. אפשר לשפר מאוד את מצבו. התנהגות פוסט-טראומטית קלאסית. פגו התפוצץ סמוך אליו. הוא נפגע מרסיסים וקיבל הלם. בשווייץ יש מרפאה חדשנית. אם תצליחי להביא אותו לשם זה יסתדר לגמרי. בתל אביב יש מומחה שיכול לקדם אותו. בינתיים סבלנות ואהבה יעשו פלאים. חבר שלי למד אתו בבית ספר לפני שזה קרה. הוא אומר שהוא היה נער מפונק קצת, אבל מלא חיים ונבון מאוד. אחר כך העמיקו את הפינוק ולא נתנו לו ללמוד, הפריעו לו להחלים. תהיי סבלנית שרינה".

שירי שכירא גברים קטנים

"לא, היא מדהימה", אמרה טל בביטחון מוחלט.
"באיזה מובן?"

"פשוט תלכי אליה, טוב? אני אומרת לך, בילי, היא בטוח תעזור לך. הגינקולוגית הכי טובה שפגשתי, באמת."

טל כנראה יודעת על מה היא מדברת. אני לא חושבת שיש הרבה גינקולוגים בארץ שהיא לא הלכה אליהם בשנתיים האחרונות. מצד שני, הבעיה שלה שונה לגמרי מהבעיה שלי, אז אני לא יודעת כמה זה מידע רלוונטי בשבילי. היא עברה את הסבב של כל רופאי הנשים בארץ פעם אחת בגלל כאבי מחזור חזקים במיוחד, וכשנתנו לה גלולות וזה לא עזר, היא התחילה לשאול אם לכאבים האלה יש קשר לשאר הסימפטומים: קשיים בנשימה, כאבי ראש, בעיות עיכול ועוד שלל תופעות, לפעמים ממש מוזרות, גם בימים אחרים של החודש. אם אתן קוראות את זה וזה נשמע לכן מוכר, אולי כדאי שתלמדו מהניסיון של טל ותעשו עם זה משהו. חבל שתסבלו. אם כי יש לציין שהסיפור של טל לא נגמר כשסוף-סוף אבחנו אצלה אנדומטריוזיס. אחרי זה היא נאלצה להתחיל עוד סבב של רופאים רק כדי להבין איך להקל על המחלה בלי לעבור את הטיפול התרופתי שהיא ממילא לא יכולה להרשות לעצמה. אבל אני חייבת להודות שמאז שד"ר בלוך התחילה לטפל בה באמת נראה שהיא במצב טוב יותר. אז קבעתי אצלה תור.

המרפאה של ד"ר בלוך לא נראתה מיוחדת בכלל. אתן יודעות איך זה נראה. פקידות קבלה עסוקות, כמה נשים בהיריון, מתבגרת אחת לחוצה, גבר מחכה קרוב מדי לדלת בעודו מנענע עגלת תינוק, בחורה צעירה ומשועממת (הפעם זאת הייתה אני), תמי 4, שלט של "לכוסות חד-פעמיות פני לדלפק הקבלה". המראה לא עורר בי תקוות גדולות, אבל מראש באתי עם מעט ציפיות. אמנם לא עשיתי סבבים מטורפים כמו טל, אבל גם אני ביליתי לא מעט זמן במרפאות נשים, ולא יצא מזה יותר מדי. ניסיתי גם רפואה פחות קונבנציונלית, וראיתי שההבדל בשיטות לא מוביל להבדל משמעותי בתוצאות, אז קצת התייאשתי. הייתי אומרת שמה שפתר את הווגיניזמוס שלי היה הזמן, בעיקר. אז אם לחכות היה מה שעזר לי בזמנו, לשבת בחדר המתנה בוודאי יעזור קצת עכשיו, אולי אפילו יותר מהביקור עצמו. ככה חשבתי, עד שהגיע תורי להיכנס למשרד שלה.

"כרטיס מגנטי בבקשה", היא אמרה מיד אחרי שנכנסתי. עד כה סטנדרטי לגמרי. לד"ר בלוך היה שיער חלק אסוף בקוקו, משקפיים עם מסגרת דקה ופנים עדינות, קצת קמטים בשביל להראות שהיא מנוסה ורצינית, אבל לא יותר מדי כדי שיהיה ברור

לילם עמד להסתיים. היה עליה לחמוק ממנו לפני בוא האור. היא הציצה אל הרחוב מבין פיתולי ענפיו של עץ הזית. עוד מעט משכימי קום יהלכו ברחובות, מי לטבילה ומי לתפילה. אסור שיזהו אותה. הוא עקב אחריה מפתח הבית. הם פנו איש לדרכו, אישה לדרכה, בלי מילים של פרידה, כאילו שיחתם תימשך עוד מעט קט, כאילו העניינים שביניהם לא תמו כשבעצם ברור היה כשמש שהכול נגמר. אותה פגישה מופלאה שתחילתה נגינה של פסנתר וסופה שתיקה בפתח הבית נשארה עם שרינה כל חייה. שלושה עשורים לאחר מכן, כשהזמנה אל אותו בית, ירושתו של אבשלום ממשפחת אמו, כדי להכיר את כלתה, היא נרעדה כשהבינה, שאול, בנה, ויסכה, האישה שבחרה לו, נוצרו באותה מיטה. שרינה. כאילו מרגע לידתה הגורל הטוב עומד לצדה, זוקף קומתה, מראה לה שוב ושוב שהיא בלתי מנוצחת.

שהיא עדיין רלוונטית. חלוק לבן, ישיבה זקופה, גישה עניינית. שתיקה ארוכה בזמן שהיא מסתכלת בנתונים שלי במחשב. לא משהו שעוד לא ראית.
"נעים מאוד בלה".

"נעים מאוד. זה בילי, אגב", תיקנתי אותה, אפילו שזה לא כזה חשוב. בילי זה השם שלי עוד מילדות, כי תמיד הסתובבתי עם דובון קואלה בצבע כחול שקראתי לו בילי ולא רציתי להיפרד ממנו לשנייה אפילו, עד שעליתי לכיתה א' וזה כבר היה בלתי נמנע. בכיתה ה' או ו' גם הפסקתי להסתובב אתו בבית כי הרגשתי שזה מהדברים האלה שצריך לעשות כשמתבגרים, וזרקתי אותו לפח. קצת בכיתי אחר כך, אני מודה, אבל זה בהחלט היה צעד הכרחי. בלה קראו לי על שם סבתא של אמא שלי, שהכרתי רק מתמונות. אני לא מצליחה להזדהות עם האישה הזאת בשחור-לבן, שלבשה שמלות מבדים עבים ועמדה בפנים קפואות ליד גברים בחליפות ומגבעות, וגם לא עם העובדה שהיא מתה בשואה וכל זה, אז אני מעדיפה שימשיכו לקרוא לי בילי. את כל זה לא אמרתי לד"ר בלוך כי זה כבר ממש לא קשור.

"מה מביא אותך אלי, בילי?"

"אמממ, אז היה לי וגיניזמוס בעבר... זה נמשך כמה שנים, ונפתר מעצמו, אפשר לומר. ועכשיו אני לא חושבת שזה חזר ממש, פעם ממש לא היה אפשר להיכנס, ועכשיו מה שיש לי זה כאבים בזמן יחסי מין. זאת אומרת בזמן חדירה". הרגשתי טוב כי השתמשתי בשפה שלה, "יחסי מין", "חדירה", היא בטח מעריכה את זה. קיוויתי שלא תשאל עוד שאלות, זה פחות או יותר אוצר המילים שיש לי בתחום. וגם וגיניזמוס, כמוכן. ואנדומטריוזיס, בגלל טל. אם ד"ר בלוך הייתה שואלת עוד שאלות, ממילא לא הייתי יודעת איך לתאר את הכאב בדיוק, כי כשזה קורה אני משתדלת לא להתרכז בכאב. זה התחיל בערך חצי שנה אחרי שאני ויוותם הכרנו, פתאום התחיל לכאוב לי ממש כשהוא היה בתוכי. זה לא שהוא עשה משהו שונה שהוביל לכאב, אז לא רציתי להגיד לו כלום, שלא ייבהל וירגיש רע עם עצמו. ניסיתי גם לא להבהיל את עצמי ולא להסיק מזה שחזר לי הווגיניזמוס, כי זאת באמת הייתה תקופה נוראית. "אני רוצה שנעשה בדיקה שגרתית, אני רואה שמזמן לא נבדקת. בואי תורידי מכנסיים ותחוננים ותתיישיבי על הכיסא מאחורי הווילון. בסדר?" ד"ר בלוך הפנתה אליי חיוך קטן, וכשקמתי הסתכלתי לרגע בעיניים שמאחורי המשקפיים שלה, חשבתי שאולי הן יהיו בשני צבעים שונים כמו העיניים של דייוויד בואי או חתול, אבל הן היו עיניים חומות רגילות למדי, חכמות ומביעות אמפתיה וסבלנות מתונות, בהתאם לקשת הרגשות שמותר לרופאים להביע.

התשישות שליוותה אותי בשנים שניסיתי לטפל בווגיניזמוס התעוררה פתאום מחדש. שני הצעדים שהייתי צריכה לצעוד עד לכיסא המאיים והמוכר היו צעדים כבדים במיוחד, כאילו בשנייה אחת חזרתי לייאוש שהייתי שקועה בו עד לפני שנתיים. התחלתי להריץ בראש את כל הטיפולים האיומים שנאלצתי לעבור אצל רופאים רגילים וחביבים למראה, ותהיתי איזה מהם תבחר ד"ר בלוך, עוד רופאה חביבה

ומקצועית שרק רוצה בטובתי: האם שוב אקבל הסבר מפורט על איך חדירה עובדת? (ראיתי בטלוויזיה, וחוף מזה, גם בלי עצת הרופא תמיד היו בחורים ששמחו להסביר לי. אבל תודה) האם היא תספק לי אוסף של מרחיבים וגינליים בגדלים משתנים לשימוש ביתי? (זה נחמד מאוד, אבל בכל פעם שקיבלתי את הערכה הצבעונית הזאת היא נראתה לי כמו אוסף של בבושקות חסרות פנים, או סתם כמו כמה בולבולים מנותקים מבעליהם הסגולים, הכתומים, הכחולים. והניסיון להחדיר את הדברים האלה רק הגביר את הכאב) האם תשלח אותי לטיפול פסיכולוגי כדי שאוכל לדבר על התקיפה המינית שעברתי בגיל 11? (אוף, לא. פשוט לא) ואולי יהיה לה משהו חדש להציע? אני בספק. והספק הזה כבר גרם לי להתכווץ.

התיישבתי על הכיסא, שכוסה בינתיים במגבת נייר חדשה. החדר לא היה קריר במיוחד, אבל הפישוק הרחב והישיבה בעור חשוף על מה שנשמר בתודעה שלי כמתקן עינויים הקפואו אותי בבת אחת. ד"ר בלוך התיישבה על הכיסא הנמוך מולי, מוכנה עם כפפות גומי ושפופרת של חומר סיכה, ואני התכוונתי לחשוב על חוף הים באוגוסט או על סוף של שיעור יוגה, או כל מקום חמים ומרגיע אחר, וקיוויתי שזה ייגמר כמה שיותר מהר.

"אני מפעילה קצת לחץ", היא אמרה בקול מתנגן ורגוע. אתן מכירות את הקול הזה, שמנוגד בכל מובן אפשרי לאחת הסיטואציות הכי מוזרות ועם זאת הכי שגרתיות שאתן חוות לפחות פעם בכמה שנים. "רק כמה שניות. את מרגישה כאב עכשיו?" "כן". כן, הרגשתי כאב, אפילו הרבה מאוד כאב בגלל ה"קצת לחץ". כרגיל, רופאים לא מבינים שבהערכות כאלה עדיף לטעות רק בכיוון של הגזמה. איכשהו הניסיון המקצועי לא לימד אותם שהמטופלים שלהם מוכנים רק להפתעות טובות. למרבה ההקלה, היא באמת הוציאה את האצבעות שלה משם אחרי כמה שניות. אבל עוד לא הגיע הזמן לקום ולהתלבש. היא נשארה עם הכפפות, הרימה אליי את עיניה ואמרה: "תסתכלי עליי רגע, בילי. כאב לך מאוד עכשיו, נכון?" "ואו, כן". הייתי אסירת תודה. גם על שזכרה את השם הנכון שלי, ובעיקר על ההכרה הנדירה בכך שהבדיקה הזאת כואבת בטירוף.

"ולפי התיק שלך כבר ניסית בערך כל טיפול אפשרי לווגיניזמוס. את מסכימה עם האבחנה הזאת?" "כן. ברור".

"תראי, אני לא יכולה להציע לך לפתור את הבעיה לגמרי, כמו שראית, יש לווגיניזמוס דעה משל עצמו והוא יכול ללכת ולחזור בלי סיבה ברורה. אבל אני יכולה להביא את הבעיה להקלה מוחלטת, רק נצטרך שיתוף פעולה מצדך. זה משהו שאת מוכנה לשתף אתו פעולה?" "בטח. כן".

"אוקיי, אז מה שנעשה יכאב רק לעוד כמה שניות. את מוכנה?"
הנהנתה.

"אני שוב מפעילה לחץ", היא אמרה באותה שלוה כמקודם, אבל הפעם הלחץ היה הרבה יותר חזק, והרגשתי את האצבעות שלה נכנסות הרבה יותר עמוק ומתחילות למשוך משהו מבפנים. ואז פתאום היא אמרה בבחילה: "ועכשיו תורך ללחוץ!"

"מה?"

"תלחצי את! תלחצי, תלחצי, קדימה!"

לא הבנתי מה אני לוחצת ואיזה שריר אני אמורה בדיוק להפעיל, אבל עובדה שלחצתי, והרגשתי שאני דוחפת משהו החוצה. זה לא היה משהו גדול כל כך, והכאב היה אמנם נורא, אבל נסבל יחסית, והזכיר לי מחזור גרוע במיוחד שהיה לי בצבא, שבמקרה יצא באותו זמן שחטפתי קלקול קיבה מזעזע ממש. באמת, אל תאכלו בצה"ל, אם אפשר, או לפחות אל תקבלו מחזור מיד אחרי.

"אמאל'ה, מה זה?!"

"אל תדאגי, מה שקורה עכשיו זה דבר טבעי לגמרי, הכי טבעי שבעולם", היא שוב דיברה בקול הרגוע הזה, ועכשיו זה בהחלט לא התאים למה שקרה בפועל. מה שקרה זה שהיא הוציאה מהכוס שלי ראש קירח קטן, ואחרי כתיפיים, ישבן, רגליים. איש קטן, בגודל של דאודורנט ספריי, אבל מהסוג היוקרתי, שמוכרים במכלים קמזניים. זה לא היה תינוק, הוא לא צרח או השתעל, לא היה שמנמן ומכוסה דם והפרשות, וגם לא היה מחובר אליי דרך חבל הטבור. וד"ר בלוך החזיקה אותו כאילו מה שקרה הרגע באמת היה טבעי לגמרי.

"מה". זה כל מה שהצלחתי להגיד. מה שהעדפתי לעשות באותו רגע היה לברוח משם. פשוט עדיין ישבתי על הכיסא המוזר בפישוק ובלי תחתונים, לא בדיוק מצב אידאלי לבריחה.

בינתיים ד"ר בלוך התעלמה מהבהלה שלי, ורק עטפה את האיש הקטנטן בשכבה נדיבה של מגבות נייר, הניחה אותו על השידה שלידה, ואז הסירה את הכפפות, זרקה אותן לפח וקמה.

"בואי, תתלבשי, ונחזור לשבת ליד השולחן שלי. בבקשה גם תזיזי את הווילון הצדה כשאת מסיימת".

עשיתי מה שאמרה. הייתה לי ברירה? זה לא שלהשאיר את פלג הגוף התחתון שלי חשוף יכול לשפר משהו במצב שלי.

היא הקלידה משהו במחשב שלה, וכשהתיישבתי היא המשיכה להקליד עוד קצת, ואז הפסיקה והפנתה אליי את מבטה. זה בדיוק מה שעשינו קודם, רק שעכשיו הייתי מבולבלת לגמרי.

"אין לך מה להיבהל. קודם כול, לפני שתשאל, חשוב לי להסביר לך שלא היית בהיריון. מה שעשיתי היה להוציא משהו שנמצא בגוף שלך באופן טבעי, כמו תוספתן, ובנסיבות הקיימות נראה לי שעדיף בשבילך שהוא יהיה בחוץ. אם תרגישי שזה לא מתאים לך, אפשר להכניס אותו בחזרה בהליך פשוט. אבל אני מציעה שתנסי לפחות כמה שבועות, ואז תחזרי אליי לביקורת".

"אני לא חושבת שהבנתי. זה מה שגרם לווגיניזמוס כל השנים האלה? ולמה לא ידעתי על זה קודם?"

"לא, לא, מה פתאום. את מבינה, בילי, אני רק הוצאתי את הגבר הקטן שלך. לכל אישה יש אחד כזה בגוף החל מגיל ההתבגרות, וזה בסדר גמור להשאיר אותו בפנים. רוב הרופאים מעדיפים לא להתעסק בזה בכלל, אפילו שזה לא הליך מסובך, כמו שראית".

"הגבר הקטן שלי? מה?"

"מה שניסיתי להסביר לך זה שאין לו קשר לווגיניזמוס, אבל הוא כן משאב טבעי שאפשר לנצל כדי להקל על הבעיה שלך. בואי תנסי עכשיו ביחד אתי, ונראה איך את מרגישה. אוקיי, תלחצי עכשיו".

"מה ללחוץ?"

"תלחצי כמו שלחצת קודם, כשהוצאנו אותו. אני יודעת שאת יכולה".

"טוב". ניסיתי להפעיל את אותם שרירים עמומים בצוואר הרחם או לא יודעת איפה, ולחצתי. "מה אמור לקרות עכשיו?"

"עוד קצת ללחוץ, את תראי".

"אוקיי, רגע, מה? אני לא רואה אותך. איפה את?"

"אני ואת נמצאות בדיוק איפה שהיינו קודם. את יכולה להזיז קצת את מגבת הנייר ולראות".

ובאמת, הרגשתי מגבת נייר זולה ומגרדת על הפנים, ובעצם על כל הגוף. הזזתי את הנייר האפרפר וראיתי את התקרה הלבנה. הרגשתי מצע קשיח כנגד הגב שלי.

"תסתכלי עלינו", שמעתי את ד"ר בלוך אומרת, אבל כאילו שמעתי אותה מאוזן אחרת שלי, שלא ידעתי איפה הנחתי אותה. הזזתי את הראש ימינה, ואז במקום התקרה, ראיתי אותי ואת ד"ר בלוך יושבות משני צדי השולחן שלה.

"מה זה? מה קרה?" מהצד ראיתי את עצמי מדברת, אבל לא הרגשתי את השפתיים שלי זזות, והקול שלי נשמע דומה לקול שלי אבל לא בדיוק, כמו שקורה אם מנסים להשאיר לעצמך הודעה בתא הקולי. קפל שומן קטן בצבץ בין המכנסים לחולצה שלי, וברגע שהבחנתי בו, מתחתי את החולצה מטה. לא הרגשתי את מגע החולצה או את האצבעות שלי מושכות אותה, אלא רק ראיתי את עצמי מהצד עושה את הפעולה הלא חגיגית הזאת.

"איך את מרגישה?"

"מוזר". השפתיים שלי זזו, אבל הן לא היו השפתיים שלי. כלומר, הן היו השפתיים שלי, אבל אני לא הייתי שלי. כלומר אני לא הייתי אני. קשה לי להסביר.

"אני ממליצה לך לחזור אל הגוף שלך לפני שאני אמשך להסביר, זה חשוב שתהיי מרוכזת. וסביר להניח ששם את לא שומעת אותי כל כך טוב".

"לא אמרת איך".

"כן, מיד. זה פשוט מאוד. עכשיו במקום ללחוץ עם שרירי רצפת האגן, תכווצי פעם אחת, ואז תרפי. אחת, שתיים, שלוש ו - "

כיווצתי והרפיתי. מה עוד יכולתי לעשות בשלב הזה?

"את אתי?"

הנהנתי. התמונה של ד"ר בלוך יושבת ליד המחשב עלתה וירדה בתיאום עם תנועות הצוואר שלי. עכשיו ישבתי מולה, וכפות הידיים שלי מיששו את הבד של המכנסים כדי לחזור ולוודא זאת.

"אז ככה, מעכשיו את לוקחת את הגבר הקטן שלך לכל מקום. בכל פעם שאת מרגישה כאב, את יכולה ללחוץ, ולעבור אליו. את עדיין תוכלי לפקח על כל הפעולות שלך ממנו ותתפקדי כרגיל, אבל התחושות הגופניות יישארו רחוקות ממך כל זמן שתישארי בגבר הקטן. עד כה הבנת?"

"נראה לי. אבל רגע. את יכולה להסביר לי איך לא ידעתי על זה עד עכשיו? כל שיעורי החינוך המיני, כתבות באינטרנט... איך פספסתי את זה?"

"רוב הרופאים מעדיפים לא להתעסק בזה בכלל, כמו שאמרתי. לפחות בארץ זה נחשב טאבו."

"איפה לא?"

"בפינלנד, למשל. לדעתי עדיף להוציא אותו, ולמישהי באמצע שנות העשרים כמוך זה זמן טוב לעשות את זה. כמו שהצעת, אם תרצי את תמיד יכולה לבוא לפה ונכנס אותו בחזרה. תתאמני קצת בבית, תראי שאחרי כמה פעמים זה יבוא לך באופן טבעי."

"מה, אז עכשיו אני פשוט... לוקחת אותו אתי?"

"בוודאי. ועוד עניין חשוב. אני רואה שאת הולכת עם תיק גב. אני ממליצה לך להשיג תיק יד שאפשר לשים בו את הגבר הקטן, הוא צריך לנוח רוב הזמן במצב מאוזן, ולא להימעך אם במקרה את נשענת על משהו. את מבינה? זה באמת חשוב. בינתיים קחי אותו ככה עטוף בנייר ותשתדלי שלא ייפגע."

אני בחורה די בחורית בסך הכול. אתן יודעות, שונאת ללבוש, לא רואה כדורגל, מפתחת הפרעות אכילה לפעמים. אבל אף פעם לא הבנתי את הקטע של תיקי יד. הם ממש לא נוחים להחזקה ביד אחת אם שמים בהם יותר מדי דברים, וגם תופסים לך יד בזמן שבדרך כלל היד האחרת כבר תפוסה, למשל אם את מדברת בטלפון או הולכת על עקבים וצריכה להיאחז במשהו כדי להתייצב. רק דוגמה.

"תתחדשי על התיק", אמרה לי טל בקריצה. יום אחרי התור אצל ד"ר בלוך היא התקשרה אליי, ובקול נרגש הזמינה אותי לבית הקפה הקבוע שלנו. "נו, ואת מרוצה ממה שבפנים?"

קניתי תיק דמוי עור בצבע חום כהה, כלי לוגו בולט, פרנזים או יותר מדי רוכסנים. משהו סולידי. היה לי חשוב בעיקר שיהיו בו שני תאים: אחד לגבר הקטן, ואחד לכל השאר, ארנק, טלפון, מפתחות, קרם ידיים, שפתון ליושב, פנקס, קלמר, אקמול, טמפונים, סריג למקרה שיהיה קר. הרגשתי מוזר מאוד לחטט בתא עם הדברים הרגילים ולדעת שבתא השני נמצא יצור משונה שיצא מהגוף שלי, והוא עדיין חלק מהגוף שלי באיזשהו מובן, אבל הוא גם בתיק שלי. באותו יום שיצאתי מהמרפאה של ד"ר בלוך

עם הגבר הקטן עטוף במגבת נייר מיהרתי למצוא איזו חנות אקראית ולקנות תיק יד, ואז מיד חזרתי הביתה, אמרתי "היי" לשותפה ונעלמתי לחדר כדי לראות שהגבר הקטן לא נפגע בדרך הביתה. כשהוצאתי אותו בזהירות ממגבת הנייר, זאת הייתה הפעם הראשונה שממש התבוננתי בו. לא היה אפשר לטעות, בהחלט לא מדובר בתינוק, אלא בגבר קטן. אולי בגילי אבל אולי גם טיפה מבוגר יותר, שלושים ככה. היה לו צבע עור חיוור, דומה לשלי, אבל חוץ מזה תווי פנים לא מוכרים, אולי אפשר היה לזהות דמיון קלוש לקרוב משפחה רחוק שלי, אבל זהו בערך, מבנה גוף רחב, לא גבוה (אם כי אני לא יודעת לאיזה אורך גברים קטנים מגיעים בדרך כלל) אבל גם לא גוצי, שיער כהה בחזה, ברגליים ובערווה (אני לא יודעת אם הוא זהה לצבע השיער שלי בדיוק כי כבר הרבה שנים שאני מורידה הכול, ומשתדלת לא להתעמק בזיפים המכוערים ביום-יומיים שהם מספיקים לצמוח לפני הקוסמטיקאית). הוא לא זז מעצמו, הבנתי מד"ר בלוך שהוא לא יכול לזוז אלא אם אני לוחצת חזק ועוברת אליו, ורק אז מחליטה להזיז אותו מרצוני. אין דבר מוזר יותר מלהביט ביצור חי, ועוד גבר מבוגר, שלא יכול לזוז. יצא לי לראות גברים ישנים, וזה לא היה אותו הדבר בכלל. נוסף על כך, העיניים של הגבר הקטן תמיד היו פקוחות, כמו עיניים של בובה מפחידה, רק שאלה היו עיניים אמיתיות. ועוד יותר מוזר היה שאני רגילה להסתכל על גברים מלמטה, גם גברים נמוכים, כי אני עצמי די נמוכה, ופתאום היה מונח על הברכיים שלי גבר כל כך קטן שיכולתי להחזיק אותו ביד אחת. התפתיתי לגעת בזין הפצפון שלו, בגודל גרעין של לימון, אבל זה כבר היה מוזר מדי בשבילי.

"תגידי, צריך להאכיל אותו או משהו?" שאלתי את טל, והיא כמעט נחנקה מהקפה. "לא, את קורעת. מה נראה לך? זה כל היופי, כל מה שהוא צריך זה לשכב בתיק שלך ולא להימעך."

"זה בעיקר מוזר."

"ברור, אבל את תתרגלי. ואז יגיע השלב שזה ממש משפר לך את החיים."
"אוף, לא יכולת להזהיר אותי קודם? לפחות היית אומרת לי להביא תיק יד מראש."
"לא, מה פתאום. זה היה נשמע לך מוזר מדי ולא היית הולכת בכלל. אני מכירה אותך, את רק מחפשת סיבות להיות סקפטית."

"אני באמת סקפטית. את לא היית סקפטית אם היו אומרים לך שמעכשיו את מתחילה להסתובב עם גבר קטן בתיק?"

"ברור. אבל מהרגע שד"ר בלוך הסבירה לי הכול ושכנעה אותי שזה הכי טבעי בעולם, היה לי ברור שהיא הולכת לעזור לי כמו שאף גינקולוגית עוד לא עזרה. וגם חשבתי עלייך, שתדעי לך, ועל כמה שסבלת לאחרונה. אגב, כבר ניסית את זה עם יותם?"

"נראה לך? עוד לא עברו יומיים. אני צריכה זמן להתרגל. ולמזלי הוא בכלל בחו"ל בשבוע הקרוב."

טל קראה למלצרית וביקשה לראות תפריט קינוחים.

"טל!" נזפתי בה. רק לפני שבוע הסכמנו שאנחנו מפסיקות עם סוכר. "מה, אנחנו חוגגות. חוץ מזה, את ידעת שכשהוא יוצא את אוטומטית מורידה חצי קילו?"

יותרתי לה. נזכרתי בשאלה חשובה: "רגע, ומה את עושה אתו כשמאבטח מבקש ממך לפתוח תיק?"

"לא הרבה. נגיד עכשיו בכניסה לקניון המאבטח אמר לך משהו?" "לא, הוא לא ביקש לראות תיק בכלל. בסדר, יש את המקומות שרואים בחורה

ואומרים, 'אוקיי, היא לא מסוכנת', אבל מה את עושה במקומות רציניים יותר?" "כלום. מה זה אמור להטריד אותם כל עוד אין לך בתיק משהו שנראה כמו

נשק? ובייחוד אם את בחורה, כמו שאמרת". היא הזמינה עוגת לכה עם כדור גלידת וניל בצד, ואז אמרה: "מאז שיש לי אותו התרגלתי לחיים בלי כאב. זה מדהים. את

תראי. ואל תשאירי אותו בבית אף פעם, את לא יכולה לדעת מתי תצטרכי אותו. לא רק במצבים שעשויים להכאיב לך, יש כל מיני הזדמנויות. למשל אני לוקחת אותו

לעבודה, ומשתמשת בו לפחות פעם ביום כשהבוס בא להסתכל לי על הציצי, או 'לבדוק אם אני עובדת', לטענתו. אין לי כוח להתמודד עם זה, אז אני פשוט עוברת

לגבר הקטן, אני משאירה אותו בתיק על הכיסא ליד או במגירה במשרד, ופשוט שוכבת במקום החמים והצפוף הזה ונחה, מסדרת את העטים במגירה, ממיינת מסטיקים בתיק,

כאלה. זה כמו לצאת להפסקה בלי שאף אחד ידע. ובינתיים נעשיתי כל כך מנוסה בזה שאני מצליחה לנהל שיחות אמינות לגמרי וגם להעמיד פנים שאני מקלידה ועובדת

קשה, כשבעצם אני מתרווחת לי איפשהו. הלוואי שהוא היה יכול פשוט ללכת לעבודה במקומו, וכולם היו פונים אליו במקום לפנות אליי. או שיבוא לכל מקום, ואז אני סתם

אהיה בסביבה בלי לעשות כלום. אנשים ידברו אליי ואני אגיד, 'לא לא, דברו עם הגבר הקטן, אני לא אחראית פה'. בקיצור, מתישהו תפסיקי לפחד ותביני את היתרון".

הייתי סקרנית לדעת איך נראה הגבר הקטן של טל, אבל לא העזתי לבקש שתראה לי אותו. אפילו לא היה לי מושג אם כל הגברים הקטנים נראים אותו הדבר או שהם

באים בצבעים, צורות וגדלים שונים. לא היה ברור לי מה המעמד שלו מבחינתנו, אם הוא חלק מהגוף שלנו או לא, ואם אני אגיד שאני רוצה להעיף בו מבט יהיה כמו

לבקש ממנה שתלמד אותי איך משתמשים בטמפונים. זה אולי משהו שהיינו עושות בגיל ההתבגרות, אבל גם אז זה נחשב מביך, ובכל מקרה זה כנראה אינטימי מדי, לא

משנה באיזה גיל. הדבר הכי אינטימי שאני וטל עשינו לאחרונה היה לדבר בהרחבה על המחלה שלה. היא אמרה שאנדומטריוזיס זה כמו קפיצת הדרך של רירית הרחם, רגע

אחד היא במקומה הטבעי, ואז פתאום היא בראש, בריאות, במעיים. ובכל מקום שהיא מגיעה אליו היא זורעת הרס. הצעתי שנתלה על הקיר מפה של הגוף שלה, וננעץ בה

דגלונים בכל מקום שרירית הרחם מגיעה אליו וגורמת לכאבים בלתי נסבלים. "כן, זה מה שחסר לי עכשיו בגוף", אמרה טל, "דקירות". זה היה עוד לפני שהיא שמעה על

ד"ר בלוך, וניסתה להתמודד עם המחלה בדרכים מקובלות יותר, דיקור סיני וכאלה.

מוזר לחשוב עכשיו ששתינו ישבנו עם שני הגברים הקטנים שלנו בתוך הרחם, ולא תיארנו לעצמנו בכלל שהם עשויים להיות שם בפנים, שהם רק מחכים לצאת ולפתור את כל הבעיות שלנו. כלומר אם נדע להשתמש בהם נכון.

התחלתי בקטן. היה לי מזל שיותרם עוד היה בחו"ל, זה נתן לי זמן להתרגל. קודם סתם התאמנתי בחדר שלי. בשעות שהייתי נשארת בבית הייתי משאירה את הגבר

הקטן בארון, מתחת לבגדים שתלויים על קולבים או במגירת הגרביים. ישבתי על המיטה בחדר השקט, וניסיתי להתרכז בפעולה אחת בלבד: ללחוץ. כשלחצתי חשבתי

על ד"ר בלוך מעודדת אותי ללחוץ במשרד שלה, על הכיסא המוזר, אם כי למעשה לא הייתי זקוקה לשום עידוד. עברתי אל הגבר הקטן בקלות מרשימה, כאילו הווגיניזמוס

אימן וחיזק את השרירים הנוקשים האלה בניגוד לרצוני, אבל עכשיו הוא מאפשר לי להשתמש בהם במידה הכי מדויקת, עכשיו שנמצאה התרופה: הגבר הקטן. במשך

שעה לפחות דילגתי הלוך וחזור בין הגוף שלי, שישב על המיטה בחדר הקריר, הבודד והמואר, ובין הגבר הקטן, שהיה סגור בתוך הארון (לא עד הסוף). עוד לא הספקתי

לשאול את ד"ר בלוך אם מותר להשאיר את הגבר הקטן בלי אוויר). הדילוג בין שני הגופים היה מעט מעייף אבל גם מרענן, והתחלתי להרגיש בנוח, גם בגוף של הגבר

הקטן וגם בתוך הארון. היה שם חמים ונעים למדי, וגם שמתי לב שיש לי יותר מדי ז'קטים שאני בכלל לא לובשת. אולי חסרים לכן ז'קטים? אם אתן במידה שלי אשמח

אם תבואו לקחת. יום למחרת הניסוי הראשון עברתי אל הגבר הקטן בזמן שעשיתי את מאה כפיפות

הבטן היומיות שלי, ואכן היה מדהים לגלות שהגוף שלי ממשיך בתרגילים כרגיל בזמן שאני במקום אחר, בלי להרגיש את המאמץ. בהמשך השבוע לקחתי אותו לקניות

בסופר. אין לי בעיה עם הקניות עצמן, אבל בדרך לסופר יש איזה טיפוס מגעיל שתמיד מציק לי, איכשהו הוא מצליח להסתובב שם בכל שעה ביום ובכל מזג אוויר, אז שמחתי

לעבור אל הגבר הקטן ששוכב בתיק שלי מתחת לרשימת הקניות, בלי לפחד מהאיש בזמן שהגוף שלי הולך בנחישות ומתעלם ממנו. הרגשתי נהדר, אז חזרתי על זה בדרך

הביתה. גם היה נחמד לא להתמודד עם סחיבת המצרכים, אלא לתת לגוף התשוש שלי לעשות את זה בלעדיי, ובינתיים להשתטח על הארנק שלי ולנמנם לכמה דקות (כבר

החלטתי שאין צורך מיוחד לשמור על הפרדה בין שני התאים בתיק, ושבתור הגבר הקטן דווקא נעים לי לשהות ליד חפצים בגודל שלי).

אחר כך ניסיתי אותו בזמן שיעורים באוניברסיטה. היו קורסים שבהם המעבר בין הכיסא לתיק סתם הפריע לי להתרכז, אבל היה קורס אחד שידעתי שהגבר הקטן

יעזור לי לעבור אותו בשלום, כי ישב בו סטודנט אחד שלא הפסיק לנאום נאומי שבח לאינטלקט של עצמו במסווה של שאלות קטנוניות ומתמשכות. כשהוא הרים את היד

והמרצה נתן לו את רשות הדיבור, מיד עברתי אל הגבר הקטן ובלילתי את עשר הדקות הבאות בשכיבה על הגב בתיק, חוקרת את מגע שערות החזה ומוציאה לכלוכים קטנים

מהפופיק. הקול של הסטודנט המעצבן נשמע עמום ונסבל ממקום משכבי, שריפדתי

בצעף, ומכיוון שהרוכסן נשאר סגור גם לא יכולתי להסתכל בעורף שלו ולגלגל עיניים בתסכול.

במפגש הראשון עם יותם לא עברתי אל הגבר הקטן כל כך מהר. מן הסתם רציתי להיות שם בחלק הנעים של להיפגש שוב אחרי שלא התראינו כמה זמן, נשיקות וחיבוקים אוהבים וכו'. כשהוא סיפר לי על הנסיעה כבר לא הצלחתי להקשיב ממש, כי ידעתי שעוד מעט יגיע הרגע שאני מפחדת ממנו. זה ציער אותי שאפילו אחרי שקיבלתי פתרון סביר לבעיה, הפחד מחדירה ממשיך להטריד אותי. ואז זה התחיל. קודם התנשקנו באינטנסיביות, אחר כך התפשטנו, הכול כרגיל. זה לא החלק הכואב. גם החלק של המשחק המקדים היה בסדר גמור. זאת אומרת, כמו תמיד, הוא נעמד מעליי ותחב את הזין שלו בין השדיים שלי, לוחץ אותם יותר ויותר זה לזה ושוב ושוב מגלגל את הזין שלו ביניהם, ומסתכל למטה בהנאה. ידעתי שהוא ממש מתחרמן ככה, ואני פשוט שנאתי את החלק הזה, זה הזכיר לי ארוחות של המשפחה המורחבת שלי כי תמיד הגישו שם משה בתיבה, וחשבתי שזה מאכל דוחה עוד לפני הפעם הראשונה שראיתי זין. זה לא כאב לי פיזית, רק הרגשתי את עצמי מתחילה להיסגר, וידעתי שככל שאהיה יותר מכווצת ככה יכאב לי יותר בחדירה. אבל רציתי להישאר בגוף שלי עד לרגע שזה יהיה ממש הכרחי לעבור לגבר הקטן.

הגבר הקטן שכב בארון במקום הרגיל שלו, מתחת לבגדים שעל הקולבים. כשעברתי אליו שמחתי שהנחתי אותו על סדין מקופל. זה הקל את המעבר שלי משכיבה על המיטה הרכה לשכיבה בתוך הארון. מהפתח הצר שהשאירה דלת הארון שמעתי היטב את ההתנשפויות של יותם. בפעמים האחרונות שעברתי לגבר הקטן השתעממתי קצת וניסיתי לעשות כל מיני דברים. בכל זאת, להיות בגוף של גבר קטן זה דבר די מסקרן. בינתיים הדברים שעשיתי הצטמצמו להיכרות עם שער הגוף והקרחת ולניסיון להתנהל בסביבה שבה הרבה חפצים גדולים יותר ממני.

אין ספק שהשתעממתי בזמן הסקס הראשון עם יותם. כלומר הסקס הראשון שלי אתו בלי להיות בתוך הגוף שלי. זה אמנם אמור להימשך רק כמה דקות, אבל אלה דקות ארוכות במיוחד כשהקולות ששומעים מהצד הם די מונוטוניים וסדר הפעולות די מוכר. אז החלטתי לקום מהסדין הנוח שבארון ולהציץ מתוך הפתח הצר שהשארתי למקרה שהגבר הקטן אמור לנשום. זאת הייתה הפעם הראשונה שהסתכלתי על עצמי דרך העיניים של הגבר הקטן, כלומר הפעם הראשונה מאז הביקור אצל ד"ר בלוך. לא ידעתי מה אני עומדת לראות בדיוק. אני לא מהאנשים שרוצים לצלם את עצמם מזדיינים ואז לצפות בזה אחר כך, וגם לא מאלה שמגרה אותם לעשות את זה מול מראה. הייתן יכולות לנחש את זה, כי איזו בחורה שסובלת מווגיניזמוס תחשוב שיש משהו סקסי בכישלונות החוזרים שלה עם חדירה, או בהצלחות שלה לעשות סקס כואב.

חשבתי שלראות את עצמי מהצד בזמן סקס יביך אותי נורא, אפילו שאף אחד לא יודע על זה, אבל בעצם רוב הדברים שמביכים אותי הם דברים שנשמרים ביני לבין

עצמי. ודווקא ברגע הזה לא הובכתי, אולי הסקרנות פשוט הכריעה את המבוכה. ואז, אחרי כמה דקות שבהן התרכזתי במראה הזה, הבנתי משהו. התחלתי ליהנות מההתבוננות בבחורה עם העור החיוור מדי והזרועות המדולדלות. היא אפילו נראתה ממש מושכת בעיניי, ולרגע אחד שכחתי מהנוכחות של יותם, שכחתי מהכאב שאני אמורה להרגיש, שבגללו בכלל עזבתי את הגוף שלי לטובת גבר קטן, שכחתי הכול, וכל מה שהרגשתי באותו רגע היה הזקפה שלי, בגודל גרעין של לימון, אבל לימון גדול יחסית.

מנחות שנותרו ברחובות אחרים
בהם השאירו לה ספסלים לא צבועים
כדי שתוכל לנוח בכל ימות השבוע
ובכל השעות
לפני ההתקלות.

בעוד הבוחנים עומדים על כל הרשמים והתחושות
היא מנסה להיות פחות מפוּזרת
ואוספת אצבעות נודדות
אחר קפיצה, אחר אחיזה,
אל תוך הכיס. ולא יכולה לנופף לשלום.

2

אתה מקריח עכשו
ואני יודעת את זה
רק כי הם לא יודעים

גם לא על קצות האצבעות
זה לא יום שיחזור, הוא אומר
ובטרום יציאה מתעקש להסניף כוכבים
שאנינו מגיעים אליהם
גם לא על קצות האצבעות

זה לא משנה. מה שלא נוגע
לא מהנה דבר שמשנה דבר אחר
אם היה מצליח להבחין בגון המדיק של הפרחים
היה יודע שההפרדה חשוכה בין חשך לחול
שהורדים ורדים בחמשה גונים שונים
שאני לא אגיע ללונדון
גם לא במחשבה.

חמש שנים בגדים שונים אמרנו ספרים שרנו ספרים דברנו עליהם ועלינו
ומחירי הזין עלו, בשאבלי נשרפו הכרמים
נשרפו גם אחרים בשנה שעברה

ארבעים ושתיים עבירות
כשתגמר מסבת הכלבים
אנצל את הדלת.
לא ישארו צילי גסיסה
ונלך רקומים הוא ואני ואתה
שזורים בחידות פלנקטון זוהרות
על המים העומדים שלי

טפטפנו מחלות
על נעלים שאני הולכת אתן יותר
בנינו מקדשי חניכה
אל מול שעות של רצוי כנגד הרצון

(שמים את הפגר במי החמצן ומתרחקים עד שהרמות מסימות)

זה ואתם תוססים לי בין האצבעות
ואני לא יכולה לספר לכם דבר
בענין מהירות הנקו

שמעו אותנו בכרמים

1

הבוחנים מגיעים למצא אותה במקומות
בהם המים עומדים. ועומדים.
ואז יושבים כשהיא מגיעה.
הבוחנים מריחים עליה את השרפה בכרמים של השנה שעברה.
לא כל שאבלי הוא שאבלי טוב, ועליה לכבד את הטקסים:
להתריע לפני אחיזה, לנסק פחות בקפיצה, לנופף לשלום.
היא בלי קוקיות ורק בשמלה משבצת

עכבישים בשערה

גלורייה, הגוש שלי,
ללא ממצאים ציסטיים.
ראיתי אותנו סמלים ומסמלים מתוך החובה ולא לשמה.
שוב לא החזרה אחיזה, שוב בגלל הזעה,
בקשתי סליחה על כל הפנות והוא אמר
שכמוני, גם היא מכשפה, חלמה על הגלים,
שאף אחד לא קנה בסוף את הציור שהצע למכירה.
כלומר, שאף אחד לא רצה.

הפיראט תמיד מכאיב לי בבטן בכונה.
העכבישים בשערה של גולדי ישארו רק בשערה
ופקעות הביצים המפרות יתיבשו
תחת קלפת הגלגלת של הצפור הכי יפה.

רק אז אלמד ללחץ לו תותבת ולאחזו לשטפון,
וכשאחפש את גלורייה בעזרת ידי השניה
לא אמצא אותה עוד
יהיו לי משימות אחרות.

שוב בכריסטיאנסטר

ענינים שלא מטפלים בהם כראוי
נופלים מחוץ לזמן.
הספינה לא מצטערת על נזקים
הקרומים דקים
השחיה קשה.
הייתי נוקשת, ישנונית
חסידה למעברי השנה
חסידה ללינה
בעוד הרכיבים הרלונטיים שלטו בלסתות.
החבלים העדינים
קשרו נקדות מגוז רבות
בין שרירי פניך התחתונים.
רועדים ומתקשחים היינו נופלים

מחוץ לזמן. מתלקקים בכונה היכן שלא מגיעים
אלא בעינים עצומות
גם אחרי שקרתו לי את הערבות,
בדרך הביתה, דרך הנחירים,
בין האצבעות
והאמנתי באמת באויר
שיביא אתו קולות -
תזכורות אינן תאריכים
ואינן ברכות בוקעות מבין שרירי פניך התחתונים
לפני או אחרי שרית בסוסה בין המשקפות
לא ראיתי נכון

גרנו קרוב מאוד למגרשי ספורט גדולים. גם כיום, כשאני מספרת לאנשים חדשים איפה גדלתי, רבים משיבים שהם זוכרים את השכונה מהזמן שבו מערכת החינוך ניתבה אותם בטעות לאתלטיקה קלה. "לא באמת הייתי טוב בזה", הם אומרים, "אבל הרמה הייתה כל כך נמוכה". הרמה הנמוכה הייתה לא רלוונטית.

חברותי לכיתה היו זוכות בתחרויות כל הזמן. היינו מחליפות מדבקות ומעריצות מדליות, ואני פחדתי מכדורים והייתי מאבדת את שיווי המשקל גם בהליכה רגילה. דברים כמו ריקוד או נגינה על פסנתר וחלילית היו מרכזיים או לא מרכזיים בשכונת מגרשי הספורט כשם שהם בכל השכונות הרגילות – לא הוקדשו להם אירועים או כיתות מיוחדות – אבל בחטיבת הביניים ובתיכון היו כיתות רגילות והייתה כיתת ספורט, והבחינות של ילדי כיתות ו' לכיתת הספורט היו ליום חג. בבית הספר היסודי נדמה שכל הכיתות היו כיתות ספורט, והבנים אהבו לשחק כדורגל והבנות אהבו לשחק כדורגל, וכולם היו רבים על המגרש הטוב. היה יותר ממגרש אחד בבית הספר. כפי שאני רואה את זה, היו אולי חמישה או שישה. בכל מקום היה מותר לשחק כדורגל, ואני לא כוללת בזה את המסדרונות. במסדרונות היו משחקים כדורגל בניגוד לחוק ונתפסים.

במתחם מגרשי הטניס היה סניף של מועדון הספורט מכבי ובו חוגים לילדים. חברתי קרן השתתפה בחוג התעמלות קרקע עוד כשהייתה בגן. לי בגיל חמש לא הייתה ביוגרפיה. הייתי סקרנית לגבי שינויים. גם כשהיינו כבר חברות ותיקות עוד הייתי שואלת את קרן לפעמים באיזה גיל בדיוק התחילה להתעמל. התשובה לא הייתה מתפתחת. היא לא הייתה נעמדת על דיוקים חדשים. היא הייתה ונתרה: בגיל ארבע. אולי רציתי לשאול: עד מתי הדבר הזה הולך להימשך? ואז היא נפצעה ואמא שלה אמרה שהיא לא לוקחת יותר סיכונים.

כתוצאה מכל השנים בחוג ההתעמלות קרן הייתה טובה גם בכדורגל והוזמנה לפעמים לשחק עם הבנים. לא ידעתי את זה. זה הוסתר ממני. גיליתי על כך רק בסוף כיתה ד' כשהבנים תפסו פתק שעבר בינינו וגילו שקרן מאוהבת בצחי רחמים וכעסו עליה כאילו תכננה לרצוח אותו. הם צחקו עליה, ודור חפץ, שעל לחי צלקת עמוקה מקרב עם כלב, אמר שגם אילולא נפצעה לעולם לא הייתה מצליחה לזכות במקום הראשון באליפות הארץ בהתעמלות קרקע. הם צחקו, ודור חפץ אמר שעכשיו היא תישאר סתם גמדה בלי מטרה, ואני נאלצתי להתערב. "היא אולי לא יכולה להתעמל יותר", אמרתי, "אבל היא יכולה לקרוע את כולכם בכדורגל".

"לא, היא לא", אמרו כל הבנים ביחד וצחוקם התגבר.

קרן הסתכלה עליי כועסת ודומעת ואמרה: "אני לא. מה את אומרת סתם".

והבנים צחקו ואמרו: "נכון, היא ממש לא".

ואז גם היא צחקה ואמרה: "נכון, אני ממש לא. אני לא אומרת שכן".

שמחתי שסוף-סוף הוטל איסור רשמי על רגשותיה, והוא פעל בהצלחה, אך לא לזמן רב, וכשהבנים תפסו את הפתק השני כבר לא הייתה מחילה. היא לא שיחקה אתם עוד.

בכיתה ה' לא היה לנו אלא זו את זו. היינו צופות בסדרות טלוויזיה אחרי שעות הלימודים, ומבלי לומר על כך מילה התחרינו על היכולת להידמות לילדות שקסמן מילא את המסך, שמשפטי המחץ שלהן היו שנונים משל מחנכיהן, שבגדיהן התאימו להן. קרן סידרה את שיערה כמוהן, משום שיכלה, כי היה ממילא בהיר וארוך. אני למדתי לדבר באנגלית שוטפת. למדנו את שמות השחקניות, למדנו על תולדות חייהן, ותמיד נשאלה השאלה מה היינו מעדיפות להיות: הדמות שבסדרה או השחקנית שמגלמת אותה.

את הספר שלי התחלתי לכתוב לקראת השנה האחרונה בבית הספר היסודי, מיד אחרי שנגמרה קייטנת התאטרון שמועדון הנוער השכונתי ייבא אלינו לראשונה ממרכז העיר. באופן רשמי נקראה הקייטנה קורס קיץ, מה שהקל עלינו להירשם אליה אך הקשה עלינו להשתתף בה, משנחשף פרצופם האמיתי של ילדי מרכז העיר שלמענם מחליטים אנשים מבוגרים לקרוא לקייטנה קורס קיץ. הילדים הללו ריפו את ידינו בכל הנוגע לעמידה על במה: לא די שהכירו מחזות וידעו לדקלם חלקים מהם בעל פה, אלא שהיו מיומנים גם בשירה ובנגינה על כלים כמו קונטרבס וקלרינט. אצלנו היו שיעורי פסנתר וחלילית בלבד (אמנם הייתה ילדה שניגנה על חליל צד בשיעורים פרטיים, אבל היא הייתה עולה חדשה משווייץ).

לכבוד סיום הקורס שלנו לקחה אותנו אמא של קרן לאכול פיצה בקניון שמחוץ לשכונה. בדרך, במכונית המתפרקת, הודעתי לקרן שאני מתכננת לבצע הסבה מקצועית ממשחק לכתיבה. הרעיון לעלילה הכה בי בזמן שגילמנו חפצים דוממים במופע הסיום הקצר של הקייטנה ואני התבוננתי בפעם האחרונה בילדים שגילמו את עצמם, שהתבקשו לשבת עלינו כשהיינו כיסאות ולמוזג מאתנו מים כשהיינו כדים ולהתפיה אותנו כשהיינו כריות.

"אני רוצה לכתוב ספר על ילדה עם כישרון משחק אדיר שמלוהקת לסדרת טלוויזיה אמריקאית", אמרתי. בעיני רוחי ראיתי את הבמה שעליה עומדת הגיבורה כשמבחינים בה המלהקים, והיא הייתה רחבה וגבוהה יותר מהבמה שעליה התפתלנו באותו יום כצינורות והתמתחנו כמזרנים.

במהלך הנסיעה עזרה לי קרן למצוא את השם לספר שלי (אם כי עד סוף הקיץ המשכתי להתחבט בין "כוכבת מלידה" ל"כוכבת ממבט ראשון"), ואחר כך אמרה שאם אני הולכת להיות סופרת, היא הולכת להיות משוררת.

"אני מקנאה בכן, בנות", אמרה אמא של קרן.

"את לא יודעת מה סדר היום שלו", השבת.
"אבל..."

"את לא יודעת אם הוא יראה את זה. אני אומרת את זה לטובתך".

היא הסכימה להצהיר שהיא לא עושה את זה בשביל צחי. ביקשתי ממנה לחזור על כך חמש פעמים בקצב של שיר מלחמה. כך למדתי בכיתה א' לא לפחד מהים ולא לבכות אם אמי איחרה לאסוף אותי מבית הספר: היו לי המנוני אילוף עצמי. המנגינה עברה בירושה מסבי ואמי, והמילים השתנו לפי הצורך. שואה, צבא, משכנתא, אבטלה – ההמנונים היו פתרון לכול. "אנ'לא עושה את זה בשביל צחי", שרה קרן חמש פעמים, אלא שבפיה הזכיר ההמנון לחן מתקתק של שלמה ארצי יותר מאשר דבר מה שיכול לנצח את כוחות השוק או הטבע. אחר כך אמרה שהיא הולכת עם אמא שלה לקנות שמלה לקראת ההופעה בטלוויזיה והזמינה אותי להצטרף. אכלנו מעבר לכפי יכולתנו בזמן שקיצרו והצרו את חליפת הג'ינס שקרן בחרה לבסוף (גוף המתעמלת-לשעבר השרירי שלה דחה מעליו שמלות, אבל היא לא הפסיקה לנסות).

"את תצטרפי אלינו לאולפן, נכון?" שאלה אותי אמא של קרן. פי היה מלא. יכולתי להשיב רק בכך או לא.

"תעזבי אותה, אמא", אמרה קרן, "הגר לא אוהבת את ערוץ הילדים. אנחנו אוהבות אותה למרות שהיא סנובית".

למילה אולפן הייתה בשנת 2000 כריזמה שאינה תלויה בהקשר, לפחות בשביל ילדות בנות אחת-עשרה. עברית או לא, מנחים מובסים או לא – ביקור באולפן ערוץ הילדים היה קרוב יותר להשתתפות בסדרת טלוויזיה אמריקאית מאשר סירוב לבקר באולפן ערוץ הילדים. אין לדעת מי מסתובב שם ומה הוא מתכנן להפיק ביום מן הימים.

"אז אנחנו יכולות לאסוף אותך אחרי שנסיים שם", אמרה אמא של קרן, "כשנלך לאכול".

"לא", אמרתי, "אני אבוא".

החצר של אולפני ערוץ הילדים הייתה צבעונית יותר מכל מקום שהכרתי. נגעתי בכל דבר שאפשר היה לגעת בו. הרמתי ידיים וקפצתי לגובה והצטלמתי בזמן שבפנים נערכה היכרות בין קרן למנחת התוכנית.

"המנחה אמרה לקרן שהיא נראית כמו בובה", לחשה לי אמא של קרן ועיוותה את פניה בסלידה. "אמרתי לה שהיא נראית כמו בובה בעצמה".

רכבתי על אופנוע מקלקר כשבחורה צעירה וממושקפת יצאה החוצה והסתכלה סביב. ראיתי את הקלסר שאחזה תחת הזרוע ואת עיניה התרות, והלכתי לקראתה. אם לא אותי היא חיפשה, לא היה לה אלא להשתכנע אחרת. הלכתי אליה כאילו קבענו פגישה.

היא אמרה לי: "את החברה של קרן? את רוצה להשתתף ב'שיחת גוביינא' בשבוע

ככל שכתבנו יותר התעצמו רגשותינו כלפי הנושאים שעליהם כתבנו. קרן כתבה שירי אהבה לצחי רחמים, וככל שכתבה יותר שירים התאהבה בו יותר, אף שלא ראתה אותו או שמעה ממנו כל הקיץ. אני מילאתי מחברת ספירלה גדולה בסיפורי על ליאן, ילדה ישראלית שמככתב בסדרת טלוויזיה אמריקאית, וסבלתי פחות ופחות את הפער בינה וביני. יש קלישאה פופולרית בז'אנר ספרי העזרה העצמית שאיני מפחיתה בערכה: ההבטחה שאם נטיב לדמיין לפרטי פרטים את מה שאנו שואפים לו, נתקרב להשגתו. לא מדובר באלכימיה. לפני הכול, מדובר בבחירה. הצלחה או אהבה יכולות להיות כל מיני דברים ואפשר במשך חיים שלמים לרצות את כולם ביחד מבלי למיין כלל את המרכיבים – מיון שהוא ללא ספק מלאכה מעוררת חרדה. ייתכן שזה מה שניסיתי לעשות עם ליאן. זה היה ספר עזרה עצמית, בסופו של דבר, משום שאילץ אותי לדמיין בדיוק מה אני רוצה: לליאן לא היו כוחות-על, והיא לא הייתה נערת גומי או נגנית קלרינט. היא הייתה שחקנית בסדרת טלוויזיה אמריקאית וזה הכול. הקירות בחדרה של ליאן היו צבועים בצבע מסוים ולא בצבע אחר, ואפילו השם שלה היה קבוע, אף על פי שהפיתוי להחליף אותו מדי פרק היה גדול, כי כל שם ששמעתי ולא היה של ילדה מהכיתה שלי היה כמו כלי נגינה בוהק שרציתי ללפות בכפות ידי גם אם לא ידעתי איך מנגנים בו ולא הפקתי ממנו דבר. עמדתי בפיתוי, וליאן נשארה ליאן, ודברים טובים קרו לה כל הזמן מבלי שתתאמץ. היא הייתה גבוהה ויפה כי נולדה גבוהה ויפה. היא כיכבה בסדרת טלוויזיה אמריקאית אחרי ששיחקה בהצגה אחת בלבד, ואת התפקיד בהצגה קיבלה כי הייתה גבוהה ויפה. שני בוחנים במעילי עור שחורים קטפו אותה משיעור משחק בבית הספר לאמנויות שבו אני לא למדתי אבל היא כן למדה.

אמא של קרן אמרה שאני עושה שימוש לא נכון בכתיבה: במקום להתמודד עם קשיי החיים אני מנסה לכתוב חיים מושלמים לדמות שלי. "תיצרי לה בעיות", אמרה. בסוף המחברת הפכתי את ליאן לאנורקטית ואמא של קרן הייתה מרוצה.

רק קרן ואמא שלה קראו את מה שכתבתי. התאמנתי בסבלנות. האמנתי שבמהלך שנת הלימודים האחרונה בבית הספר היסודי יראה הספר שלי אור, וכשזה יקרה ויפתיע הפתעה גמורה את הילדים בכיתה שלי ואת מורותיי, יישטש הגבול ביני וביני ליאן. לקרן לא הייתה סבלנות – בכל פעם שסיימה לכתוב שיר הייתה מתקשרת לתוכנית הטלוויזיה האהובה עליה בערוץ הילדים ומחכה שיעלו אותה על הקו כדי שתקריא אותו, ולא לחינם: פעמיים היא הקריאה את שיריה ופעם נוספת התחילה והשיחה נותקה. ואז, כמה ימים לפני שעלינו לכיתה ו', קיבלה בשורה משמחת: התקשרו אליה ממערכת התוכנית והזמינו אותה להשתתף בה השתתפות של ממש. חשבתי שזו תוכנית זניחה מאוד ולכן לא התעוררו בי רגשות. המנחים של ערוץ הילדים נראו לי מובסים וכלואים בקריירות שלהם כמעט כמו המורות בבית הספר, כנראה משום שדיברו בעברית.

"צחי יראה אותי משתתפת בתוכנית האהובה עליי", אמרה לי מהורהרת בטלפון.

הבא?" כך קראו לתוכנית. האולפן היה מעוצב כתא טלפון ציבורי ובתוכו שני כיסאות בר בגובה שסיפק פשרה בין אורך גופו של מבוגר לזה של ילד. המנחים, בחור ובחורה, ישבו לסירוגין עם ילד או ילדה בני עשר עד חמש-עשרה במשך חצי שעה וניהלו שיחה על נושא שברומו של עולם. בגלל שם התוכנית הנחתי שמוטל על הילדים לבטא מצוקה. השנה הייתה שנת 2000 וילידים לא היו טלפונים סלולריים, והמילה גובינא הייתה בשבילי שם נרדף לכאבי בטן, למחברות אבודות, לנדודי שינה במסיבות פיג'מות ולידיעה שאין באפשרותי לפתור בכוחות עצמי אף אחת מבעיותי. אמרתי כן. התיישבנו משני צדיו של שולחן פיקניק בקצה החצר ושוחחנו עליו. היא הבטיחה שמתוך עולם התוכן שאביא בעצמי ייבחר הנושא שעליו אצטרך לדבר בשידור, ולכן שאלה אותי בנימה אחידה רצף של שאלות מתוך דף שבקלסרה.

"מי המורה האהוב עלייך?"

"המורה לאנגלית".

"למה?"

"כי היא מלוס אנג'לס", אמרתי, ובעיני המלהקת ראיתי שהיא לא מתפעלת ממני, והוספתי: "היא גם לא מזדעזעת מכלום".

"ממה היא אמורה להזדעזע?" שאלה המלהקת.

"אני לא יודעת".

"את חושבת שאת מזעזעת?"

"אני חושבת שאני עלולה להיות".

היא כתבה הערה ארוכה.

"מה את רוצה להיות כשתהיי גדולה?"

"סופרת, עורכת דין, פסיכולוגית, שחקנית ומלהקת, אבל לא של תוכניות כאלה, יותר של סרטים וסדרות".

"למה לא של תוכניות כאלה?"

משכתי בכתפיי.

"את יודעת שלא תוכלי להיות כל הדברים האלה ביחד. את תצטרכי לבחור".

"שאלת אותי מה אני רוצה", אמרתי, "לא מה אני באמת הולכת להיות".

"אני כותבת אחד", היא אמרה, "אז תבחרי".

שתקתי.

"אני כותבת עורכת דין", אמרה.

השבתי שאני שומרת על זכות השתיקה.

בתום הריאיון נכנסנו פנימה. המלהקת נעלמה, ואני התיישבתי במסדרון ליד אמא של קרן, שהתבוננה במוניטור מושחר ולעסה מסטיק. "קרן הולכת לדבר על הכתיבה שלה", היא אמרה לי.

"לא יכול להיות", אמרתי, מכווצת, משום שהכתיבה הייתה הרעיון שלי ולא של קרן, העיסוק המרכזי שלי ולא של קרן. אני השקעתי שעות בהמצאה – וגרוע מזה,

בויתור על המצאות שלא עלו בקנה אחד עם המצאות קודמות – וקרן הייתה משתמשת שוב ושוב באותן מילים כדי להביע אותם רגשות.

"זה מה שמסרו לי", אמרה אמא של קרן.

"לא יכול להיות", חזרתי, "זה אפילו לא נושא כללי, הכתיבה שלה זה נושא אישי".

"לא על הכתיבה שלה", אמא של קרן תיקנה את עצמה, אבל רק החמירה את המצב כשהוסיפה: "על כתיבה בכלל".

ביקשתי מסטיק, ואמא של קרן אמרה שאין לה אחד בלי ניקוטין. היא אמרה שסוף־סוף הפסיקה לעשן, בשביל קרן המסכנה.

"לי דווקא לא מפריע הריח", אמרתי.

"נדבר כשתגורי אתי בדירה בלי מרפסת", אמרה.

קרן לא דיברה על כתיבה. היא דיברה על צחי. כשנשאלה איך התחילה לכתוב היא לא אמרה שזה קרה בעקבותי ולא אמרה שבחורה בשירה ולא בסיפורים כי אין לה כושר המצאה וסבלנות. היא אמרה שהאהבה שלה חייבת למצוא דרך החוצה, ושהילד שהיא אוהבת לא רוצה לקבל ממנה פתקים כי החברים שלו יורדים עליו, אבל היא לא יכולה לעקור אותו מהלב שלה, והוא כל הזמן בראש שלה, וכשהיא כותבת שירים היא מרגישה שהוא יכול לקרוא לה את המחשבות. המנחה נאנחה מרוב נחת ושאלה מי הילד המיוחד שמוותר על אוצר כמוה בגלל חברים.

"לדעתי הוא עוד לא לגמרי ויתר עליי", אמרה קרן למנחה, ואמא שלה ואני לחשנו בבת אחת – היא בצער ואני בכעס: "הוא ויתר".

ביום השני ללימודים בכיתה ו' עזבתי מוקדם. אמי אישרה שאני משתתפת באירוע תרבות. התחבקתי עם קרן והיא איחלה לי שאקבל נושא טוב. ביקשתי ממנה שתקלע לי צמות בשירותי הבנות כדי שלא אופיע בטלוויזיה בשיער נפוח, והיא קלעה אותן במיומנות ואמרה שאני נראית כמו בובה.

מכל הנושאים בעולם, ניתן לי הנושא "בנים ובנות". לידי ישבו ילדים אחרים שהצטלמו לתוכניות הבאות וקיבלו נושאים שכולם היו עדיפים בעיניי – "קבלת סמכות", "יחסים בין ההורים", "יחסים עם ההורים", "כסף". חיפשתי את המלהקת, פניתי לכל מי שראיתי במסדרון ושאלתי איפה היא, כי הייתי חייבת להתלונן, אבל היא לא הייתה שם. "בשביל מה הם משקיעים בתחקיר?" אמרתי לאמי בככי, "בשביל מה ישבתי אתה שעה מתחת לעץ אם בסוף הם רק רוצים לשמוע בנות מדברות על בנים? אני לא מאוהבת באף אחד ואני לא הולכת לספר להם עכשיו שאני כן".

"למה את צריכה להיות מאוהבת?" שאלה אמי.

"אז מה אני אמורה להגיד על בנים?"

רוב הזמן הדחקתי את קיומם. היו זמנים שהייתי נפצעת בסביבתם, בין שהיו פוצעים אותי בכוונה או משום שהיו זורקים חפצים זה אל עבר זה ולא הייתה בי הזריזות או הגמישות לחמוק מהם, אבל הזמנים האלה נשכחו, והאימה והתיעוב התכסו באדישות.

אם נקלעתי לחילופי דברים עם בנים הם היו מתנהלים במבוכה – לא מהסוג הנרגש, המונע מחיבה, אלא מהסוג המנומנם, המונע מניכור, שבו מתנהלים לעתים קשרי משפחה. היה אסור שידעו משהו על אודותיי משום שכל דבר הפך בזוי מרגע שמבטם הונח עליו.

הלכתי הצדה והצמדתי את המצח לפינה בין שני קירות. שרתי בלחש, בקצב של שיר מלחמה, "יש לי מה להגיד על בנים". שאלתי את עצמי בלי קול: "מה יש לך להגיד על בנים?" ניסיתי לדמיין את פניהם, אבל הם היו מטושטשים, והנושא כולו הלך וחמק ממני. מחשבותיי נדדו ושוב ושוב אל ליאן. ליאן חיבבה בנים. הבנים בכיתה של ליאן היו חביבים ועקבו באדיקות אחרי הסדרה שכיכבה בה. הם היו טובים במתמטיקה ושיחקו במשחקי מחשב אבל אהבו גם להיטי MTV וספרים.

אמי הניחה יד על כתפי ואמרה שקוראים לי.

אמרתי שיש לי בלאקאאוט.

אמי ענתה שזאת לא בחינה.

רגילי לא הגיעו לרצפה כשישבתי על כיסא הבר בתוך תא הטלפון. התאורה חיממה אותי ולא יכולתי להסתכל לכיוון אחד לאורך זמן. בזמן שאיפרו אותנו אמרתי למנחה שאני לא ממש מסתדרת עם בנים.

"נו, מעולה!" היא צהלה.

"באמת?"

"בטח! היה לנו 'בנים ובנות' כבר פעמיים, פעם עם בן ופעם עם בת. הבן היה מתאהב סדרתי, לבת היה חבר. זה דווקא טוב שאת מעדיפה בלי".

התאוששתי שתייתי מים. נזכרתי איך פעם אמא של קרן החזירה אותי מיום ארוך בים, ובתכולת התיק שלי לא חסר דבר, והיא פרשה את ידיה לצדדים כאילו רכבה כך על חד אופן וקראה: "בלי גבר!" ואמא שלי חייכה אליה ואמרה: "פמיניסטית אמיתית, אין מה להגיד".

"אני פמיניסטית", אמרתי למנחה.

"נו, מעולה!" היא צהלה.

התוכנית חלפה במהירות. תחילה נשאה המנחה מונולוג קצר על ההבדלים בין בנים לבנות. "לבנות הכול יותר קשה", היא אמרה, "זוכרות מה זה לעשות פיפי בטיוול שנת? זוכרות מה זה להחליף בגדים אחרי שיעור ספורט?" ואני הנהנתי נמרצות. אחר כך היא שאלה אותי אם אי פעם היה לי חבר. עניתי שלא, שבשום אופן לא. "בנים חושבים שמותר להם הכול", אמרתי, "הם תמיד קובעים את סדר היום כסופו של דבר, גם אם יש הצבעה. אכפת להם רק מספורט ולא אכפת להם בשום אופן מהחלשים בחברה. בגלל זה הם צוחקים על בנות שלא עשו להם כלום. כי הן חלשות. כי הן לא יכולות לנצח אותם בכדורגל. הם אלימים גם אחד כלפי השני, אבל מצדי שייחמו אחד בשני למוות, רק שיעזבו את הבנות. איך הם מצפים שבנות יתאהבו בהם ככה בכלל?"

בדקה האחרונה לשידור, בתום עימות טלפוני עם ילד בן עשר, שלא יכול להשתתף בשיעורי ספורט בגלל מום בלב, שטען שכל הבעיות שאני מדברת עליהן לא קשורות באמת לבנים ובנות, שאלה אותי המנחה אם יש לי מה להוסיף. "אם הכללתי יותר מדי אני מתנצלת", אמרתי והישרתי מבט למצלמה, "אני מתכוונת ספציפית רק לכל הבנים מהכיתה שלי".

השיעור הראשון בבוקר שלמחרת שידור התוכנית היה שיעור חברה. למורה המובסת שלי היו כוונות טובות. "פסגת המילניום של האו"ם מתכנסת בעוד פחות משבוע", היא אמרה, "ואני הייתי רוצה שנחשוב על עצמנו כעל ועידת פסגה כזאת לרגע, ולכבוד השנה החדשה נחשוב מה המטרות שאנחנו מציבים לעצמנו כאנושות וככיתה".

היא לא ידעה מכלום ולא הייתה אמורה לדעת, ואני הייתי מוכנה להרים את היד ולהציע הצעות לשיפור החיים באנושות ובכיתה, אבל דור חפץ הספיק להרים את היד לפני, ועוד לפני שקיבל את רשות הדיבור כבר נשמע קולו הצרוד, שהצליח כרגיל להיות בבת אחת מבדח לאוזניים מסוימות ומאיים לאחרות. "עם כל הכבוד לנושאים החשובים", הוא אמר, "יש בכיתה הזאת גם ילדים חשובים מאוד שמתראיינים בטלוויזיה. אולי נדבר עליהם?"

כולם חוץ ממני, כך התברר, עקבו בלהיטות אחרי התוכנית הזניחה של קרן, ולא היה אף ילד, חוץ משון הסיני, שלא צפה בי קוראת למלחמת מינים כיתתית. "היא הצביעה למצלמה עם האצבע העקומה שלה ואמרה שהיא מדברת ספציפית עלינו!" צעק דור חפץ.

המורה ביקשה שאתנצל. סירבתי להתנצל.

"כרגיל", פניתי אל המורה, "הבנים משתלטים על השיחה. אולי למישהי מהבנות יש מה להגיד? חשבת אולי לתת להן לדבר? אולי דיברתי לא רק בשמי?"

"אני אחליט בעצמי איך לנהל את הדיון בשיעור חברה", אמרה המורה.

הסתכלתי על הבנות. הסתכלתי על קרן. הן שתקו. הבנות האתלטיות, הרזות, העשירות, הלבושות ז'קטים מקטיפה, שיכלו להגיד כל דבר ולהישאר אהובות, לא אמרו דבר. הבנות הדחויקות, הממושקפות, השמנות, שלא היה להן מה להפסיד, לא אמרו דבר. הבנות שהיו חברותיי לרגעים קצרים או ארוכים לא אמרו דבר. חלקן כיסו את פניהן במבוכה וחנקו או לא חנקו את צחוקן.

"אף אחת לא מסכימה אתך, יא משוגעת", צעק דור חפץ.

"לא אכפת לי מהדעה של אף אחד בכיתה הזאת", אמרתי בעודי אוספת את חפציי ועוזבת את הכיתה בטריקת דלת, "אני יודעת שהעולם יהיה בעדי".

כשחזרתי הביתה התקשרתי לקרן – רציתי לשאול אותה למה לא הגנה עליי – אבל אמא שלה ענתה ואמרה שהיא לא בבית, שנשארה בבית הספר למבחני הקבלה של נבחרת הכדורעף.

"אז את עוד לא יודעת שתקפו אותי בכיתה היום וקרן לא עשתה כלום", אמרתי. היא נבהלה ושאלה אם הכו אותי.

"אף אחד לא הכה אותי", הרמתי את קולי, "היא פשוט יכלה להגיד משהו לטובתי כשכל הכיתה צולבת אותי על זה שהבעתי דעה בטלוויזיה".

"דעה", חזרה אחרי אמא של קרן בחמיצות.

"מה?"

"אני לא יודעת", אמרה, "הסיוס היה לא מוצלח משום בחינה".

"זאת לא בחינה!" צעקתי וניתקתי את הטלפון.

הלכתי לחדרי, לצפות שוב בהקלטת הווידאו של התוכנית. התאורה הלבנבנה של האולפן הפכה את שערי לבלונדיני כמעט ואת העיניים שלי לכחולות כמעט, ולראשונה אי פעם נראיתי לעצמי כמו ליאן. הקשבתי לדברים שאמרת. באנגלית זה היה נשמע טוב יותר, חשבת. אף אחד סביבי לא רגיל לשמוע ילדה מדברת ככה בעברית, חשבת, והוצאתי מהתיק שלי מחברת ספירלה כדי לכתוב מכתבים לכולם. לקרן כתבתי: "את בוגדת". למורה כתבתי: "הנה ערך 'חופש הביטוי' מהאנציקלופדיה העברית". בראש המכתב לאמא של קרן כתבתי "מפמיניסטית אל פמיניסטית", ובהמשך הסברתי לה שאנחנו, הבנות שלא טובות בספורט, חיות תחת טרור. "אם את טובה בספורט, כמו קרן", כתבתי "את נמצאת איפשהו באמצע. את לא בן אבל גם לא ממש בת, ונותנים לך לחיות. אבל בשביל מישהי כמוני החיים הם מלחמת הישרדות". ידעתי שהיא יודעת הכול. ידעתי ששאלה אם הכו אותי כי היא כבר יודעת הכול.

הפעלתי את ההקלטה שוב ושוב, עד שלא יכולתי לסבול יותר את הקול שלי, ואז קראתי את המכתבים שכתבתי ולא יכולתי לסבול גם את המילים. קרן לא התקשרה כל אחר הצהריים, ולמחרת בבית הספר אמרה שלדעתה יהיה לי הכי קל להמשיך הלאה אם אתנצל וזהו. לא התנצלת, ובמשך כמה שבועות אף אחד לא דיבר אתי.

החודש הראשון של כיתה ו' בבית הספר היסודי שבשכונת מגרשי הספורט מצפון לירקון הוא חודש קריטי – כך התברר לי בזמן אמת – שבו בכל שנתון ושנתון נרקם שיתוף פעולה בין הבנים והבנות לכבוד הקמתה של קבוצת כדורעף מעורבת. אני לא הפסקתי לפחד מכדורים ולא נבחנתי לקבוצה, אבל ראיתי אותם יושבים ביחד בהפסקה ומדברים. ראיתי את תנועותיהם של הבנים הפראיים ביותר מתעדנות. במסיבת בת המצווה הראשונה, שנערכה בנמל יפו, גיליתי שפשטה בנו מגפת זוגות. שאלתי את קרן מתי זה קרה. "בכדורעף", היא אמרה, "בשביל זה עושים את הקבוצה, נראה לי". בחורף המציאות מחוץ לכיתה בערה. שיעורי החברה הוקדשו לאקטואליה בלבד, והיינו מיעוט זעיר של בנות ובנים כאחד שהרים את היד כשנשאלנו "מי חושב שלישראל יש עדיין פרטנר לשלום". קרן לא הרימה את היד. צחי כן. בהפסקה הוא עבר ליד השולחן שלי בדרך החוצה.

"מה, הגר, את שמאלנית?" הוא אמר.

"כן, ברור". רציתי לשאול אם שמע אי פעם על פמיניסטית ימנית, אבל המאמץ לקמץ במילים כבר הפך להרגל.

"יפה", הוא אמר, ואז הטא כלפי מעלה את הספר שהיה מונח על ברכיי כדי לראות

את הכריכה. הוא היה בין הבנים המעטים שהגיעו למסיבת בת המצווה שלי, שנגמרה מוקדם מאוד משום שדמתה מדי למסיבות יום ההולדת הקודמות משום שהיו בה בעיקר בנות.

במשך שנים אסרתי על אמי להזכיר את ההופעה שלי ב"שיחת גוביינא". גם קרן, שסלחתי לה על בגידתה אף שמעולם לא התנצלה עליה, לא העלתה את הנושא מעולם. את קלטת הווידאו השמדתי עוד באותו שבוע, עם מחברת הספירלה שבה נכתב סיפורה של ליאן. אם הייתי נזכרת במשהו מזה – בדרך כלל בדמותי המובהרת בתאורת האולפן – הייתי נשטפת זיעה מרוב מבוכה ומצווה על הזיכרון, בהמוני גירוש, להיעלם מתודעתי לנצח.

הפעם הבאה שהאירוע הוזכר הייתה שנים לאחר מכן, בתיכון.

בחור גבוה מכיתה י"ב עמד לידי בתור לקפטריה וחיך אליי. "את היית פעם בערוץ הילדים, לא? היו לך צמות כאלה".

"נכון", השבתי, "נחמד שמישהו זוכר".

עיסת זמן

רק הרחוק המדוד
 בידיו לפער את חרכי התודעה
 היכן שמחשבות מתיכות עצמן
 לעיסה מלהבת של זמן.
 רק קצר הנשימה
 בכחו לשאתנו
 אל המשכו הקבוי של
 רחוב מתפתל
 שם
 מול פנינו המשתאות
 מסיצה הרוח
 את מתק עוגת התפוז
 שסבתא של מישהו אחר
 נהגה לאפות.

טבע, דומם

יש לתת לטבע לנצח אותנו כשהוא חפץ בכך.
 להניח לחם לבקע את שכבות הדבק של העור
 עד שתאים נמסים לתוך עצמם;
 לאפשר לקר להקפיא תנועה
 עד שתחושה הופכת שרשרת סלעים.
 תבוסות בידי אדם מלאשות הן ורומסות,
 מנמיכות את הקומה.
 נצחונות שמנצח אותנו הטבע
 משרטטים את מדותינו מחדש,
 כדי שנשוב ונתרוח במלואנו
 בתיקון.

* מתוך "להוות תאנים בקצה המחוק של הליפסטיק", ספר בכתובים.

אוקיינוסים קטנים

אנחנו אוקיינוסים קטנים

מ

פ

ז

ר

,

ם

נסוגים מרעש הזריחה

ונשברים אל

הלילה

הבא

מזוודת פוקר

טרופים

אמרתי לך

כמה שאני אוהבת מלהזאתי -

והרוח מלאה את החדר

בריח שלך

וימי הנערמים

נטרפו

על מזוודת פוקר

צלב זהב

כמו סכה שמנצנצת בשמש על ראש אהובתי

אלהים נועץ צלב זהב ברום הכניסה

כדי לסמן מחיבות או אהבה

חמוטל בר יוסף שני שירי זוגיות

א

אתה אוהב אותי,
נכון, אבל איני שלך
וגם אתה אינך שלי.
אתה יכול לנסע
ולשוב, או לא לשוב.
אתה יכול לחשב ולפנטז
על אחרות. הכי חשוב:
אתה יכול לומר לי
רק חצי אמת
ואת החצי הרקוב
לזרק, לבלע, להחביא.

לקרע את לבי -

אצלי לא תעשה זאת שוב.

ב

אל נא תאהב אותי לראונה!
את הפרנה אל תעזר לי להסיר.
גם תכשיטים מכסף וזהב
איני צריכה, אז אל תקנה עכשו.
אל תספר עלי לידידים.
הנה אביט עמק באישוניך המרצדים
וכבר אזמין אותך לארוחה אצלי, אתי.
אחלק אתך בסוף את מטתי.
תחמד אחרת, תחלק עלי במריבה -
רק אל תאהב אותי לראונה.

בשמחה ובטוב לבב

"תודה", אמר קונה בגיל העמידה,
שהגיע מפריס עם עניבה וחליפה
לקנות לו מקרר, מדיח וכירים
ב"היכלי חשמל" הצועקים ברדיו,
מקום מלא שונאים ובני שונאים
שקטים, יודעים איפה הכי בזול.
"בשמחה ובטוב לבב", ענה לו
המוכר, צעיר לא מגלח
עם כרס וכפה שחרה.
"בשמחה ובטוב לבב", חזר ואמר הקונה
בתמהון. "זה מהתורה, נס פה?
זה על אהבת השם, נס פה?"
והוציא מכיסו ממחטה מוגהצת
שהיתה נחוצה לו פתאום.

יעקב יעקב
שירים

שיח

היום בקשתי להשיח
עם גופך כְּאֵז
בְּמַלִּים קַטְנוֹת וְיַפּוֹת,
וּבְשִׁתִּיקוֹת גְּדוּלוֹת וְנוֹגְעוֹת
תַּחַת שָׁמַיִם גְּבוּהִים,
אֵךְ הֵייתִי לְךָ כְּנַחַל אֲכֹזֵב
שְׁזוֹכֵר רַק אֶת חֲלוּקִיו,
וְאֵת אָבִי עָרוּצוֹ מִנִּי אֵז
תַּחַת שָׁמַיִם נְמוּכִים.
היום בקשתי להשיח
עם גופך כְּאֵז,
אֵךְ הֵייתִי כְּעַרְעֵר בְּעַרְבָה
שֶׁהָרוּחַ פּוֹרַעַת תַּפְאָרְתוֹ,
וְהַחֹל מוֹנֵה שְׁבָרוֹנוֹ
תַּחַת שָׁמַיִם נְמוּכִים.
בְּבִקֵּר נְשֵׂאתִי אֶת עֵינִי
אֶל הַהָרִים הַזּוֹכְרִים...

כלולות

וְאֵיךְ הֵייתָ הוֹלֵכֵת הָרוּחַ אֵז
בְּשַׁעֲרוֹת רֵאשֵׁךְ לְחִמְדָּה,
וְאֵיךְ הֵיָה הַשְּׁבִיל פּוֹרֵשׁ לְרַגְלֶיךָ
אֶת מַרְבְּדֵי כְּסוּפֵי הַגְּדוּלִים
לְהֵיוֹתְךָ לִי כְּלָה.
וְאֵיךְ הָיוּ הָעֵבִים שֶׁמַּעַל רֵאשֵׁךְ
נוֹשְׁקִים אֶת עֵינֶיךָ אֵז בְּחִמְדָּה
בְּחַפְזָם אֶל הַרְחֵק
לְהַגִּיד שֶׁמֶךְ בְּעַרְבָה הַגְּדוּלָה

לְקַדְשֵׁךְ לִי כְּלָה.
וְאֵיךְ הֵייתָ הַלְּכָנָה
חוֹפָה עַל פְּנֵיךָ הַלָּה נוֹגָה
לְשִׁקֵּךְ מִבְּנֵיתְךָ הַדְּקָה
וְלִנְצֹר עֲבוּרֵי אֶת אֹר עֵינֶיךָ הַיִּרְקוֹת
לְשִׁיתְךָ בְּחִיקֵי כְּלָה.
וְאֵיךְ, וְאֵיךְ מְשַׁלֵּת בְּחֲלוּמֵי הַסּוֹעֲרִים אֵז
וְאֵיךְ תַּחַת צְנָה סוֹמְרֵת דְּמִים
הֵייתִי מַצִּיב חֲפֵתְךָ כְּלָה.
וְאֵיךְ נִהְרָו הַיָּמִים מִנִּי אֵז
וְאֵנִי דַעְתִּי אֶל חֲפֵתְךָ כְּאֵז
אֲחוֹתִי כְּלָה.

יוסי אלכי

שירים

חלונות האור

ספרי לי

על שעון הקיץ

בתחלתו של סתו חיי

ספרי לי איך טפסתי

אל חלונות האור

ללא סלם

מתחתי

ספרי לי

על אותו החיץ

שפער תהומות מול עיני

איך צמחו תלתלי

כשהתנערתי מגלי הקר

ללא קרן של חם מעלי

ספרי לי

על אותו השער

שנפתח בחריקה מול פני

איך עלו תפלותי

כשברחתי מדתי וקדותי

ומצאתי בעצמי

את אלהי

ספרי לי לאט, מעט

ספרי לי

אולי אדע ואפתר עוד בחיי

את החידה

יום ההיכרות ה־39

בעינים עצומות

ואצבעות על המקלדת

אני חוגג לעצמנו יומולדת

יום בו הכרתי

אותך ואת עצמי

יום של שנינו, הוא חג לאמי

זאת לא חכמה

להכיר, לברך ולהפרד

ולהתאדות בזמן מבלי להשאיר אד

אנחנו הכרנו

והמשכנו להכיר

כמו דגים

באקוריום ענק בלי זכוכית

למדנו את עצמנו כמו שלומדים עברית

המשכנו ביחד

חפשנו שבילים בשמש

ובעורנו נזרעו נמש אחר נמש

לא ותרנו לעצמנו

ובמיחד לא אחד לשני

אבל ידענו לחבר בין שמאלי לימני

נתת לי חיים

מעל לכל את עצמי

אני נשבע לך שזה לא משפט סתמי

הקמנו אהל

וסביבנו קם לו מאהל

ושבט גדול מסדר ומנהל

ובמדבר הגדול

כמו שני עצי שטה

למדנו לחיות ויצרנו שיטה

וחסכנו לימים

שיבואו אחרי הרבה זמן

או הנה הזמן נפרע היום במזמן

אני לא יודע

לזכר כאבים וצרות

אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁמֹכֵל הַבְּרִירוֹת
אֶת יִצְרָתְךָ לִי בֵּית
אֲרְמוֹנוֹת פָּאָר
יַחַד עִבְרָנוּ אֶת כָּל הַגְּדֵרוֹת
אֲזוּ הַיּוֹם זֶה יוֹם חַג
אֲחֵרִי כָּל טוֹבְךָ שֶׁל הַשָּׁנִים
בָּהֵן רָאִיתִי אֶת שְׁנֵינוּ מִשְׁתַּנִּים
וּבְעֵינַיִם עֲצוּמוֹת
וְאֲצַבְעוֹת עַל הַמַּקְלָדָּת
אֲנִי חוֹגֵג לְעֲצֻמְנוּ הַיּוֹם יוֹמוּלְדָּת

יער הארבעים

בִּיעַר הַשָּׁנִים הַצָּפוּף
מֵרַב עֲצֵיו אֵין לְרֵאוֹתוֹ
מִצָּאוּ עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם עֲצֵי חֲרָשְׁתְּךָ
אֶת עֲשָׂרִים וּשְׁשָׁה עֲצֵי חֲרָשְׁתִּי
וְהַצֵּטְרָפְנוּ יַחַד לְטַעַת עֲצֵי שָׁנִים
שָׁנִים
שָׁנִים כָּל שָׁנָה
הוֹסַפְנוּ אַרְבָּעִים זוּגוֹת עֲצִים
שְׁדָרָה בְּתוֹךְ יַעַר הַשָּׁנִים הָאֵפֶל
וּבֹא הָעֵרְפֶּל
וְעֵלְתָה גַם הַשֶּׁמֶשׁ
וְלַפְעָמִים שֶׁרְפָה בָּאָה
מִשְׁדוֹת קוֹצִים חֲצִים חֲצִים
שֶׁל סִכְנוֹת לְאוֹהֲבֵים
וּבִדְדוּנוֹ אוֹתָם בְּבִדְדוּנוֹ
וְנִעַרְנוּ אוֹתָם בְּעֲנַפֵּינוּ
וּבֹא לִילָה
וּבֹא יוֹם
וְהִמְרָאנוּ אֶל שָׁמַיִם פְּתוּחִים
וּבְרוּחַ נִגְעוּ צְמֻרוֹתֵינוּ
נוֹשְׁקוֹת זוּ אֶת זוּ
לוֹטְפוֹת זוּ לְזוּ

יַחַד
גַּם אִם שָׁרְשֵׁינוּ רְחוּקִים
גַּם אִם גְּזַעֵינוּ גָּמְעוּ
מִמְקוֹרוֹת שׁוֹנִים
גַּם אִם עֲנַפֵּינוּ כְּבִדוּ
וְעֵלִים צָנְחוּ, אֲבָדוּ
צְמֻרוֹתֵינוּ לֹא וְתָרוּ
הִתְכַתְּרוּ כְּזֹר
שֶׁל צְמֻרוֹת
יַחַד
כִּסִּינוּ גְּבָעוֹת
הָעֵלְינוּ יָרֵק בְּשִׁמְמוֹן
הִטְלָנוּ צֵל כְּבִד
שָׁמְרָנוּ עַל שְׁתִּילֵינוּ
שֶׁצָּמְחוּ לְצַדְנוּ
מִעֵלִים צְמֻרְתָּם
בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַרְךָ
לֹא נִתְּנוּ לְצִלְנוּ לְהִסְתִּיר
אֶת אוֹר מַחֲיָתָם צְמִיחָתָם
יַחַד
הַיּוֹם חֲרָשׁוֹתֵינוּ הִפְכוּ יַעַר
הַיַּעַר הַפֶּדָּה מִסְתוֹר
לְאַהֲבַת אִם
לְאַהֲבַת אָב
לְאַהֲבַת סִבָּה
לְאַהֲבַת סֶב
לְאַהֲבַת הָעֵץ לְשְׁתִּילֵיו
וְאַהֲבַת הַשְּׁתִּיל לְזֶרְעוֹ
וְאַהֲבַת הַשָּׂרָשִׁים
הַמִּתְחַבְּרִים זֶה לְזֶה
מִתַּחַת לְאֲדָמְתָנוּ
וְצְמֻרוֹתֵינוּ שׁוֹרְקוֹת
בְּסִימְפוּנֵי הַשָּׁנִים.

זר בן ארבעים וחמש שנים
באותו יום יצאתי לקנות לך זר
וקניתי את כל הבסטה
כזה אני בן אדם שמפזר
את כל היש שבי
וידעתי ימי גיהנם
ומצאתי גן עדן
בין הפרחים
שלא ידעו שיצאו אתי
מידיו של זה שסחורתו
יצאה ממנו ללא מקח וממכר
ואני מפזר ומפזר
ומחפש מקוד ומדרך
ומצאתי מבט רך
הקולט ויודע
מקשיב ושומע
בפניך פני זרי פרחים
שנפרדו מהשוק
ועל תלת אופן
ארוזים בידי מוכר פרחים
מימן
שרצה למכר לי זר
ומצא אותי מפזר
את כספיו ונכמרו רחמיו
ותוך גרוד הפדחת והגב
אמר: "אם אתה מתחמת, אני נותן חצי בסטה מתנה"
ועם תלת האופן לחץ במהירות
על הדושות
כדי להגיע אל היעד
היעד היה מלון מלכים
וראיתי את פניו הזורחים
"אם הייתי יודע לאן אנחנו הולכים
הייתי מחיב אותך כמו שמחייבים
בן אדם כמוך, שיש לו הרבה מברכים".
החזרתי לו את מחיר המתנה

ומבטו לא השתנה
"בן אדם שקונה פרחים של בסטה שלמה
קונה לעצמו גן עדן על פני האדמה".
"לא יקירי", מהרתי לענות, "זה לא הפרחים ולא הבסטה,
ולא המלון שאליהו מהרת ובאת.
גן העדן זה לא הפרחים
גן העדן הוא המענה על הצרכים
ואני נכנס לגן העדן
כי הצרך להיות אהוב קורא לי מאחת ויחידה
אחת התפורה עלי ממש לפי המדה
וגואלת אותי מיתמותי המאימת
זהו הכרתי עם הגיהנם מסתימת".

תלת האופן פנה מפרחיו, שעברו לאגרטלים
נאספו בהם הפרחים והעלים
וריח עתיד כסה את טרקלין המלון
"שתהיה לי בריא ושתדע ימים של שלום"
הוא חזר אל השוק ופתח מחדש את הבסטה
ומלא אותה בפרחים.

ושנים עוברות וחדשים הולכים
ועכשו יש לנו זרים של שנים
ובסטה מלאה בשבועות וחדשים
וימים מבטיחים חדשות לבקרים
וטוב לי בחמים וטוב לי בקרים
וארבעים וחמש שנים מלאות מקרים
השזורים פרחים מעבר לשוק הפרחים
והדרך שבחרתי היא הטובה שבדרכים.
נכדינו צוחקים, ילדינו מחיכים
ויש לי שושנה אחת בין הרבה מאד חוחים.

"אני מלמד את ילדי בן השנתיים להאכיל את הדובי יוגורט בכפית, / לצאת אתו לטיול בעגלה..." כותב יקיר בן-מששה בספר שיריו האחרון, ובתור מי שגדלה על שירת שנות השמונים, אני לא יכולה שלא להשתאות; תופעת האבהות החדשה תופסת את מקומה יותר ויותר גם בשירה העברית, ובן-מששה הוא אחר מנציגיה המובהקים. מדובר באבהות פעילה ונוכחת, ולא זו האידיאלית שעליה כתבו בעבר אלתרמן, ואפילו עמיחי, שוודאי היו בעצמם נדהמים מהאבות הצעירים שממלאים את הרחובות כשתינוקות בני יומם צמודים במנשא לחום המסוקס.

בשירו לעיל, "יולי 2014 אינו דומה", מתאר בן-מששה את מעשיו בתל אביב בעת מבצע צוק איתן, ונראה שהטמנת הראש בסלסילת האבהות היא התשובה שלו להתמודדות עם המצב. בשביל בן-מששה האבהות היא התשובה, והדבר ניכר בשאר שירי הספר. מדובר באב שמגדל את ילדיו ומטפל בהם, אשר מוהל בשיריו את חומרי היום-יום הבנאליים ביותר עם הביטוי הנשגב, ואפילו המית, של חוויית האבהות שלו. אך בן-מששה אינו המשורר היחיד ששיריו מבטאים את התופעה החדשה, גם אם הוא הבולט שבהם.

כשחיפשי מאמרים או התייחסויות לתופעה בשירה העברית לא מצאתי דבר. עד שנות התשעים הקטגוריה "גברים" כסובייקטים ממוגדרים וממגדרים כמעט לא נחקרה. אנתרופולוגים הסיקו מסקנות על גבריות מתוך מחקרים על נשים, או מתוך תחומים אחרים בתרבות שחקרו. החוקרת שפרי-האדג'ס, אשר מחקרה כלל צפייה בהתנהלות בכפרים באירלנד בשנות השבעים, כתבה כי בתהליך הסוציאליזציה גברים לומדים כי אינם מתאימים לטפל בתינוקות מתוך הבניה תרבותית המשקפת את הדרתם מתחום האבהות. מחקרה של טאגארט שנערך במקסיקו ב-1992 הראה, לעומת זאת, כי רוב הילדים הנוהגים לישון עם אבותיהם עד גיל הבגרות נקשרים אליהם לא פחות מאשר לאמהותיהם. במקסיקו האבהות היא חלק ממהות הגבריות. האבות שם נושאים את תינוקותיהם על הידיים 47 אחוז מהיום, ומחבקים ומנשקים אותם הרבה יותר מאשר אמם.

מעט מחקרים סוציולוגיים התייחסו לתופעה. לפי מחקרן של רינה שחר וקרן ליוש מתחילת שנות האלפיים ("האבהות החדשה", 2007), בעשורים האחרונים התרחב מגוון "סוגי הגבריות". השינוי בזהות ובמודל הגברי המסורתי הוליד את המושג "ניו-מניזם", מודל גברי חדש בעל תכונות כמו תקשורתיות ואקספרסיביות רגשית, המבוסס על גישה הומניסטית של הגבר, הן כלפי עצמו והן כלפי סביבתו. המעבר הזה כולל יותר על התנהגויות ותפיסות גבריות מסורתיות ופיתוח התנהגויות הנחשבות נשיות,

ובכללן איזון בין חיי העבודה לחיי המשפחה, פיתוח מודעות אישית לצרכים ורגשות, ובעיקר מודעות למחסומים חברתיים הנושאים מסרים מסורתיים באשר לזהות הגברית. במהלך העשורים האחרונים חל בתרבות המערבית תהליך הדרגתי של ריכוך הסטריאוטיפים הנשיים והגבריים. בעקבות המהפכה השוויונית והתהליכים החברתיים שבעקבותיה נכנסו אמהות רבות למעגל התעסוקה, חלוקת התפקידים בבית השתנתה, וממילא גברה ההתעניינות בתרומת האב וביכולתו לתפקד כמטפל מרכזי. בהדרגה קיבלה דמות הגבר החדש במסכי הטלוויזיה ובכתבי העת לגיטימציה חברתית לא רק לפעול, אלא גם להרגיש. בישראל, מדינה שחיה על חרבה, שינוי זה מהפכני עוד יותר וראוי לציון ואף לשבח. בעקבות זאת החלו להישמע גם קולותיהם של האבות, ואלו לימדו כי הם בעלי פוטנציאל להורות מלאה ומשפיעה, ממש כמו האמהות. טיפול יומיומי, הכולל החלפת חיתולים, האכלה, רחיצה וכיו"ב – כל הפעולות שהיו בעבר נחלת האם – תופס כיום נתח ניכר מזמנם של האבות החדשים, אשר מפנימים את תפקידיהם. אלו כוללים סטנדרטים וציפיות עצמיות, המלווים גם בקונפליקטים, כמו עומס היתר מעצם מילוי תפקידים חדשים לצד מסורתיים, ואפילו תחושת אשמה על הזמן המועט שהם מבליים עם ילדיהם. כך או אחרת, השינוי הזה הוא ביטוי מובהק ומרגש לשחרור האישה, לצד שחרור הגבר.

כיצד הדבר בא לידי ביטוי בשירה העברית? ההתייחסות לילדים בדורות הקודמים הייתה מועטה, ממש כפי שההתייחסות למקומם בחברה הייתה מינורית. כאשר פרסמה המשוררת דליה רביקוביץ את ספרה "אהבה אמיתית" בשנת 1987, אשר כלל שירים על בנה היחיד, עידו, קיבלה ביקורת שלילית מהמשורר דוד אבידן. השירים, שביטאו התרפקות על חוויית האמהות החדשה של המשוררת, לא תאמו את הציפיות שהיו לאבידן מהפואטיקה שלה, והוא ודאי ביטא את רחשי לבם של רבים. שלושים שנה אחר כך מתקבלים ספריו האחרונים של יקיר בן-מששה, שרובם שירים על ילדיו, באהדה ובהתרגשות בקרב קוראים וקוראות כאחד. אין זה מפתיע; במשך ההיסטוריה זכו פריצות הדרך הנשיות להסתייגות וביקורת, לעומת החידושים הגבריים. שירת האבהות החדשה מתקבלת אפוא בזרועות פתוחות.

אבות ראשונים

"שמרי נפשך, כוחך שמרי, שמרי נפשך", כתב נתן אלתרמן לכתו תרצה בספרו "חגיגת קיץ", שראה אור ב-1965. הוא פנה אליה בדאגה אבהית נרגשת לנוכח קשייה, וצירף כמה עצות אבהיות. השפה, כמו החוויה, מבטאת הרבה מאוד, למעט משהו מן היומיומי והבנאלי. אין זה מפתיע. ידוע כי לצד אהבתו העזה לכתו, נטל אלתרמן חלק מועט ביותר בגידולה (כמו רוב האבות בתקופתו). גם יהודה עמיחי, אף שנכח יותר בחיי ילדיו, כך לדברי בתו עמנואלה ("הוא חיכה לי אחרי בית-ספר עם ארוחה חמה. הוא היה מכין מרקי עוף מאוד טובים וגם ריבות מעולות... הוא לקח אותי לשיעורי בלט... הוא היה אבא דאגן כזה", מתוך ריאיון לשגיאה בן נון ב-5.2.2012, NRG),

לא הצליח פשוט להישאר בבית. הוא אמנם הקדיש כמה משיריו לבת הזקונים שלו, אך העדיף לכתוב על החוויה הנשגבת של האבהות, למשל ביום לידתה (בשירו "ביום בו נולדה בתי לא מת אף איש"), ולא על חוויות היום-יום המשותפות. בשירו "בת זקונים", שהופיע בספרו "שעת החסד" ב-1982, מתגלה מעט מכך: "לפעמים אני נשען על ידית העגלה/ שבה אני מסיע אותך:/ משענת קנה חזק", או כאשר הוא כותב על הדייסה המתוקה בקערה הצבעונית, שממנה הוא אוכל, ועל משחת התינוקות שבה הוא משתמש "כדי להרגיע את עורי/ הנבקע מרוב שנים", אך בשתי הדוגמאות הללו משמשים חומרי היום-יום אמצעי לומר משהו רחב וגדול יותר על עצמו, או על כתיבתו, ולא על אבהותו דווקא.

בשלושים השנים שלאחר שירי עמיחי בלטו בכתיבתם משוררים כמו נתן זך, אריה סיון, אורי ברנשטיין וישראל פנקס – ואף לא אחד מהם כתב על ילדיו. רביקוביץ, כאמור, כתבה על בנה עידו ב"אהבה אמיתית", והמשוררת רחל חלפי כתבה במשך שנים רבות שירים לבנה, אך היא פרסמה אותם רק ב-2011 בספר "שירים לדניאל". מדוע רק אז? שמא לנוכח הביקורת שספגה רביקוביץ מאבידן? ומה באשר למשוררים, האם למרות קולה של המהפכה הפמיניסטית שכבר הדהד שנים רבות עדיין לא בשלה העת לכתוב על האבהות הפעילה בחברה הישראלית? או שאולי עוד לא הייתה כזו בקרב המשוררים?

בשנת 1996 פרסם רוני סומק שירים ראשונים לבתו היחידה שירלי. בספרו "גן עדן לאורז" מופיעים כמה מהם, ביניהם "שיר לילדה שכבר נולדה", אשר קשה שלא להשוותו לשירו של עמיחי. נשימת הילדה, חייה וקיומה הם כאור המגדלור בחייו של האב-המשורר, שכמעט נטרף בשיני הים, בשיני החיים. אלא שבשונה מעמיחי, אשר מרחיק אל שער הגיא, סומק מרחיק רק מרחק פואטי: הולדת הבת הביאה אושר לעולם וקיומה הפך מיתי ממש, בעוד שבהמשך השיר מתקרב המיתי אל האישי, גם אם מתקיימת שוב הרחקה מטפורית מורכבת. גם אצל עמיחי וגם אצל סומק קיומה של הבת הוא אידאל למשמעות קיומית, והוא מבטא גבהות ויופי, אך לא ברמה היומיומית דווקא.

אצל יוסף שרון, בן דורו של סומק, מצאתי שיר שכתב לבנו בספרו "סיפור איטי", שראה אור ב-1994: "דיוקן של מתי מנסה להירדם". ההתבוננות של האב בבנו הישן מורחקת באמצעות המילה "דיוקן", ומתוך המרחק האמנותי הזה הוא כותב כיצד הוא מתבונן בו מרחוק מתהפך במיטתו, קם וניגש אל החלון ומביט באנשים המתהלכים ברחוב הגשום. החומרים היחידים מעולמו הפרטי של הילד מובאים בתחילת השיר: "הספרים שלו מסודרים על המדף", והפנייה אליו, בגוף שלישי ולא בגוף שני, מעידה אף היא על המרחק המסוים שבוחר לנקוט האב-האמן-המשורר.

אילן שיינפלד, שזעיר משרון בשבע שנים בלבד, הפך לאב רק בשנות החמישים לחייו. שיינפלד, מראשוני היוצרים ההומוסקסואלים המוצהרים בישראל, תיאר בשנים האחרונות בגילוי לב את הליך הפונדקאות שעבר ואת הפיכתו לאב יחידני לתאומים.

בספרו "ספר התמורה" שראה אור ב-2017 מתפרסמים יותר מארבעים שירים המתארים את שני בניו ואת התנהלות חייהם, מן היומיומי ועד הבנאלי. חשוב לציין את השיר "ציפור" שבו מתאר האב היחידני את אהבתו כ"אהבת אב ואם", זו המכילה את שני ההורים, ובשיר "הנקה" הוא אף כותב על אהבה אמהית מאוד, החל במגע הקרוב והאינטימי וכלה בהנקה, פעולה שאינה אפשרית אלא לאם התינוק. אלא שכאן מדובר בשירים המספרים על אבהות יחידנית חדשה, מהפכנית ופורצת דרך.

נחזור למיינסטרים. בשנת 2007 מופיע לראשונה בישראל ספר שירה של משורר המקדיש את כל שיריו להיריון ולליווי הלידה של בתו הראשונה. "בשנה הראשונה לחייך" של רפי וייכרט נכתב ונחתם חודש לפני לידת הילדה, אך מתפרסם שנים אחר כך ("כנגד עין הרע"). ב-2009 מפרסם וייכרט ספר נוסף המוקדש כולו לבתו דר, "שירים לדר", שירים המלווים את עשר השנים הראשונות בחייה, שאותן הוא מתעד. שני ספרים אלו, של משורר הכותב לבתו ומקדיש לה אותם, הם מעשה חלוצי בפואטיקה העברית. שירי ההלל אל הבת, שמבחינה זו מזכירים את שיריו של סומק לבתו, נכתבים בצורה חופשית, בגלישות, אך גם בחריזה ובמשקל קבועים, מה שמעניק לשירים הדהוד דווקא לשירה הוותיקה יותר. אלא שאל הבית בשיר "אבהות", למשל, חודר היום-יום: "להחליף לך חיתול/ המגון לחיים/ להתוות לך מסלול/ אל מחוץ לרפאים". וישנם רבים נוספים, כמו השיר "חפצים", שאותם מבקשת התינוקת להשיג ואינה מצליחה תמיד ("דפי עיתון מרשרשים" או "לחצני טלפון שקורצים מהמדף"), או השיר "אמבט", שבו רגע הרחצה הראשון של התינוקת מטונימי להתבוננותה הראשונית בעולם בעוד האב מבקש לשמש עד לכך: "הייתי רוצה לעמוד שם תמיד, / לצפות בך תמימה-בת-שבועיים/ כשהטיפות זולגות על פנייך והעיניים/ נפקחות בניקיון המבט".

שירת האבהות החדשה

המשורר ליאור שטרנברג, יליד 1967, התייחס ברבים משיריו לשתי בנותיו הקטנות. בשיר "בתי, במושב המכונית האחורי", שראה אור בספרו "באור החם" משנת 2008, הוא מתאר רגע אינטימי בין האב לבת: "שמאלי חובקת את כיסא הבטיחות" וכבר מוהל את מעשה החולין באלוהיה לשיר השירים הנשגב. בשיר "טקסי הערב", שפורסם ב-2012 ולקוח מתוך ספרו הבא בשם זה, הוא מפליג רחוק יותר ובוחר לכנות את השגרה הביתית של רחצת הבת בערב "טקס", וכל זאת לצד האירוניה המחויכת בפתיחה: "אפשר לומר שהחגיגות מאתנו והלאה". בהמשך מעידים הפירוט והספציפיקציה של החפצים על נוכחות מלאה של הדובר בטקס ההשכבה היומיומי הזה, שנפתח "בין שבע ושבע ושלושים בערב, / כשהיא, הנעה בינינו ובין החדרים, / אוספת את חיוכינו כגרגירי תירס מצלחתה". הבית השני מתחיל בשאלה גדולה: "מה ניתן לה עוד בשעה כזו?" והתשובות בהמשך הן "קטנות": "אמבטיה גדושה מים חמים, משפכי פלסטיק קטנים, / צב, לווייתן, כוכב ים, סבון ריחני על גבה, שכמותיה".

אלו בדיוק הצעצועים שיש כמעט בכל אמבטיה של עולל או עוללה, מה שמחיה את התמונה ומעורר הזדהות. הפואטיקה של שטרנברג כורכת את הדומסטי על כל חפציו עם השאלות הנשגבות והקיומיות שלנו כבני אדם, בעוד הילדה מונחת במרכז הבית, במרכז חייהם של הוריה. בספרו האחרון, "מעט", שראה אור ב-2017, כלל שטרנברג שירים נוספים על בנותיו, ביניהם "חדר הילדות", ובו התיאור: "יפחת מוצץ אבוד" מזניקה את האב ממקומו "לחדר החשוך" כדי להרגיע את הבת הבוכה. אלא שעל ספו של החדר הוא מאט ו"דורך בשקט בפריכות/ הנשומה", מקשיב לנשימת הילדה השקטה ו"מניח בין אצבעותיה/ את מוצץ הסיליקון שהסתבך בתוך/ קפלי הפוך". ואז הוא מתבונן בה: "פה פעור, יד/ קטנה תרה. סוד/ מתוק באור מועט". תמונת האב המתבונן בבתו הישנה אינה מתוארת ממרחק מה, כפי שבחר יוסף שרון לתאר את דיוקן בנו הישן; כאן יש היחלצות של האב המטפל לבכייה של הבת, אקטיביות בעצם הנחת "מוצץ הסיליקון" בין אצבעותיה.

שני משוררים נוספים, אבות לילדים ובני דורו של שטרנברג, כותבים לבנותיהם. אחד מהם הוא גיא פרל, אף הוא יליד 1967, המפנה את שירו "את עומדת מולי", שמתפרסם בספר שיריו הראשון, "יש נקודה מעל לראש שלך" (2013), לבתו המתבגרת. השיר מתחיל במטפורה יפה המשלבת בתוכה את היומיומי באופן כמורטבעי: "בתי הגדלה מסירה/ מעליי את התינוקת האחרונה/ כמו שמיכה בבוקר". בבית השני הוא מוסיף: "לפעמים אני עוד מרים אותה על הידיים או/ עושה לה 'חמור' עד לאמבטיה/ ושנינו מחייכים בידיעה שאפשר/ גם בלי". ובכלל, "עד מתי זה יכול להימשך כששן בשר/ חדשה מנצנצת אליי באור מתרחק/ כמו פנס של ספינה במורד הנהר". ההתבוננות בילדה המתבגרת, בהפרדה ובנפרדות הנבנות בין האב לבתו ("בכל יום מביטה בי עוד פחות מתוכי וכבר/ עומדת מולי/ מבחינה בפרטיי"), מובאת כבר בשם השיר: "את עומדת מולי". הפעם לא האב הוא העומד מולה ומתבונן, אלא הבת היא שבוחרת לעמוד מולו. בבית האחרון חוזר פרל אל התמונה הביתית: "כעת הפרידות קלות, הבכי קצר, לפעמים/ בסוף הארוחה היא מורידה צלחת בלי ליצור קשר עין".

המשורר אלי אליהו, יליד 1969, בן דורם של שטרנברג ופרל, הפך לאב בשנים האחרונות. בספרו השלישי "איגרת אל הילדים", העתיד לראות אור השנה, נכלל השיר "סימני חיים", שבו מתוארת ההתפעמות לנוכח הפלא החדש בחייו, לצד אותה חרדה "אמהית" מוכרת: "ההפחד הזה בלילות/ כשהיית פעוטה, והיית ניגש/ אל המיטה, לבדוק אם לבך פועם, / והייתי עוצר את נשימת/ כדי שאוכל לשמוע את נשימתך, / והייתי עומד שם חרד, / עד שהייתי רואה/ את חוזק עולה ויורד. // וידעתי כי אלה/ סימני החיים/ שלי". האב מצהיר כאן על קשר סימביוטי ממש בינו לבין בתו, ומעבר למשמעות שהילדה מעניקה לחייו ברמה היומיומית, מדובר במשמעות קיומית והישרדותית של ממש, שהנשימה שלה, כמו הנשימה שלו, היא אות וסימן לה.

בשיר מספרו "עיר ובהלות", שראה אור ב-2011, מתאר האב את הרגע האינטימי

שבו הוא מנסה להרדים את בתו התינוקת. הוא מתהלך בחדר אנה ואנה, "בדבקות של מתאבד", כשהילדה נישאת ב"עריסת זרועותיי" והוא לוחש באוזניה "לחשי אהבה". רגעי האינטימיות הצרופה לא ייזכרו בה, לדבריו, "אבל מכאן ולשארית/ חיך, תבקשי/ נפש אחת/ בעולם שתדבק בך, / כפי שאני". ההתפעמות מן החיבור הרגשי והאינטימי הזה הייתה שמורה בעבר לשירים שכתבו משוררות, ואילו כאן הוא מנת חלקו של האב. בשיר נוסף מאותו הספר מתאר אליהו את שנת הילדה ה"טהורה מכלום", ומוסיף את האקטיביות החדשה: "אם תבכה נקום. / נדדה, אפילו כל הלילה, / מקיר אל קיר. // כאסירים כבולים/ בשלשלאות אהבה".

אלא שמכל משוררי הדור הנוכחי, האב בשיריו של יקיר בן-משה מופיע לרוב יחידי בטיפולו בילדים, ודומיננטי ביותר; בן-משה, הצעיר מכל הנוכחים לעיל, יליד 1973, פרסם עד כה ארבעה ספרי שירה. ספרו השלישי, "אח, לו היה לנו קלרינט", שראה אור ב-2013, נפתח בשיר ארספואטי שכותרתו "אגרוף יופי", שממוקם עוד לפני השער הראשון, בחירה שמכריזה על נוכחות הבן בספר. האב המשורר מזדהה עמו: לכולם יש ציפיות שהוא יכתוב שירים, ממש כמו הציפיות שיש לעולם מהילד: להכניס מוצץ לכיס מכנסיים רוויי קפלים. בן-משה מעמיד את שתי האפשרויות הללו כשתי פעולות שוות בחשיבותן. בהמשך האב והבן מתבוננים בשושנה, רגע מזוכך של השניים, והאב כמו חווה לראשונה את הדברים דרך עיניו של הבן וחי מחדש דרכו, חווה את "תחושת הראשונות". וכך, בשעה שכולם מצפים ממנו לכתוב שירים הוא "מגלה את העולם", את עולמו של הילד: "הנה פרח סבא, שבפווו ארוך מתזו את תלתליו... הנה פרח ילד צהוב... הנה עץ ברוש, שאפילו הדובי לא יכול לעקור ממקומו... והנה עץ פיקוס... ההתבוננות הראשונה, כמו "רגע של הולדת", מתאפשרת בזכות הילד והמפגש האינטימי שלו עם האב. שני העולמות – הנשגב והיומיומי – ששילובם אפיין בעיקר את שירתו של שטרנברג אך נכח גם בשיריהם של פרל ואליהו, הופכים כאן לאחד: "כי הלב שלנו עמוק, וכמו השושנה הוא רווי סודות, / ולך תנסה להכניס לתוכו מוצץ /- אולי אז תצליח לצעוק 'יופי, אבא' ולרוץ לזרועותיו, / רטוב מאהבה". הבן והאב הופכים אחד: כפי שהבן רץ לזרועות האב, כך האב רץ לזרועות העולם, שניהם רטובים מאהבה.

בן-משה כותב על האבהות כמו שאף משורר לא עשה לפניו: ראשית, בעצם ריבוי הכתיבה על ילדיו; ושנית, בעצם פירוט הרגעים הרבים והיומיומיים, הבנאליים להחריד, בתוך קיום לירי עשיר. בשיר "אבן השתייה", למשל, הנפתח ברגע אינטימי ויומיומי להפליא, הוא מערב את הקודש בחול, את הפרטני עם המקודש ביותר: האב והבן יושבים זה מול זה "ועושים קקי", "אני על האסלה, אתה בעגלה". שיאה של האינטימיות, המפורטת בבית השני באופן נשגב שאינו יכול אלא להעלות חיוך על פני הקורא: "דממה, דבר אינו חוצה את המבט המעורפל, / העיקש והנחוש, / הנזרק מן הפנים המתאדמות". ואכן, "הבית עוצר את נשימתו". אחר כך "אני מסיר ממך את החיתול המלוכלך/ וכבר שנינו בסלון, שומעים את הכורל הבלטי/ מקנטטה 78 של

באך, בעודך מניח ראש קטן/ על כתפי השמאלית". באותו הבית כורך בן-משה את החיתול המלוכלך שהוא מחליף לבנו התינוק עם הכורל הבלטי של באך, שיר תפילה ששר הקהל בכנסייה. החרו - מלוכלך ובאך - מלכד את קצות החולין והקדושה גם מצד המצלול. בבית הבא, שאינו אלא שורה אחת בודדת, מדגיש זאת המשורר: "זהו קודש הקודשים. אבן השתייה". המקום המקודש ביותר בבית המקדש אינו אלא רגע האינטימיות היומיומי של האב והבן יחדיו. ה"זוהר הכחלחל" ה"מציף את הבית" בסיום השיר, עוטף את התמונה של האב והבן הנעים לשמע צלילי האבוב והכינור, התינוק בידי אביו, ומשווה לה את האווירה החגיגית המקודשת. גם כאן, כמו אצל שטרנברג, פרל ואליהו, הופך המעשה הטיפולי היומיומי לרגע טקסי ונשגב.

שיר נוסף על התבוננות של אב בכנו הישן הוא "כמה אוזניים אדם אחד צריך" שאתייחס רק אל סופו, כאשר האב מביט "בשפתיו הרפויות ובפיו הפעור" של הבן ומבין כי "ישן לצדי נקיק". בבת אחת נרדמתי לתוך ההר". האקט הזה, שלא כקודמיו, מביע אותה סימביוזה שניכרה בשירו של אליהו, שכאן הופכת להתמזגות. האב אינו נותר מתבונן, וגם אינו מסתפק במגע בבן הישן, אלא נרדם אתו ואפילו בתוכו, "לתוך ההר".

שירים רבים בספר הזה מתארים את הבית, את ההאזנה המשותפת למוזיקה, את ההליכות המשותפות לגן, את קשיי הפרידה, את ההשכבה והבכי בלילות, את הילד הישן, את הבן השני ואת המגע הרב בין האב לבניו. הדובר האב בשיריו של בן-משה הוא הורה מטפל ונוכח בכל ישותו בחיי בנו, דבר שמתאפשר לקיים ולכתוב עליו בשירה רק במאה הנוכחית. הדאגה האבהית לקיומם של הבנים אינה רק במובן הכלכלי וההישרדותי, כמו שהרגישו רוב האבות בעבר, אלא גם דאגה קיומית וחרדה הורית שהייתה עד כה בעיקר נחלתן של אמהות, דאגה הנובעת מן המקום הנפשי והרגשי הקרוב, הסימביוטי, של האם ותינוקה, אשר הפך עכשיו גם לנחלת האבות החדשים.

דאגה זו מתעצמת בשירי ספרו האחרון של בן-משה, "הדלתא של חייד", מ-2017. כאן השירים מיועדים לשני הבנים, והאינטימיות גדלה עמם. בשיר "אין מה לחשוש" מתאר האב את כאב הבטן של הבן. הוא מתבונן בו "נאנק בשקט" כשהוא מנסה להתמודד לבדו עם הכאב ולא מבקש מהאב לעסות את בשרו כבעבר. הילד זוהר "בתוך סלסילת בדידות של אור נצח", והאב מגיש לו "כוס מים, צלוחית פירות חתוכים/ ושני ספרים חדשים". הילד הגדל מכניס גם אל השיר את כובד הראש שהוא חלק מחייו עתה, והאב פונה אליו בטון מתאים: "מיכאל, אנחנו מכירים זה את זה זמן רב, / ארבע ורבע שנים. // אני בא והולך, אתה הולך ובא", ומסיים במילים אינטימיות של הגוף: "אין מה לחשוש להכניס בינינו את הגוף. זה ביתנו". הדאגה והכאב, מנת חלקו של הורה קרוב המתבונן בילדיו גדלים ומתרחקים ממנו באופן טבעי, ניכרים בשירי הספר הזה במיוחד. קשיי ההינתקות והפרידה, שאותם הזכיר גיא פרל בשירו לבתו המתבגרת, באים לידי ביטוי למשל בשיר "שאון העולם", המתאר את החוויה

של השארת הילד בגן הילדים כשהוא בוכה וצועק, חוויה כאובה ומוכרת לכל הורה: "מה יעשה אב שנוטש את ילדו לבכי גדול?" הוא שואל בתחילת השיר ואין לו תשובה מלבד כתיבת השיר. הוא מתאר את הרגע שבו יצא מהגן, טרק מאחור את שער הברזל, כלא את ילדו צורח, בועט, שואג את השם "אבא" שוב ושוב. ההתמודדות עם המילה "אבא", עם ההיות אבא, מועצמת בסיום השיר: "אתה בורח במהירות, כבר בקצה העולם/ ועדיין שומע את הבכי/ לא ידעת שהמילה אבא ארוכה כל כך". הפנייה בגוף שני אל אותו אבא, הוא עצמו, ואולי לרגע מעין אבא נפרד ממנו, מעצימה את המרחק הכפוי מן הילד, שלפני כן ממש נרדם בתוכו, ושהגוף שביניהם הוא ביתם. כאן הפרידה של גוף מגוף, נפש מנפש, היות מהיות, מכאיבה ונוכחת.

גם תהליך הנפרדות המכאיב מתואר באמצעות חומרי היום-יום הבנאליים ביותר. בשיר "רק הלב מתרסק", הכתוב בשורות ארוכות, כסיפור (אולי משום שזהו סיפור חיינו), מתוארת פרידה מתמשכת ואין-סופית, שבה כבר מתגלעים הפערים בין עולמו של הילד, ש"מנסה לספר לי על כדורגל, על משחקי היורו שיתחילו עוד מעט", ובין עולמו של האב, המבקש מהבן להקשיב ליצירה של באך, האקטוס טרגיקוס, המעשה הטרגי, שהמילים המופיעות בה הן "זמנו של האלוהים הוא הזמן הטוב ביותר". ואכן, מדובר כאן בטרגדיה שמקורה בזמן: הילד גדל ובונה לעצמו עולם אחר ונפרד מעולמו של האב; הנפרדות היא הכרחית, והיא מכאיבה לאב, בפרט לאב המגדל את ילדיו ומטפל בשגרת היום-יום.

בשיר הקרוב לסיום הספר, "שירת האבהות", חוזר בן-משה אל מעשה הכתיבה ומחבר אותה למעשה האבהות. הדבר מתרחש בסיטואציית חולין פשוטה, כשבנו הקטן איתמר מבקש ממנו פירוש מילולי לעצמים בזמן ששניהם רוכבים על אופניים. הנסיעה היא בתוך שיר: "במדרונות השיר/ אני אוחו בגופו של בני הקטן, / מדווש מהר, עמוק לתוך הרגע האילם, / שאין בו דבר להפריע את הנוף". אלא שהמילים המחברות בין שני המעשים - האבהות והשירה - הן גם אלו המפרידות בין האב לבן. ככל שהעולם יהיה מילולי יותר בשביל הילד, כך הוא ירחק מן האב ותופר הסימביוזה, אותו תום ראשוני ינקותי שהתאפשר בעבר ולא עוד. אלא שהילד מבקש להרגיעו: "אבא מה זה. / אין מה לדאוג. זה רק העולם/ שגדל לנטוש אותנו עם בוא המילה". ובמילים אלו, שבהן הילד מאחד את עצמו ואת האב אל מול העולם הנוטש, נשמעת התקווה לאותו חיבור כל יינתק לעולם של אב המגדל את בנו ושר את שירת חייו.

בחדר מאובק וצפוף למדי שכמו עיצבוהו בחוסר סדר מוקפד המשכיח לרגע ששני גברים גרים כאן זה בצד זה סובב דב את המברג הקטן כשהוא עמל על אחת מפיונותיה של כרס הטלוויזיה ששותפו אסף מהרחוב. איש לא צריך כבר קופסה עבה שכזאת, ולא פלא שהשאיירה בצד הדרך כאנדרטה לתמונות שהתיישנו. "תכף היא תעבור, איך שראיתי אותה הרגשתי, רק ניתן לה לחיצה פה או נחליף חיבור והיא תחזור לחיים. קשה להבין אותם שהשאיירו ככה, תראה, אתה שומע בוריס", כך הוא פונה אל שותפו, בוריס גרישקין.

ומה היה לבוריס שהחליט לגשת אל המקרר כל כך מוקדם, הן בדרך כלל הוא לא נוגע בזה לפני שבע בערב לפחות, לא בפומבי בכל אופן, כך יאה לאדם מסודר, אך היום משהו שונה, כמו הרגשה שהדברים קצת זזים מתחת לרגליים. והנה הוא סוחב אתו עוד דבר מלבד הבקבוק אל שולחן העבודה, וכשדב מציץ זה נראה כמו צרור של חבילת דפים עבה. "בוא שב", אמר דב לבוריס, "ותגידי לי מה הבאת את כל הדפים האלו פתאום?" וזה עונה לו: "אני כתבתי פה ספר, בוס".

"אתה כתבת את כל המילים האלו בעברית?"

"ודאי שאני כתבתי, נו מי כתב, ילצין?" והוא מוציא את החבילה ומעביר אליו ומספר שכל אחד יכול ככה, רק צריך סבלנות לשבת ולשבת עד שהכול כמו שצריך, וגם נחוצה דוגמה טובה, כמו נגיד אחד שמצייר את הנוף, מסתכל עליו ומעתיק, "וגם אני ישבתי וכתבתי לעצמי כל מה שפה, תסתכל לבד". והוא שולף לו בלוק ורוד שהיה מוחבא מתחת לדפים, ועליו תמונה שהקפיאה את דמו של דב לרגע, כי הפורטרט על העטיפה זה הרי בוריס בעצמו, או שמא לא הוא בדיוק אבל דומה לו שתי לגימות, עם זקן כזה ושפם על רקע ורוד, ודב מקרב ורואה שכתוב "החטא ועונשו", ושאר העטיפה קרועה ואפילו לא רואים מי רשם וחשב על הכותרת הזאת, ופותח קצת, והנה שם ארוך ומתחתי רואה שעוד מישהו כבר עשה עליו עבודה טובה קודם, לפני בוריס, כי רשום "מרוסית מ"ו וולפובסקי", ודב בוחן את החבילה השמנה של בוריס ומשווה לספר הכרוך שמתחיל במילים: "בתחילת יולי, בעונה החמה ביותר, לפנות ערב, יצא איש צעיר לרחוב מקיטונו, השכור מאת דיירים בסימטת ס', ושם פעמיו לאט...". ומתחיל להבין שזה, כלומר העוזר שלו, שותפו בהפצת הרהיטים, עשה לו העתק אחד לאחד, כפתור ופרח.

"מאיפה השגת את הספר הזה, בוריס?" ובוריס אומר: "ככה רק לך אני מספר כי אתה יודע לעשות הכול טופ סיקרט. ומה שהיה פה במשרד לא הולך בחוץ", ומספר שזה היה של הזקנה מלמטה שהתפגרה לשמחת כולם, ובעיקר לטובת הקבלנים שבאו

ופינו את הדירה שלה עם הילדים, והשאיירו סתם על המדרכה כאילו בשבילו ממש את הספר הזה ועוד כמה אחרים בארגו, והוא בדיוק עבר והחליט, למה שהוא עצמו לא יכתוב לו ספר, כי מה שהוא זוכר הכי טוב מפעם זה שהוא הלך עם אמא לכיכר עם פסל שהיה פושקין, וגם הכיכר הייתה על שם פושקין, והפסל עמד כבר הרבה זמן מאז שהוא עבר שם, ואמא אמרה שיעמוד גם יעמוד כי זה היה סופר וגאון, והוא הבין מאז שסופר זה אחד שעושים לו פסל ושום דבר כמעט לא השרה עליו ביטחון כמו פסלים. והנה בדיוק הזדמן לו ספר, ורק שלבד קשה להמציא כל כך הרבה, אז הוא לקח שתהיה דוגמה כמו למי שמצייר שיש לו ים והרים ולמי שכותב יש מילים ועוד מילים להעתיק, ודב, למרות שבעצמו לא היה מבין גדול בכתבנות, למד ישר ובדיוק עם מי יש לו עסק, ואמר, "אתה לא חושב שמישהו ידע שכבר יש ספר כזה כמו שכתבת, כלומר בדקת טוביטוב שאף אחד לא ראה אותך מעתיק אותו?"

"ככה אתה מכיר אותי, בוס? וגם אם מישהו ראה, אני את מי יש לי לשקר? ואני גם שומר עליו במקום של סוד, ובטח תראה כמה זה סיכוי אם לא אפס שמישהו רואה את הספר, כי מי שגרה שם זאת זקנה סְטְרוֹחָה, ועכשיו מתה ונגמר, והוציאו את כל מה היה שלה בחוץ, וגם תסתכל, זה ספר ישן, בפנים יש שנה רחוק כל כך – 1961 – שאם אפילו קראו אותו פעם בבית שלה, בטח גם זה שכח וגם מת כבר או רק שכח או רק מת, או לא מת ורק חולה מאוד ולא זוכר כלום בגלל דמנציה". דב הנהן כמבין לאן זה חותר, והתעניין קצת כבר בצד הטכני של משלח היד החדש של שותפו, ואולי בעצם דאג מעט שכעת הוא ייוותר לבד עם הרהיטים בזמן שבוריס עסוק במילים.

"סליחה שאני ככה, אבל חסר לי ניסיון בזה, אולי תספר לי מה עושים אחרי שכותבים ספר?"

"מה כוונה, בוס? הופכים להיות סופר! אתה לא יודע מה סופר עושה? הוא מספר זה הסיפור שכתב. קדימה, בוא נתחיל ואתה תספר, כי עברית שלי פחות נטורלית ממך".

ואיך שהוא התחיל לקרוא בדפים היה להם כל כך מרתק כמו שלא שמעתם בחיים, כך למשל הוא סיפר על אנשים עם שמות ארוכים-ארוכים, ועל סטודנט אחד שאין לו מה לאכול. רק שבהתחלה היה קצת קשה כי בוריס זה לא הבין כל מילה שלישית שהעתיק, כפי שאומרים אצלנו: "תן לדביל להתפלל, וזה ישבור את הראש על הקיר", והיה מן ההכרח לתרגם לו, למרות שהיו מילים שגם דב עצמו הפך להן את המשמעות על פיה, אך לאחר שהסביר אותן בצורה משכנעת בדוגמאות מן החיים שלו הדברים התקרבו אליו, גם אם לא נהיו מובנים יותר דווקא. והם כמו שהם ישבו על השטיח, כי בחדרון שלהם היה מין שטיח פרסי עם כריות על הרצפה, כריות ספוגות אבק רך ונסורת, ישבו ושמעו את הסיפור שנמשך ונמשך, עד שהיה כבר חצות ואפילו יותר מאוחר, ודב שהקריא לשניהם לקח פעם את הספר עם הדיוקן ופעם את זה של בוריס והחמיא לו על איך שהעתיק הכול בשקידה כל כך טוב ביד יציבה של אולפן שנה ב', ולעצמו חשב שבכל זאת, למרות שכולם אמרו עליו כי זה לא יוצלח, הרוסי למד

משהו ממנו, כמו למשל איך מטפלים בדברים ישנים, וחיך קצת גם בשביל גאווה על עצמו. ועוד התברר עם הקריאה שהסיפור מתרחש דווקא ברוסיה, והיו באמת הרבה שמות ומקומות ברוסית והוא שמח שאם כבר גמר כזה ספר טוב, כמה יופי שהדברים בו הם משם ולא מפה, מבת ים, כי כאן אפשר לצאת החוצה ולא צריך סתם לבזבז דפים. והם קראו וקראו וכמעט שכחו ללכת לישון מרוב שהיו סקרנים, ובוריס, שמדי פעם אמר "רגע, אני רק הולך לקחת קצת לשתות, בשביל שמבינים טוב יותר", נשען עכשיו בשני מרפקיו על השטיח והאזין כמו היה ילד בן שש שאמא מספרת לו על דורותי והכלבלב שלה לפני השינה, אבל הדפים לא נגמרו והמשיכו והמשיכו, וגם דב שכח לפתע שצריך לתקן משהו, והם נרדמו על השטיח, כמו ששומעים וקוראים, ובבוקר התעוררו מהשמש ונבהלו כי הדפים התפזרו על כל החדר מהרוח, והיה צריך לאסוף אותם אל תוך קופסה של נעליים כדי שלא יעופו ולבדוק את הסדר הנכון, ורק אז לשתות קצת קפה ואפשר להמשיך. אך מה קרה שלא ברור איך הוא קרה, וכבר לא ידוע דבר, כלומר כולם יודעים, אך אין איש שמבין מה מוביל דבר אל דבר, ודב אומר: "מה זה עשה לה, הוא לא התכוון, הרי הוא לא התכוון", ובוריס אומר: "מה לא מתכוון, זאת פשוט סְטֶרְכָה הזקנה הזאת, והשנייה זה טעות, זה כואב לי, אתה יודע כמה זה כואב לי", והיום מעריב, והשפתיים של דב יבשו מלקרוא ולהסביר, כי הוא היה שתקן ככה בדרך כלל והיה מדבר רק אל העצים המהוקצעים והמברגה כשהוא בשגרה.

ועכשיו שוב ערב, וזאתי באה בדלת כמו בכל שבוע "טוק, טוק", והוא עונה, "אני שומע נחמה". "אדון דב, השאירו למטה כיסא ישן בשבילך. אתה רוצה לבוא לקחת לפני שזה האלטעזאכן הערבי מגיע?" ודב משך בכתפיים, ולעיניו של בוריס התגנב כמו קור כזה שלא היה שם, ודב הביט בו והרגיש הכול וקצת חשש לרדת למטה וגם נעצב להשאיר את הספר לבד, כי קשה לדעת מתי יגיע רגע כמו עכשיו של מאוד רוצים לדעת כבר ועדיין מדמיינים שהולכים לתחנת משטרה ישנה והכובע הוא לא כובע, כלומר כזה ישן וקרוע והדירה היא בגודל ארון קבורה דחוק, אפילו קטנה מזאת שכאן עם ריח עבש, ובכל זאת הכול מקסים וטוב למרות שיש רק זוג גרביים אחד, כלומר אולי לא טוב להוא שם בספר, אבל לנו נעים לשבת יחד ולקוות שיתברר דבר מה מכל זה שאפשר לזכור ולחשוב עליו, למרות שבעצם עצוב, ויודעים כמה עצוב כי סוניצ'קה היא מסכנה ואבא גם, והילדים והבית הדחוק, ובחוץ כלום, למרות שהם יודעים משהו שאחרים עוד לא, ועכשיו בא לו הכיסא הזה עם אותה נחמה שבמבט שלה כבר זרקה אותנו וכמו הגיעה להתחנף ולעזור עם העץ הזה שלא ממש רוצים או צריכים אותו, ורק מההרגל דב דוחף את כפותיו לכפכפים ואומר לנחמה: "רגע, אני בא, שישמרו לי אותו".

והכיסא, מתברר, לא רע בכלל, מהסוג הישן שמוכרים היום בחנויות ואומרים עליו שהוא מקולקציה, משמע היו לו אחים, מכאן נובע שהוא בא מבית מבוסס שבו כולם ישבו סביב שולחן לארוחה, שולחן ארוך שנפתח לאורך אם מזדמנים אורחים, כמו

בדירות שיבנו כאן ודאי. ועד שהוא עולה בקומות ומתנשף מעט לעצמו בשכחה כבר נעלם מראשו אותו עלם על צרותיו הרחוקות שבכרך הזר, ומכתביהם של אמו ואחותו שהוא אינו משיב עליהם, אך כשהוא פוסע אל חדרו ורואה את בוריס משוחח עם נחמה ונזכר בכול ונדרך בהתרגשות, כמו זה עזב לפני שנים דבר מה פרום, והצחוק הדרוך והמזויף של שותפו מותח אותו מעט, כאילו הוא אחת הדמויות שהשתקמו רגע מהצרות, ואולי דווקא מרמלדוב שמצא עיסוק מכובד והוציא את בתו מהרחוב ועכשיו יושב לו ולוגם בחיך בירה חמה בבית המרוח שברחוב סְדוֹנְיָה, ונחמה זו למעשה לא מבוגרת כל כך, אם כי אדם פשוט ולא מורגש עבור מי שלא מכיר את כוונותיה, וקיווה רגע שהיא אותה ליזאוואטה מסכנה או שהיא בכלל אמו התשושה של רודיון שבאה לבקר את בנה שלא עונה למכתביה ספוגי הדמעות וכעת היא צוחקת לה כך מתוך שלוה וחוסר דעת, משמע קיבלה מזור על כל מכאוביה, ורק הוא צריך להסביר לכולם שכך וכך, וכל זה לא היה, לא המחבוא עם הכסף ולא הדירה ההיא עם השיפוצניקים, והוא רק יצא אל גדת הנייבה לטייל מעט והביא עמו רהיט זה לתיקון, והכול יסתדר על הצד הטוב יותר, וגם החדר כאן שבשכירות, שבו הוא חי, לא רע בסך הכול, רק שיש את הטרדות הרגילות של החיים, כמו מחשבות על פרנסה הוגנת למשל. אך כל זה פג באחת כשבוריס אמר "בוס, חיכינו לך, גם נחמז'קה מאוד מבקשת שנמשיך כי סיפרתי לה פה הכול מה שקרה בסיפור, קשה להחזיק ככה בבטן". וגם הזקנה הבטלנית פוצחת לה בשיר כזה מצלצל בקול מחריד, "תראו, תראו, ואני לא היה לי מושג שבביתנו גר כזה מין סופר שחיבר כאן בין הקירות שלי רומן מותח בסוד בלי לשתף אף אחד". ובוריס מחיך כמו מתאמץ לקבל מחמאה, ולדב נדמה שתחת העליצות של הזקנה דוגר איזה חשש עמום.

"מאה גרם לכולם, מאה גרם על חשבון הבוס", אומר בוריס ומוזג להם, למרות שעוד מוקדם-מוקדם, ודב אומר שזה לא רע, בכלל לא רע, כי הנה יש כיסא חדש, שאפשר לשפץ מעט ואז להוציאו למכירה ולעשות כמה פרוטות כדי להיטיב עם כולם, כי משהו בו עשה רושם בכיסא, מין הצטרפות של גימור וצבע. ודב אמר לבוריס, "בוא שב פה רגע, איך זה מרגיש לך?" והוא יושב ואומר שזה כיסא של מלך, בטח כמו זה של אותו מ"ז וולפובסקי המקורי בעצמו, שכתוב בפנים, "ועכשיו בגלל שהוא הפך לכתבן", אומרת נחמה, "יש לעשות את הכיסא מתאים לבוריס עצמו, כי לא נוח לחבר ספרים ככה על שרפרף של סוכנות כמו שיש לנו בדירה, אבל בינתיים אתה שווה בין שווים, אז בוא ורד אל השטיח".

והם ישבו כמו שהם, ונחמה הופתעה מהמשך המעשה יותר מכולם והייתה להוטה כבר לדעת מה עלה בגורלו של רסקולניקוב המסכן שחבל לה עליו, למרות שהיא עצמה, איך לומר בעדינות, משאילה לפעמים לשכן סכום ואפילו נושאת ונותנת עם זרים שגרים ושוכרים את החדר הזה שבו היא יושבת כעת. היא לא האשימה אותו לרגע אחד, שכן הוא נקלע לקושי על לא עוול בכפו, והיה בעל לב טוב, כפי שכולם רואים, ולראיה איך שהוא דואג לאמו ואחותו. ובקריאה ובשתייה הזאת, שהרוסי

ממלא להם מדי פעם, החושים מתחדדים ומתעצמים כמו לפי פעימות הדפים והזיעה ניגרת על הפנים ועל הדיו, ונדמה לנחמה שהנה הנה היא נבלעת אל המילים והרגשות ושוכחת מדוע באה לכאן מלכתחילה ומה רצתה מהם.

"אתם יודעים", אומרת נחמה, "לא רע אצלכם, נעים אפילו, וחבל שהם אומרים", היא מוסיפה, "חבל שהם אומרים שכאן זה מסוכן. הנה אני יושבת לידכם ולא מרגישה מסוכן", היא אומרת ומסתכלת על בוריס בעין עקומה. "ומה שרציתי בעצם לומר שכך וכך זמן צריך כבר להזדרז לחפש מקום אחר כי הם אמרו לי שעוד מעט כבר יבואו לעשות מדידות בדירה". "זה לא בשביל שמסוכן", אומר לה בוריס. "בלבלת הכול, אני חושב, זה בשביל שיהיו פה מגדל ועוד מגדל, כי בעירייה צריך כסף. וכבר הרבה מהבעלבתים חתמו, ואת גם חתמת, לא?" "אני חתמת? כלומר כן, אני עצמי כבר קשה לי להבין הכול בבלוקים ובניירות. זה הבן שלי שיודע מתי לעשות דברים שמבקשים בניירות חשובים. אני בית כזה או מגדל, לא משנה, חשוב רק עם מיטה שלקום ממנה נוח כי כואב כבר הרגל והגב, אבל פה, תסלח לי, חתולים עם צרכים וזקן חולה שישן בכניסה ואיזו צורה יש, ובניין גדול עם לובי מפואר ועציצים ומראות, זה משהו כבר ברמה גבוהה של קלאסה". ודב מסתכל על בוריס, הוא שחי כאן כמעט רק על חשבון דב ובזמנו החופשי לוקח את הרהיטים ומוכר קצת על יד השוק, וחושב, לאן כבר אנחנו נלך מכאן, אבל בוס, איפה נשים את כל הרהיטים, איפה? וזאת רק חלק מהצרה לדעת מי יקבל אותי עם כל זה? אבל תמוזג לנו עוד כוסית, דב שולח אותו כי בינתיים הוא חושב ששכחנו מעט מהסיפור ומהחקירה, והכול מהכול שעל פני השטיח החל להתערבב לנו, כי כשמוזגים טיפה זה נעים תחילה כי הגרון מתנקה מעט, ואם יודעים איך לשתות נכון, אפילו חמים כאן בפנים, כמו חתול עובר על החזה ומלטף עם הזנב, ודב כבר שותה שוב ובכלל שוכח שלפני שבא הנה והחל לשפץ דברים ישנים פיטרו אותו מהמפעל, ולמה פיטרו, זאת אין יודעים, רק יודעים שלא היה בו עוד צורך והוא החל להתגלגל עם העגלה וחי אצל כמה מכרים עד שפגש בבוריס הזה יום אחד ושניהם הצליחו להקים את הגעשעפט הקטן כאן, כמו שאומרת נחמה, כלומר לעשות קצת מעות מפה ומעט משם, ואפילו להיכנס לשכירות נמוכה בתמורה לעבודות מזדמנות אצל כל מיני שכנים ולחדש רהיטים בקיטון הזה.

***

והנה כשקצת מתערפלים מתחילים לחשוב כמה יש לה, לנחמה זו, שהיא כבר לא זוכרת לספור כשנותנים לה שטרות ולא ממחרת לאף מקום, כמה יש לה לדעתכם מכל הנכסים האלו שהיא משכירה ברחבי העיר. ומעניין לדעת גם איפה הארנק שהיא שמה בו את כל זה, אם כי היום מי מחזיק כסף בארנק, אפילו את הבלטות לא מרימים כבר להחביא. "ואני יודעת שתהיה בסדר, דב", אומרת נחמה ומנסה לחמוק ממבטו השיכור של הרוסי, "כי אני זוכרת עוד בפעם הראשונה כשהגעת אליי בלי כלום ולא ידעת מה יש לספר על עצמך יותר מדי, ורק אמרת שאתה יודע לעבוד בידיים וזה מציל

את החיים, הרגשתי בלב שתהיה בסדר. ואיך אני יודעת ככה? משום שפעם נפלה לך האצבע הקטנה, אמרת לי, ואני שאלתי עליך מהשכנות ואמרו שאתה נגר, ואז אמרת שנעים מאוד, אתה דב וזה העוזר שלך, ואני אמרתי ברוכים הבאים בלי שאלות, כי ראיתי שאתה אדם עם כבוד, גם אם היה ריח לא נעים מבחוץ, ואמרת להם שאם זה איבד האצבע במסור סימן שעובד קשה ואדם ישר". ודב מסתכל על בוריס שהביט על הדלת, ונחמה מבחינה באיזו תנודת חלקיקים זריזה ולא טבעית באוויר ומביטה לצדדים, ממששת את כיסי שמלתה כמו מחפשת את המפתח או איזה דבר שייתן לה פתרון לסבך ואף ממלמלת משהו על כך שצריכה להספיק ולא הרגישה איך שהזמן. ודב כמו חש שהיא לא רגועה ואומר שצריך לחזור לאיפה שהפסקנו ומתיק מבטו מהשותף המאובן שקופץ את אגרופיו ומנסה להמשיך בקריאה, אבל נדמה שכמה דפים התבלבלו והם שכחו כבר איזו ערימה גמרו ומה נשאר עוד לקרוא, והוא מביט שוב בבוריס כמנהל עמו שיחה אילמת, בזמן שזה עומד וחוסם בגופו את הדלת, ודב מניח את האצבע בפסקה שזכר במעומעם שהיא הייתה הבאה בתור כמי שחוסם את החור בסכר העומד להתפרץ: "אבל... מי אפוא... הרג?" הוא לא מתאפק ושואל בקול נחנק. פרופירי פטרוביטש נרתע ממש אל גב הכיסא, כאילו אף אותו התמיהה השאלה באורח לא-צפוי כל כך. 'מה פירוש, מי הרג?' חזר על הדברים, כמי שאינו מאמין למשמע אוזניו, 'הלוא אתה הרגת, רודיון רומאניטש! אתה אשר הרגת...' הוסיף בלחש כמעט, בקול בטוח לגמרי."

* הסיפור הודפס בשינויים קלים בכתב העת "המוסך".

רשימת ספרים מאת חברי אגודת הסופרים שראו אור לאחרונה

עדנה שמש: לכי, רצפי את הים. פרוזה. הקיבוץ המאוחד, 2018. 381 עמודים.
נעמה ארו: דרומה מאשקלון. פרוזה. ספרי עתון 77, 2018. 71 עמודים.
עו"ד בני דון-יחיא: מסביב לשולחן. ספר לכל המשפחה. אלומות, 2018. 411 עמודים.
חנה טואג: אהבה מסותרת. פרוזה. כרמל, 2018. 269 עמודים.
יצחק גנוז: כיסופים וסער. פרוזה. מודן, 2017. 292 עמודים.
אילנה מאור: נתיבים בסערה. פרוזה, רומן היסטורי. אלונים, 2017. 447 עמודים.
דליס: הסיפור בקצה הקפה. סיפורים. חדרים, 2017. 105 עמודים.
שרה אהרוני: שתיקה פרסית. רומן. ידיעות ספרים, 2017. 343 עמודים.
א"ה הונזה אבי הולצברג: רוח על פני המים. פרוזה. עולם חדש, 2017. 122 עמודים.
יוסי ריבלין: לשיר סיפור אהבה. סיפורים. פרדס, 2017. 224 עמודים.
מנחם משגב: קומה מינוס חמש. פרוזה. אלרום, 2017. 205 עמודים.
מוטי רוזנבלום: החמסין נשבר דובי וגשם החל לרדת. פרוזה. תירוש, 2017. 76 עמודים.
אורה עשהאל: בית נעורי - יומן נעורים 1951-1956. סיפורת. חדרים, 2017. 187 עמודים.
אורה עשהאל: מפתח שירי נעורים (1951-1956). שירה. חדרים, 2018. 82 עמודים.
אוריאל זוהר: Our Father Who. מחזה תאטרון לילדים ונוער, אמון, 2018. 21 עמודים.
רותי יצחקייריכטר: נגד הזרם. סיפורת ילדים ונוער. דני ספרים, 2017. 123 עמודים.
אירית שטייף שושני: לאמץ אחות. רומן לבני נוער. הקיבוץ המאוחד, 2018. 163 עמודים.
עורכת יונה טפר.
רינת מצליח: הכלכלב של נועם. ילדים. הוצאה עצמית, 2017. 24 עמודים.
יואל נץ: שרשים חשופים. שירה. הקיבוץ המאוחד, 2018. 85 עמודים.
יצחקי אושרה: הפיקניק של איתמר. ילדים. צמרת, 2018. 24 עמודים.
רחל אלקלעי: חלום אל הים. רומן. צבעונים, 2018. 317 עמודים. עורכת לאה צבעוני.
אביחי קמחי: ארעי. שירה. עמדה, 2018. 117 עמודים. עורך ד"ר צדוק עלון.
מנחם משגב וד"ר שרגא וקסלר: מרגל בסלון. פרוזה. אלרום, 2018. 138 עמודים.
אלכס פז גולדמן: שלושה בסירה אחת עם פאני היל. סיפורת. פרדס, 2018. 156 עמודים.
שושנה קרבסי: נהר ושדים אין בו. שירה. ספרי עתון 77, 2017. 170 עמודים.
ויקטוריה אדלר שרון: חוזה לחיים חדשים. פרוזה. אוריון, 2018. 111 עמודים.
ויקטוריה אדלר שרון: קצרצרים. שירה. אוריון, 2018. 100 עמודים.
יהודה פרידלנדר: בכבשונו של פולמוס: פרקים בספרות הפולמוס בין רבנים למשכילים בליטא במאה התשע-עשרה. חקר הספרות העברית. אוניברסיטת בר אילן, 2017. 332 עמודים.
פנינה פרנקל: על פחדים וסמיות קלות. סיפורים. כרמל, 2017. 166 עמודים.

המשתתפים בחוברת

רבקה איילון, משוררת וחוקרת ספרות. לאחרונה יצא ספר שיריה השישי "דיבור עם ילדה" בהוצאת כרמל. עבודת הדוקטור שלה פורסמה כספר: "פנים ומסכה ביצירותיו של אוסקר ויילד" (כרמל). עסקה שנים רבות בהוראה בבית ספר תיכון ובמכללת לוינסקי. ניר אילון, יליד ראשון לציון 1981. פרסם משיריו במוסף "תרבות וספרות" ובכרכי "הו!" האחרונים. מתגורר בשיקגו.
יוסי אלפי, משורר ואיש תאטרון, מורה, איש תקשורת, רדיו וטלוויזיה, מספר סיפורים. מייסד ומנהל אמנותי של פסטיבל מספרי סיפורים החוגג את שנתו ה-25. מייסד התאטרון הקהילתי בישראל - "אבי התאטרון הקהילתי" (שר החינוך יצחק לוי). ממייסדי המגמה לתאטרון חברתי, הרצה בחוג לתאטרון, אוניברסיטת תל אביב. חמוטל בר יוסף, משוררת, סופרת, מתרגמת וחוקרת ספרות. לאחרונה הופיע רומן היסטורי פרי עטה בשם "העשירים" (כרמל, 420 עמ').
רינה בשן, משוררת. ספר שיריה הראשון, "אשה במראה מודדת תסריטים", יצא בהוצאת כרמל. ספרה השני, "הצד השמאלי של הירח", יצא בהוצאת עתון 77. פרסמה בכתב העת "גג" פרקים מספרה "עולת רגל לפוסטינה", הנמצא בתהליך כתיבה. אבי-משה גיל, עשה את עיקר הקריירה המקצועית שלו במשרד החוץ וסיימה כמנכ"ל המשרד. כיום הוא עמית בכיר במכון למדיניות העם היהודי. ספרו "נוסחת פרס, מיומנו של שותף סוד" יראה אור בקרוב (כנרת, זמורה-דביר).
לילך גליל, ילידת 1967. מנחה, משוררת וסופרת, בעלת MA בספרות וכתובה יוצרת. פרסמה עד היום חמישה ספרי פרוזה (שלושה רומנים ושני קובצי סיפורים) ושני ספרי שירה. ספרה הבא, שירה בפרוזה, יראה אור בהמשך השנה בהוצאת כרמל. עורכת ומלווה יחידים וקבוצות בתהליכי כתיבה, בעיר ובמדבר, קרוב מאוד לטבע.
משה גרנות, סופר, חוקר ספרות ואיש חינוך. עורך "מאזנים" בשנים 2013-2016. טליה הורקני, ילידת 1970, גרה באזור השרון. נשואה ואמא לשלושה בנים. בוגרת תואר ראשון בפילוסופיה וחינוך ותואר שני בייצור ארגוני. עובדת בארגון בריאות בתפקיד ניהול ומעת לעת כותבת סיפורים קצרים.
בעז טרסי, מלחין, תאורטיקאי, חוקר מוזיקה וטקסט של נוסח התפילה האשכנזי בהקשריו הליטורגיים. בעל תואר דוקטור מאוניברסיטת קורנל. מחלק את משרתו האקדמית כפרופסור חבר בין בית המדרש ללימודים מתקדמים ביהדות (JTS) בניו יורק למרכז לחקר המוזיקה היהודית באוניברסיטה העברית, ירושלים.
יעקב יעקב, איש חינוך, סופר ומשורר. עיתונאי. חבר המועצה לתרבות ואמנות ויושב ראש מדור ספרות במשרד התרבות.
דורי מגור, משורר, מתרגם ועורך. עד כה ראו אור ארבעה ספרי שירה פרי עטו. בשנה הקרובה יתפרסם קובץ מסות ראשון שלו. חתן פרס יהודה עמיחי למשוררים עבריים, פרס טשרניחובסקי לתרגומי מופת ופרס משרד התרבות לעריכה. בעל דוקטורט

בתורת התרגום, מלמד ספרות, תרגום ועריכה במוסדות שונים, ועוסק בעריכה אמנותית של מופעים על הלחנת שירה. מייסד ועורך כתב העת "הו!" שבימים אלה רואה אור גיליונו ה-16.

אורית נוימאיר-פוטשניק, ילידת תל אביב 1973. בעלת תואר שני בפיזיקה. משוררת ומתרגמת שירה. שירים ותרגומים פרי עטה התפרסמו בגליונות "הו!", "מאזנים" ו"המוסך".

גל עזרן, 26, משוררת ומורה לספרות בתיכון. למדה ספרות וחינוך באוניברסיטה הפתוחה, וכן כתיבה בבית הספר לאמנות מנשר. ספר ביכוריה, "זה ואתם", יראה אור בקרוב בהוצאת ספרי עתון 77.

חווה פנחס-כהן, משוררת, סופרת, עורכת ומתרגמת. ערכה במשך עשרים ושתיים שנים את כתב העת "דימוי", כתב עת לספרות, אמנות ותרבות יהודית, וב-2007 ייסדה את כנס "כיסופים" – כנס ירושלים לסופרים ומשוררים יהודים מהארץ והעולם – ומאז היא מנהלת אמנותית שלו.

רמי מארק רום, בן 34, נולד ברוסיה ועלה ארצה עם משפחתו בגיל שש. מתגורר בבאר יעקב עם בת זוגו עינת ושני ילדיהם – אוריה ואביגיל. עובד למחייתו כמפתח תוכנה. סיפורים פרי עטו התפרסמו מעל במות שונות בשלוש השנים האחרונות. שוקד בימים אלה על קובץ סיפורים קצרים ומחפש לו בית חם.

תמר רפאל, ילידת 1989, גדלה ומתגוררת בתל אביב. כותבת פרוזה ושירה ומתרגמת. יצירותיה ראו אור בכתבי העת "גרנטה" ו"הבה להבא".

ערן שגיא, מורה לקולנוע. ביים סרט תיעודי ("טוקיו 905") ופרסם שלושה ספרים, האחרון שבהם, ("היילי") בהוצאת אינדיבוק ובעריכת ארוז שוייצר, יצא בשנת 2017. שירי שפירא, ילידת 1987, מתגוררת בירושלים. מתרגמת מגרמנית, יידיש ואנגלית, עורכת לשון בעברית וכותבת את הבלוג "ספרים באוטובוסים".

נירה תובל, סופרת ומשוררת, מ"מ מנכ"ל אגודת הסופרים, מובילה מיזם "מסע בין ישראלים" למצוינות אישית וחברתית. מפיקה ומנחה אירועי תרבות ומפגשי יוצרים.